

Ministerie van Economische Zaken

Introductiedossier Staatssecretaris

Welkom bij het Ministerie

INTRODUCTIEDOSSIER STAATSSECRETARIS EZ

WELKOM BIJ EZ

Inhoudsopgave

Leeswijzer	p. 3
Organogram	p. 4
Missie en strategie van EZ	p. 5
Naar een Duurzame Dynamische Delta (de Uitdagingen van Morgen)	p. 6
Manier van werken: Samen in Beleid	p. 8
 Deel 1: Parlementaire werkwijze en processen	 p. 10
1.1 Omgang met het Parlement	
1.2 Ministerraad	
1.3 Rijksministerraad	
 Deel 2: De Europese Unie en OESO	 p. 13
2.1 De Europese instellingen	
2.2 EU-coördinatie: Standpuntbepaling door de regering	
2.3 Nederlands Parlement en Europa	
2.4 OESO	
 Deel 3: De beleidsdossiers van EZ	 p. 19
 Deel 4: Wetgevingsprogramma EZ	 p. 90
 Deel 5: Begroting EZ 2016 en budgetflexibiliteit	 p. 100
5.1 Beleidsagenda	
5.2 Beleidsartikelen	
5.3 Begroting agentschappen EZ	
5.4 Budgetflexibiliteit	
5.5 Begrotingscyclus	
 Deel 6: Algemene Rekenkamer	 p. 108
6.1 Overzicht van alle lopende AR-onderzoeken bij EZ tot en met 1 november 2015	
6.2 Afgeronde onderzoeken in 2015	
 Bijlage 1: Beschrijving dienstonderdelen	 p. 115
- Kerndepartement	
- Diensten en Agentschappen	
- Overige onderdelen	
- Zelfstandige bestuursorganen/RWT's/Stichtingen	
 Bijlage 2: Samenstelling Vaste Kamercommissie EZ en Kamerwoordvoerders	 p. 131

November 2015

Leeswijzer

Dit introductiedossier is bedoeld om u een overzicht te geven van het ministerie van Economische Zaken (EZ). Het beschrijft de organisatie van EZ en de belangrijkste beleidsdossiers, zowel in uw portefeuille als de dossiers waarvoor de minister verantwoordelijk is.

Het dossier vangt aan met het Organogram, de missie en de strategie van EZ.

Hierna worden twee recente trajecten binnen EZ toegelicht:

- De Uitdagingen van Morgen, een traject waarin de belangrijkste trends en uitdagingen in kaart zijn gebracht en waarin de ambitie voor Nederland is geformuleerd om te komen tot een Duurzame Dynamische Delta;
- Samen in Beleid, een traject over de veranderende rol van de overheid, waarin de EZ-medewerker wordt gestimuleerd om het beleid vooral samen met de maatschappij en met elkaar te maken.

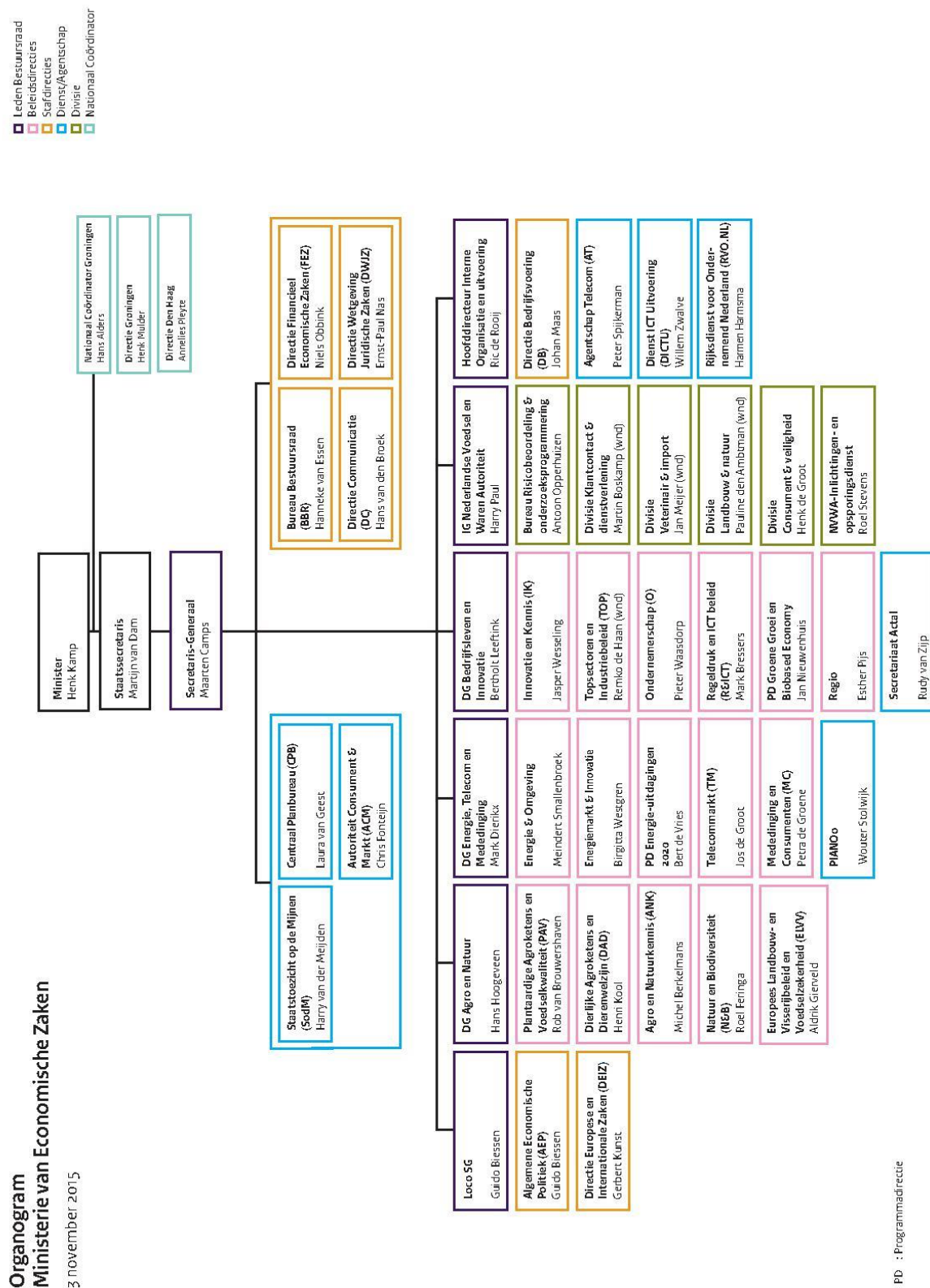
Het dossier is verder als volgt opgebouwd:

- Deel 1 bevat de parlementaire werkwijze en procesgang, waaronder de ministerraad.
- Deel 2 bevat informatie over de relatie met de Europese Unie, geeft een beschrijving van de Europese instellingen en de EU-coördinatie en bevat informatie over de OESO.
- Deel 3 van het dossier bevat het totaaloverzicht van de belangrijkste beleidsdossiers van EZ van dit moment, thematisch ingedeeld op basis van de beleidsonderdelen van het kernministerie. Elk onderwerp is beschreven aan de hand van een vast stramien: inhoud, stand van zaken, toekomst (op basis van lopend beleid) en parlementair.
- In deel 4 is een overzicht opgenomen van de belangrijkste wetten en lopende wetgevingstrajecten op EZ-terrein.
- Deel 5 bevat informatie over de begroting van EZ, de begrotingscyclus en de budgetflexibiliteit.
- Deel 6 tenslotte geeft een overzicht van alle lopende onderzoeken van de Algemene Rekenkamer (AR).
- In de bijlage wordt een overzicht gegeven van directies en Zelfstandige Bestuursorganen (ZBO's) verbonden aan EZ en het bevat tevens een overzicht van de leden van de vaste Kamercommissie en de woordvoerders van de Tweede Kamer.

Dit introductiedossier vormt slechts een onderdeel van de kennismaking met het ministerie. Er is uiteraard alle gelegenheid om dieper op de verschillende beleidsdossiers in te gaan met de leidinggevenden en medewerkers van de betrokken dienstonderdelen. Daarnaast wordt een introductieprogramma voor u voorbereid, waarin u de belangrijkste belanghebbenden in het werkveld van het ministerie zult ontmoeten.

Maarten Camps
Secretaris Generaal

Organogram

Missie en strategie van EZ

Missie

Het ministerie van Economische Zaken staat voor een duurzaam, ondernemend Nederland. We zetten ons in voor een uitstekend ondernemersklimaat en een sterke internationale concurrentiepositie. Door de juiste randvoorwaarden te creëren en door ondernemers de ruimte te geven om te vernieuwen en te groeien. Door aandacht te hebben voor onze natuur en leefomgeving. Door samenwerking te stimuleren tussen onderzoekers en ondernemers. Zo bouwen we onze topposities in landbouw, industrie, diensten en energie verder uit en investeren we in een krachtig en duurzaam Nederland.

Ministerie van Economische Zaken, voor een duurzaam, ondernemend Nederland.

Strategie

Het ministerie van EZ staat voor:

- een concurrerend ondernemingsklimaat. Bijvoorbeeld door minder en betere regels en een ondernemend fiscaal beleid;
- gericht beleid voor innovatie en ondernemerschap, zodat bedrijven gesteund worden daar waar dat echt nodig is. EZ is daarbij hét overheidsloket voor bedrijven op het terrein van innovatie, export en financiering. Topgebieden, zoals de chemie, water en energie krijgen daarbij extra aandacht door het scheppen van de juiste voorwaarden;
- een agrofoodsector van wereldformaat. Door investeringen in innovatie en verduurzaming wordt die positie verder versterkt;
- ondersteuning bij ondernemen over de grens. Bijvoorbeeld door economische diplomatie en hulp van ambassades en consulaten;
- energie die schoon is en zeker blijft stromen. Schone energie is niet alleen noodzaak het is tevens een prachtig exportproduct;
- ondernemen met oog voor de natuur en dierenwelzijn. Zo ontstaat evenwicht tussen economie en ecologie.

Naar een Dynamische Duurzame Delta (de Uitdagingen van Morgen)

Tijdens de EZ-netwerkonferentie op woensdag 2 september 2015 is de notitie 'Naar een Dynamische Duurzame Delta' gepresenteerd. Deze notitie beschrijft de voor EZ belangrijkste ontwikkelingen en uitdagingen en zet een ambitie neer die richtinggevend kan zijn voor effectief, samenhangend en toekomstbestendig EZ-beleid. Deze notitie kan dienen als een richtinggevend en verbindend kader en is het resultaat van het EZ-visie-traject 'Uitdagingen van Morgen'.

Het ministerie van Economische Zaken is verantwoordelijk voor de borging van een groot aantal publieke of maatschappelijke belangen. EZ staat voor een duurzaam, ondernemend Nederland. Daarbij horen bijvoorbeeld belangrijke maatschappelijke belangen als een concurrerende economie, een vitale natuur, voedselveiligheid, betrouwbare telecommunicatie en energiezekerheid. Deze waarden zijn niet nieuw. Ook in het verleden hebben de ministeries van EZ en LNV zich hiervoor ingezet. De wereld verandert echter en daarmee wordt EZ ook voor nieuwe uitdagingen gesteld. Uitdagingen van morgen.

Het project heeft de voor EZ belangrijkste ontwikkelingen en uitdagingen in kaart gebracht en zet een ambitie neer die richtinggevend kan zijn voor EZ. De ambitie voor Nederland is om te komen tot een Dynamische Duurzame Delta, waarin nieuwe kansen gepakt worden, de negatieve effecten van economisch handelen niet op natuur, mens, dier of leefomgeving worden afgewenteld en nieuwe verbindingen gelegd worden. Een toekomst waarin zowel de mensen, de natuur als de economie kunnen floreren.

Om de ambitie waar te maken zijn de volgende drie brede beleidsrichtingen geïdentificeerd:

- maatschappelijke uitdagingen centraal stellen
- meer ruimte geven aan vernieuwing
- nieuwe verbindingen leggen

Het realiseren van deze ambitie gaat echter niet vanzelf. Daarvoor is nodig dat iedereen binnen het ministerie deze ambitie en bijbehorende beleidsrichtingen kent, onderschrijft én daarnaar handelt. Dat vraagt om consistente inhoudelijke lijnen, maar ook om een andere aanpak. Een nieuwe manier van werken, waar we met Uitdagingen van Morgen ervaring mee hebben opgedaan. Een inspirerende manier van werken die tot nieuwe verbindingen binnen EZ leidt. Zowel inhoudelijke als bestuurlijke vernieuwing zijn nodig om beleidsmatig stappen te zetten naar de Dynamische Duurzame Delta.

Het traject Uitdagingen van Morgen heeft een vervolg gekregen in een aantal brede inhoudelijke visietrajecten op specifieke thema's, zoals op het gebied van energie (energierapport), voedsel (voedselvisie) en regelgeving (modernisering regelgeving). Daarnaast is ook de verbreding van het EZ-repertoire verankerd in het programma 'Samen in Beleid', waarin nieuwe manieren van werken verkend worden om in de huidige energieke samenleving beleidsdoelstellingen effectief te realiseren.

Manier van werken: Samen in Beleid

De ambitie

De EZ-medewerker maakt beleid samen met de maatschappij en samen met collega's ten dienste van de publieke zaak. Hij denkt niet in schotten, maar in samenhangen, verbinden en maatschappelijke gevolgen.

Samen in Beleid is een invulling van de vernieuwing van het handelingsrepertoire van de EZ-medewerkers, om te komen tot een dynamische duurzame delta. Inzet is dat medewerkers vanuit hun eigen autonomie presteren en reflecteren op hun eigen professionaliteit.

Hierbij gaat het om

1. Doelgericht handelen en rolbewustzijn. Dat wordt zichtbaar doordat de EZ-medewerker:
 - snel de essentie doorziet van complexe vraagstukken en gespitst is op het vinden van de juiste puzzelstukjes;
 - zelf met een visie komt of zich verbindt aan een visie van anderen, en afstemt voor een gedeeld beeld van de gewenste maatschappelijke verandering;
 - zich bewust is van de verschillende mogelijke rollen van de overheid, en welke rol in deze situatie op dit moment aan de orde is;
 - zich bewust is van de eigen rol daarbij en van die van collega's;
 - maximaal de kwaliteit en verantwoordelijkheid van maatschappelijke partners benut;
 - alle relevante partijen betreft, mensen probeert te enthousiasmeren;
 - gemeenschappelijkheid schept door veel eigenaren te creëren;
 - regelmatig checkt of hij samen met betrokken collega's en partners koers houdt
2. Procesregie en Communicatie. Dat wordt zichtbaar doordat de EZ-medewerker:
 - een architectuur organiseert en ontwerpt waarin de gewenste samenwerking en ontwikkeling tot stand kan komen;
 - zorgt dat het interne proces maximaal ondersteunend is aan het extern te bereiken resultaat;
 - (onnodige en ongewenste) politiek-bestuurlijke onrust voorkomt; waar nodig informeert en sensitief op de juiste momenten is;
 - een open, nieuwsgierige en onbevooroordeelde houding aanneemt;
 - groot en lokaal tegelijkertijd denkt;
 - transparant, zichtbaar en betrouwbaar in handelen en communicatie is en vakbekwaam sociale media benut
 - moeiteloos kan bewegen door alle lagen van een (vreemde) organisatie en de netwerksamenleving;
 - positie en status respecteert, maar er zelf niet te veel belang aan hecht;
3. Persoonlijk leiderschap, Mobiliteit en een Flexibele organisatie. Dat wordt zichtbaar doordat de EZ-medewerker:
 - autonoom én loyaal opereert; hij toont een grote mate van eigen initiatief;
 - niet voor alles toestemming vooraf te vragen en achteraf informeert;
 - over organisatiegrenzen heen kennis en ervaring beschikbaar stelt waar deze het meest kunnen bijdragen;

EZ heeft dan:

1. een goede reputatie bij maatschappelijke partners om in gezamenlijkheid opgaven op te lossen
2. een verbreed handelingsrepertoire
3. medewerkers die autonoom én loyaal werken en daar reflectief op zijn

In de praktijk brengen door

Leren, verbinden en vooral gewoon 'te doen', door:

- het leerwerktraject Samen In Beleid met veel ruimte voor dialoog en reflectie
- verschillende podia zoals open koffie, college tour, MD-café, 'in gesprek met de SG', regiotour etc.
- gebruik van social media zoals pleio, sciomino, linkedin etc.
- vernieuwende werkwijzes toe te passen in je eigen dagelijkse praktijk (ervarend leren)
- daarbij ondersteuning te krijgen van versnellers (procesbegeleiders, coaches, buddy's)

Deel 1: Parlementaire werkwijze en processen

1.1 Omgang met het parlement

De bewindspersonen verschijnen geregeld in het parlement. In de Eerste Kamer (EK) gaat het doorgaans om het verdedigen van een wetsvoorstel. In de Tweede Kamer (TK) gaat het veelal om het beantwoorden van mondelinge vragen (zie hierna: Vragenuur), om het verdedigen van een wetsvoorstel of om het voeren van een Algemeen Overleg. In spoedeisende gevallen kan de Kamer ook gebruik maken van het interpellatierecht. Een interpellatie is een debat, dat meestal wordt afgerond met het indienen van één of meer moties. Een debat gaat alleen door als dertig leden van de Kamer hier toestemming voor geven (vandaar de naam Dertigledendebat). De Eerste Kamer vergadert in de regel alleen op dinsdag. De Tweede Kamer komt plenair bijeen op dinsdag, woensdag en donderdag. Daarnaast wordt de maandag regelmatig benut voor het houden van een wetgevings- of notaoverleg.

Algemeen Overleg

Tijdens een Algemeen Overleg (AO) wordt met de bewindspersoon van gedachten gewisseld over het beleid, bijvoorbeeld naar aanleiding van een brief, notitie of rapport van het kabinet. Bewindspersonen van EZ voeren dit overleg meestal met de leden van de Vaste Commissie voor Economische Zaken. De commissies van oud-LNV en oud-EZ zijn samengevoegd. De begrotingsbehandeling is echter nog gesplitst in een behandeling van de begroting voor Landbouw en Natuur en een begrotingsbehandeling voor Economische zaken (Economie en Innovatie). Alleen tijdens een plenaire vergadering kan de Tweede Kamer over een wetsvoorstel stemmen en kunnen moties worden ingediend; als de leden moties wensen in te dienen na een AO vindt dit plaats gedurende een Verslag Algemeen Overleg (VAO) in de plenaire zaal.

Plenair Debat

Plenaire vergaderingen zijn vergaderingen van alle 150 Tweede Kamerleden, deze vinden plaats in de plenaire zaal. In de plenaire zaal worden bijna alle wetsvoorstellen behandeld. Daarnaast is een plenair debat vaak een debat op hoofdlijnen, bijvoorbeeld de Algemene Politieke Beschouwingen of een afronding van een onderwerp dat al eerder is besproken in een commissie. Alleen tijdens een plenaire vergadering kan de Tweede Kamer over een wetsvoorstel stemmen en kunnen moties worden ingediend.

Vragenuur

De Tweede Kamer houdt iedere dinsdag van 14.00 - 15.15 uur het wekelijkse vragenuur. TK-leden kunnen tot dinsdag 12.00 uur onderwerpen ter goedkeuring aanmelden bij de Kamervoorzitter. Om 12.00 uur geeft de griffie aan het ministerie door welke vragen zijn goedgekeurd. De voorbereidingstijd is dus kort. Vóór het vragenuur wordt door het desbetreffende DG de relevante schriftelijke informatie via Bureau Bestuursraad bij de bewindspersoon aangeleverd. De bewindspersonen dienen zich in beginsel altijd beschikbaar te houden voor het vragenuur, uitgezonderd de recesperiode.

Schriftelijke vragen

Een veel gebruikt middel om inlichtingen te vragen aan het kabinet zijn de zogenaamde schriftelijke vragen. Deze vragen komen gedurende de week dagelijks binnen en dienen binnen 3 weken beantwoord te worden. Die termijn kan hooguit eenmaal, schriftelijk beargumenteerd, met 3 weken worden verlengd. Daarna staat het de vragensteller vrij de bewindspersoon op te laten roepen voor mondelinge beantwoording van de gestelde vragen. Om deze reden wordt de beantwoording van schriftelijke Kamervragen scherp bewaakt.

Vaste Commissie voor Economische Zaken

De Vaste Commissie voor Economische Zaken is in de TK de meest frequente gesprekspartner van de bewindspersonen. Meestal gaat het om een Algemeen Overleg (AO) over een door het ministerie aangedragen, of door de Vaste Commissie opgevoerd, beleidsonderwerp. De vergaderingen zijn in beginsel openbaar. Op dit moment is mevrouw Vermeij (PvdA) voorzitter van de Commissie. De Commissie houdt, behoudens de recesperioden, iedere 2 weken een procedurevergadering. Tijdens deze vergaderingen worden alle brieven die de bewindspersonen aan de Kamer hebben gezonden besproken, alsmede de aanhangige wetsvoorstellen. De Commissie kan dan besluiten tot het voeren van een overleg met de regering, het vragen van (nadere) informatie, het houden van hoorzittingen etc. Wanneer de Commissie overigens een ambtenaar van het ministerie wil uitnodigen voor een hoorzitting dient zij hiervoor toestemming te vragen aan de bewindspersoon. Ook de Eerste Kamer heeft

een Commissie voor Economische Zaken. Mevrouw Gerken (SP) is voorzitter van deze commissie. Een bewindspersoon kan door alle commissies worden uitgenodigd. De regering beslist uiteindelijk welke bewindspersoon/personen aanwezig zal/zullen zijn tijdens een AO. Uitgangspunt is dat de bewindspersoon verantwoordelijk voor de te bespreken brief/beleid aanwezig is.

Informele contacten

Naast de formele weg tussen Kabinet en Kamer kan het handig zijn om in de Kamer te sonderen over bepaalde voor de bewindspersoon belangrijke beleidsonderwerpen. Alle Kamercontacten verlopen via Bureau Bestuursraad (BBR), met name via de politiek assistent (PA). Zij kunnen achterhalen waar de meerderheden in de Kamer liggen en welke wensen er bij de woordvoerders van de diverse fracties zijn. Tevens kunnen zij als liaison tussen de bewindspersoon en de partijen in de Kamer fungeren. Het is niet gebruikelijk dat overige ambtenaren contacten hebben met het parlement. Uiteraard kan de bewindspersoon zelf direct met woordvoerders contact opnemen.

Ondersteuning ministerie aan parlement

Het initiatief tot wetgeving komt niet per definitie van de regering, maar kan ook van de Tweede Kamer komen. Eén of meer leden kunnen een initiatiefvoorstel aanhangig maken. Voor de formulering van een initiatiefwetsvoorstel kan het lid een beroep doen op het betrokken ministerie. Voor bijstand ten aanzien van initiatiefvoorstellen is toestemming van de bewindspersoon vereist. Het betreft louter technisch-juridische bijstand. Veelal vindt de bijstand plaats in overleg met het Bureau Wetgeving van de Tweede Kamer. Initiatiefvoorstellen worden in beginsel op dezelfde wijze behandeld als voorstellen van de regering, alleen neemt de voorsteller de rol van de minister over.

1.2 Ministerraad

Ministerraad

De ministerraad (MR) wordt gevormd door de Nederlandse ministers en staat onder voorzitterschap van de minister-president. De MR heeft als taak en bevoegdheid te beraadslagen en te besluiten over het algemeen regeringsbeleid en dient de eenheid van dat beleid te bevorderen. Staatssecretarissen zijn geen lid van de MR, maar kunnen met raadgevende stem deelnemen aan vergaderingen van de raad. Dat kan als er onderwerpen worden behandeld waarbij ze uit hoofde van hun taak rechtstreeks zijn betrokken, bij afwezigheid van de minister of voor zover de raad uit anderen hoofde hun aanwezigheid wenselijk acht.

De minister-president stelt de agenda vast en regelt tijdens de vergaderingen de orde der werkzaamheden. In het 'Reglement van orde voor de ministerraad' (RvO) zijn regels vastgelegd over onder meer de samenstelling, de taken, de bevoegdheden en de werkwijze van de MR. De MR wordt ambtelijk ondersteund door een secretaris en adjunct-secretaris van het ministerie van Algemene Zaken. Verder woont ook de directeur-generaal van de Rijksvoorlichtingsdienst de vergaderingen van de MR bij, omdat deze is belast met de woordvoering over het in de MR besprokene.

De MR komt in de regel eenmaal per week op vrijdag bijeen. Behalve op vrijdag kan de MR bijeenkomen "zo dikwijls als de minister-president of ten minste twee andere ministers dat wenselijk achten", aldus artikel 8 van het RvO.

Onderraden

Uit het oogpunt van taakverdeling en efficiënte besluitvorming worden voorstellen waarover de ministerraad dient te besluiten, meestal eerst voorgelegd aan een onderraad van de ministerraad. Alle onderraden worden voorgezeten door de minister-president. Daarnaast is er per onderraad een coördinerend minister verantwoordelijk voor een gecoördineerde voorbereiding en inbreng van de stukken.

Voor EZ zijn primair de Raad Economische Zaken, Infrastructuur en Milieu (REZIM) en de Raad Werk, Inkomen, Zorg en Onderwijs (RWIZO) van belang. De besluitvorming in de onderraden van de Ministerraad wordt voorbereid in zogenaamde ambtelijke voorportalen.

1.3 Rijksministerraad

De rijksministerraad (RMR) bestaat uit de leden van de ministerraad en de gevolmachtigd ministers van Aruba, Sint Maarten en Curaçao. De RMR vergadert in beginsel eenmaal per maand op vrijdag voorafgaand aan de MR. Tijdens dit overleg worden punten besproken over Koninkrijksaangelegenheden.

Deel 2: De Europese Unie en OESO

2.1 De Europese instellingen

In dit deel worden de belangrijkste instellingen besproken als de Europese Commissie, de Europese Raad van Ministers en het Europees Parlement.

De Europese Commissie

De Europese Commissie is het dagelijks bestuur van de Europese Unie. Zij houdt toezicht op de implementatie van EU-regelgeving door met name de lidstaten en is hoedster van de verdragen. Tevens heeft de Commissie het initiatiefrecht, wat betekent dat zij in principe als enige op de voor EZ relevante Europese dossiers wetgeving kan voorstellen. De wetgevingsvoorstellen van de Europese Commissie moeten vervolgens door het Europees Parlement en de Raad van Ministers worden goedgekeurd. Ook heeft de Commissie het beheer over de Europese begroting en voert deze uit op tal van gebieden. Daarnaast vertegenwoordigt de Commissie in een aantal gevallen de EU extern: in internationale organisaties en in onderhandelingen over internationale verdragen.

De Europese Commissarissen zijn onafhankelijk van de nationale regeringen en dienen het algemeen belang van de Gemeenschap. Het college van commissarissen komt elke week bijeen om te beraadslagen. Binnen de Commissie-Juncker zijn vicevoorzitters geïntroduceerd die verantwoordelijkheid dragen voor een beleidsterrein. Hun positie is versterkt ten opzichte van de vorige Europese Commissie: elke commissaris valt onder een vicevoorzitter. Een commissaris kan een onderwerp alleen agenderen in het college, als de vicevoorzitter daarmee akkoord gaat. Ook voor het opnemen van een voorstel in het jaarlijkse Commissiewerkprogramma heeft een commissaris toestemming van betrokken vicevoorzitter nodig.

De eerste vicevoorzitter met de Nederlandse nationaliteit, verantwoordelijk voor Betere Regelgeving, Interinstitutionele Betrekkingen, Rechtsstatelijkheid en het Handvest van de grondrechten, is Frans Timmermans.

De andere voor EZ belangrijkste vicevoorzitters en commissarissen zijn:

- Phil Hogan (Landbouw en plattelandsontwikkeling, Ierland)
- Karmenu Vella (Milieu, Maritieme Zaken en Visserij, Malta)
- Corina Crețu (Regionaal beleid, Roemenië)
- Vytenis Andriukaitis (Gezondheid en Voedselveiligheid, Litouwen)
- Elżbieta Bieńkowska (Interne Markt, Industrie, Ondernemerschap en MKB, Polen)
- Jyrki Katainen (Vicevoorzitter Banen, Groei, Investerings- en Concurrentievermogen, Finland)
- Andrus Ansip (Vicevoorzitter Digitale Interne Markt, Estland)
- Maroš Šefčovič (Vicevoorzitter Energie Unie, Slowakije), Malta).
- Günther Oettinger (Digitale Economie en Samenleving, Duitsland)
- Margrethe Vestager (Mededinging, Denemarken)
- Miguel Arias Cañete (Klimaat- en Energie, Spanje)
- Carlos Moedas (Onderzoek, Wetenschap en Innovatie, Portugal)

Directoraten-generaal

Het ambtelijk apparaat van de Commissie is verdeeld in een aantal directoraten-generaal (DG's), elk vergelijkbaar met een ministerie en kent daarnaast een aantal administratieve diensten. Meest relevant voor EZ zijn *Regionaal beleid en Stadsontwikkeling* (DG REGIO) *Landbouw en Plattelandsontwikkeling* (DG AGRI), *DG Communicatienetwerken, Inhoud en Technologie* (DG CNECT), *Maritieme Zaken en Visserij* (DG MARE), *Milieu* (DG ENV), *Gezondheid en Voedselveiligheid* (DG SANTE) *DG Economische en Financiële Zaken* (DG ECFIN), *Interne Markt, Industrie, Ondernemerschap en Midden- en Kleinbedrijf* (DG GROW), *Mededinging* (DG COMP) en *Energie* (DG ENER). Diverse EZ-collega's zijn op tijdelijke basis gedetacheerd bij relevante Commissie-DG's.

De Raad van Ministers (Raad van de Europese Unie)

De Raad van Ministers is een van de belangrijkste besluitvormingsorganen van de EU. De Raad ontwikkelt wetgeving (samen met het Europees Parlement). Deze raad is steeds uit andere vakministers samengesteld, afhankelijk van het beleidsterrein: o.a. de Landbouw- en

Visserijraad, de Milieuraad en de Raad Algemene Zaken (verantwoordelijk voor het cohesiebeleid). Al deze (vak)raden worden ieder half jaar (januari-juni of juli-december) voorgezeten door het voorzitterschapsland. Het eerstvolgende Nederlandse voorzitterschap is in de eerste helft van 2016 (januari-juni). Naast formele Raden organiseert elk voorzitterschap een aantal informele Raden. Deze kunnen formeel geen besluiten nemen, maar kunnen een goede gelegenheid zijn om een bepaald onderwerp te agenderen en daarover informeel van gedachten te wisselen.

Sinds 2009 wordt er gewerkt in triovoorzitterschappen: Drie achtereenvolgende voorzitterschappen werken samen en presenteren een gezamenlijk programma op hoofdlijnen. Nederland vormt een trio met Slowakije en Malta.

Permanente Vertegenwoordiging

De Permanente Vertegenwoordiging van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Europese Unie wordt ook wel PV EU genoemd. Bij de PV EU werken experts van alle ministeries. Doelstelling van de PV EU is om de Nederlandse belangen in de Europese Unie (EU) zo goed mogelijk te behartigen. De PV bewerkstelligt dit door dagelijks te onderhandelen en lobbyen namens Nederland in de EU. Dit betekent dat de PV dagelijks in contact staat met vertegenwoordigers van andere lidstaten, de Europese Commissie en het Europees Parlement. De PVEU staat onder leiding van de Permanente Vertegenwoordiger.

Coreper

Het hoogste ambtelijke overlegorgaan in Brussel, op het niveau van Permanente Vertegenwoordigers/plaatsvervangend Permanent Vertegenwoordigers, is het Coreper (Comité des Représentants Permanents) dat fungeert als een voorportaal van de Raad van Ministers (hierboven toegelicht). Alle onderwerpen die op de Raad staan geagendeerd worden eerst besproken in Coreper. De Nederlandse vertegenwoordiger (Pieter de Gooijer en de plaatsvervanger Wepke Kingma) handelt op basis van instructies die in het Haagse interdepartementale PV-instructieoverleg (zie onder) worden vastgesteld.

Comité Spécial Agriculture (CSA)

De Landbouw- en Visserijraad heeft als enige tevens een eigen Europees ambtelijk voorportaal, het Comité Spécial Agriculture (CSA). Nederland wordt hierin vertegenwoordigd door een vertegenwoordiger vanuit het DG Agro en Natuur. Hier worden onderwerpen behandeld die gerelateerd zijn aan het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en bosbouw. Overige dossiers voor de landbouw- en visserijraad worden in Coreper besproken.

Raadswerkgroepen

Voordat een voorstel op Coreper of CSA wordt geagendeerd, wordt het besproken in Raadswerkgroepen. Deelnemers zijn over het algemeen beleidsmedewerkers/experts van EZ of de medewerkers van de Permanente Vertegenwoordiging van de EU in Brussel. Instructies voor Raadswerkgroepvergaderingen worden opgesteld (en zonodig interdepartementaal afgestemd) onder verantwoordelijkheid van het betreffende vakdepartement.

De Europese Raad

De Europese Raad is het overleg tussen staatshoofden en regeringsleiders, ook wel de Europese Top genoemd. De Europese Raad komt vier keer per jaar bijeen en neemt formeel geen besluiten. Wel worden na de Europese Raad conclusies gepresenteerd over het besprokene.

Besluitvorming in de Raad

De Raad kan een wetsvoorstel in verschillende fasen behandelen. Allereerst kan de Raad bijvoorbeeld een oriënterend debat voeren. Dit heeft als doel om standpunten van de lidstaten te inventariseren. Ook is het mogelijk dat de Raad een al meer uitgewerkt standpunt vaststelt in de vorm van een zogeheten algemene oriëntatie. De Raadsagenda bestaat uit twee soorten punten. Allereerst hamerpunten: daarover is in raadswerkgroepen, in Coreper of het CSA een akkoord bereikt. Deze worden inhoudelijk niet besproken. Daarnaast agendapunten die wel

worden besproken. Daarnaast wordt op de agenda een onderscheid gemaakt tussen wetgevingshandelingen en niet-wetgevingshandelingen.

Het Europees Parlement

Sinds 1979 worden de leden rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar. De verdeling van de zetels over de lidstaten is degressief evenredig naar de bevolkingsomvang. Grote lidstaten hebben dus in totaal meer zetels dan kleine lidstaten, maar in verhouding minder. Nederland heeft op dit moment 26 EP-leden, Duitsland 96 en Malta 6. Het EP heeft nu 751 leden. Behandeling van een wetsvoorstel in het EP geschiedt eerst in een commissie. Elk voorstel wordt aan één commissie toegewezen voor behandeling als hoofdcommissie. Voor elk voorstel wordt een rapporteur van een bepaalde fractie aangewezen die een conceptstandpunt (rapport) voorbereidt. Andere commissies kunnen hun opvattingen meegeven aan de eerstverantwoordelijke commissie door het uitbrengen van een advies. De andere fracties wijzen schaduwrapporteurs aan die het voorstel namens die fractie volgen. Andere EP-leden kunnen hierop amendementen indienen. Vervolgens wordt over het rapport en de ingediende amendementen in de commissie gestemd. Na stemming over het rapport in de commissie gaat het rapport naar de plenaire vergadering. De plenaire vergadering stemt over het rapport en amendementen die in de plenaire vergadering zijn ingediend. Het Europees Parlement heeft zelf niet het initiatiefrecht om wetsvoorstellen in te dienen. Dit ligt exclusief bij de Europese Commissie. Wel kan het EP op eigen initiatief rapporten vaststellen (zogenoemde initiatiefrapporten) en de Commissie verzoeken om op een bepaald terrein met een wetsvoorstel te komen. De jaarlijkse EU-begroting wordt door het EP en de Raad gezamenlijk vastgesteld. Verder kiest het EP de Commissievoorzitter en kan het de Commissie als collectief wegsturen. Het kan commissarissen niet individueel wegsturen. Tot slot controleert het de werkzaamheden van de Europese Commissie (o.a. door het stellen van parlementaire vragen) en kan het een parlementaire enquête starten. Relevante commissies voor uw beleidsterreinen zijn de commissie AGRI (landbouw), ENVI (milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid), PECH (visserij) en REGI (regionale zaken – cohesiebeleid).

De zetelverdeling in het EP is op dit moment als volgt:

Partij	Ideologie	NL partij	Aantal zetels
Europese Volkspartij (EVP)	Christendemocraten	CDA	217
Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten (S&D)	Sociaaldemocraten	PvdA	190
European Conservatives and Reformists (ECR)	Conservatief / eurokritisch	CU & SGP	74
Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa (ALDE)	Liberaal	VVD & D66	70
Europees Unitair Links / Noords Groen Links (GUE / NGL)	Links	SP	52
Groenen/Europese Vrije Alliantie	Groen	Groen-Links	50
Europe of Freedom and Direct Democracy (EFDD)	Eurosceptisch		45
Europa van Naties en Vrijheid	Eurosceptisch	PVV	39
Niet-ingeschreven	Divers		14

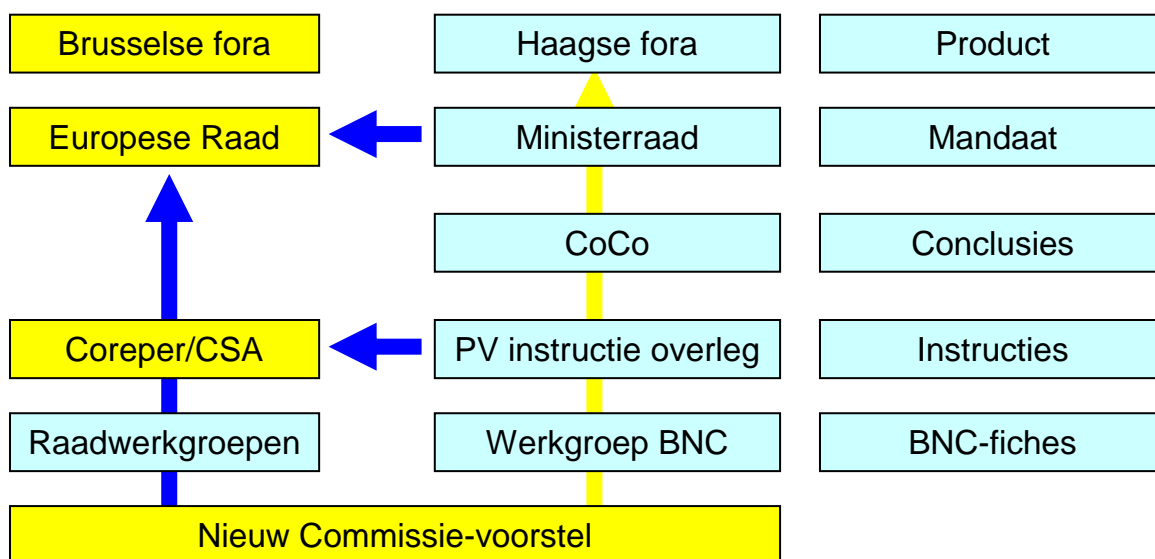
De totstandkoming van wetgeving

Een wetgevingsvoorstel van de Commissie wordt als hoofdregel vastgesteld via de gewone wetgevingsprocedure. Dat houdt in dat zowel het Europees Parlement als de Raad van Ministers met het voorstel moet instemmen. Zij kunnen elk amendementen op het voorstel

indienen en onderhandelen daar vervolgens over in zogeheten trilogen. Dat begint met een zogeheten eerste lezing van het wetgevingsvoorstel. Komen EP en Raad in de eerste lezing niet tot overeenstemming, dan begint de tweede lezing van het voorstel. Deze is gebonden aan termijnen om tot overeenstemming te komen. Lukt het wederom niet om tot overeenstemming te komen, dan gaat het voorstel naar het bemiddelingscomité. Dit comité bestaat uit vertegenwoordigers van het EP en de Raad. Het heeft tot taak om binnen zes weken nadat het bijeen is geroepen, overeenstemming te bereiken. De Europese Commissie neemt ook deel aan de werkzaamheden van het bemiddelingscomité. Als het niet lukt om binnen het bemiddelingscomité een akkoord te bereiken, dan is het wetgevingsvoorstel verworpen. Lukt het wel om overeenstemming te bereiken, dan stellen EP en Raad de tekst alsnog vast. De Raad stelt daarnaast in samenwerking met het EP jaarlijks de begroting vast. Ook stelt de Raad standpunten vast die de EU extern kan uitdragen, in internationale organisaties en bij onderhandelingen over internationale verdragen.

2.2 EU-coördinatie: Standpuntbepaling door de Nederlandse regering

Nederland kent een horizontaal model voor de EU-coördinatie: de individuele vakdepartementen zijn eindverantwoordelijk voor het bepalen van de Nederlandse inzet in de Europese Unie (bij de Commissie, Raad en het Europees Parlement). Voorafgaand aan de Ministerraad wordt de Nederlandse inzet ambtelijk voorbereid (via de gremia BNC, PV-instructieoverleg en CoCo, zie onderstaand schema). Het ministerie van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de coördinatie van het buitenlandbeleid en is in die hoedanigheid procesbegeleider en -bewaker. Directie Europese en Internationale Zaken van EZ is eindverantwoordelijk voor kwalitatief goede (integrale) en tijdige coördinatie van de EZ-inbreng in Den Haag en Brussel.

Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen (BNC)

De Tweede Kamer wordt binnen zes weken geïnformeerd over de nieuwe beleids- of wetgevingsvoorstellen van de Commissie en het Nederlandse standpunt over onder andere de subsidiariteit en proportionaliteit¹ en de gevolgen voor Nederland. Dit gebeurt doorgaans door middel van een BNC-fiche dat wordt opgesteld door vakdepartementen en afgestemd in de

¹ Alle voorstellen van de Commissie voor nieuw beleid of nieuwe wet- en regelgeving worden getoetst aan het subsidiariteits- en het proportionaliteitsbeginsel. Het subsidiariteitsbeginsel heeft tot doel besluitvorming op een zo laag mogelijk niveau te laten plaatsvinden. De Europese Unie mag alleen optreden indien er doelstellingen worden nagestreefd, die niet op het niveau van de lidstaten kunnen worden bereikt.

Indien is vastgesteld dat de EU bevoegd is op te treden kan met de proportionaliteitstoets worden vastgesteld of het voorgestelde optreden van de EU niet verder gaat dan wat nodig is om de verdragsdoelstellingen te verwezenlijken.

wekelijkse werkgroep BNC onder leiding van BZ. Hierin zijn ook het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) vertegenwoordigd.

PV-instructieoverleg

In dit wekelijkse interdepartementale ambtelijke overleg onder leiding van BZ worden de instructies vastgesteld die het Nederlandse standpunt verwoorden, ter voorbereiding voor interventies van Nederlandse zijde in het Coreper.

Coördinatiecommissie Internationale Milieuvraagstukken voor Europese Zaken (CIM-EU)

Voor thema's als milieu, natuur en water is een apart interdepartementaal overleg, de CIM-EU, dat de instructies vaststelt voor Raadswerkgroepvergaderingen Milieu. De ratio achter deze aparte coördinatie van instructies is het dossieroverschrijdende c.q. integrale karakter van de thema's milieu, water en natuur.

Coördinatie Commissie voor Europese Integratie en Associatieproblemen (CoCo)

De CoCo is een wekelijkse ambtelijke interdepartementale commissie onder voorzitterschap van de directeur-generaal Europese Samenwerking van BZ. De CoCo bereidt de ministeriële inbreng in de Raad van Ministers in Brussel voor en legt die vervolgens ter (politieke) bekrachtiging voor aan de Ministerraad. De bovengenoemde BNC-fiches over nieuwe voorstellen van de Europese Commissie maken hier onderdeel van uit. Wekelijks wordt u voorafgaand aan de ministerraad schriftelijk geïnformeerd over de discussies en uitkomsten van de CoCo.

HACEU/MCEU

Ter voorbereiding op de Europese Raad vindt de ministeriële (en daaraan voorafgaand de hoogambtelijke) commissie Europese Zaken plaats. Tijdens de Europese Raden, waarin de Minister-President Nederland vertegenwoordigt, worden onderwerpen besproken die raakvlakken hebben met het terrein van EZ. Te denken valt daarbij aan het Europees Semester, de interne markt, de EMU etc.

2.3 Nederlandse Parlement en Europa

De Kamer is in een vroegtijdig stadium betrokken bij de Nederlandse inzet in Europa en de verdere Europese besluitvorming. Daartoe heeft de Kamer een aantal instrumenten ter beschikking, dat ingezet wordt in de voorfase van het EU-besluitvormingsproces en in de verdere onderhandelingen.

Consultaties

De Kamer wordt in een vroegtijdig stadium geïnformeerd over de Commissievoorstellen, door middel van de BNC-fiches (zie bovenstaand) en over de Nederlandse inzet bij consultaties van de Europese Commissie (onder andere de zgn. Groenboeken).

Behandelvoorbehoud

Als de Tweede Kamer meteen al na de publicatie van het wetgevend Europees Commissievoorstel nader geïnformeerd wil worden door de regering, kan zij een behandelvoorbehoud plaatsen (verzoek aan de regering om in het Europese besluitvormingsproces geen onomkeerbare stappen te zetten en versnelde aanlevering van het BNC-fiche binnen 3 weken). Binnen 3 maanden na het verschijnen van het Europees wetgevend voorstel zal de vaste Kamercommissie over dit voorstel overleg voeren met de bewindspersoon, om afspraken te maken over het informeren tijdens de verdere Europese onderhandelingen over het voorstel en de kaders waarbinnen onderhandeld kan worden. De afgelopen jaren zijn behandelvoorbehouden geplaatst op wetgevende voorstellen op het terrein van EZ, bijvoorbeeld onder andere: het Gemeenschappelijk Landbouw- en Visserijbeleid, dier- en plantgezondheidspakket, het Cohesiebeleid en de wetgevingsvoorstellen inzake energie-efficiëntie.

Subsidiariteitstoets

Door het Verdrag van Lissabon (2009) hebben ook de nationale parlementen meer bevoegdheden gekregen, onder andere om de wetgevende voorstellen van de Europese Commissie te toetsen aan subsidiariteit (duidelijke meerwaarde van Europese maatregelen ten opzichte van de nationale) en proportionaliteit (geen wetgeving als minder ingrijpende middelen beschikbaar zijn). Wanneer een voldoende aantal nationale parlementen meent dat een voorstel van de Europese Commissie strijdig is met de beginselen van proportionaliteit danwel subsidiariteit, kunnen zij een gele of oranje kaart trekken:

- Een gele kaart houdt in dat 1/3 van de nationale parlementen bezwaar maakt tegen een voorstel op grond van proportionaliteit en/of subsidiariteit. De Europese Commissie is verplicht het voorstel te heroverwegen. Na heroverweging *kan* het voorstel door de Europese Commissie gewijzigd of ingetrokken worden. *Een gele kaart is dit jaar getrokken bij het voorstel inzake het stakingsrecht op de interne markt. de Commissie heeft in september 2012 aangekondigd dat zij dit voorstel zal intrekken. Ook over het voorstel voor een Europees Openbaar Ministerie werd een gele kaart getrokken. Deze heeft de Commissie echter naast zich neer gelegd.*
- Een oranje kaart houdt in dat de helft van de nationale parlementen oordeelt dat een voorstel van de Europese Commissie strijdig is met het principe van proportionaliteit/subsidiariteit. Als in dat geval de Raad of het Europees Parlement het oordeel van de nationale parlementen deelt, dan wordt het voorstel definitief niet in behandeling genomen. Er is nog nooit een oranje kaart getrokken.

Algemeen overleggen

Voorafgaand aan een Raad (bijvoorbeeld Landbouw- en Visserijraad, Raad voor Concurrentievermogen etc.) vindt –doorgaans circa een week van tevoren– aan de hand van de geannoteerde agenda ten behoeve van de betreffende Raad een overleg met de Tweede Kamer plaats. Soms worden deze AO's plenair afgerond met een VAO, waarin moties ingediend worden.

2.4 OESO

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) is een samenwerkingsverband van 34 ontwikkelde landen gericht op het stimuleren van beleid dat de economie versterkt en de kwaliteit van leven van mensen verbetert. De aangesloten landen proberen gezamenlijke problemen op te lossen en trachten internationaal beleid af te stemmen. Eenmaal per jaar organiseert de OESO de Ministerial Council Meeting (MCM). Tijdens de MCM waaraan ook China, India, Rusland, Brazilië, Indonesië en Zuid-Afrika deelnemen, worden de actuele grote economische uitdagingen besproken. Eens in de twee jaar brengt de OESO per lidstaat een landenrapport uit. Dit rapport bevat enerzijds een reflectie op de actuele economische situatie en anderzijds een aantal thematische hoofdstukken met aanbevelingen voor structurele economische hervormingen. Het laatste landenrapport voor Nederland is in april 2014 gepubliceerd, het volgende rapport wordt begin 2016 verwacht. EZ coördineert de Nederlandse inbreng richting de OESO. Het landenrapport wordt traditiegetrouw als eerste aan de minister van EZ aangeboden. Op 26 november komt er een OESO-publicatie uit die van bijzonder belang is voor het beleidsterrein waarvoor de Staatssecretaris van EZ verantwoordelijkheid draagt: "Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in the Netherlands".

Deel 3: De beleidsdossiers van het ministerie van EZ

In dit deel treft u een overzicht aan van de beleidsterreinen van het ministerie van Economische Zaken. Per beleidsterrein vindt u achtergrondinformatie over de kern van het beleid, de ambities, de instrumenten en de gevolgen voor betrokkenen.

Agro en Natuur

p. 21

1. Voedselzekerheid
2. Veilig en verantwoord voedsel
3. Duurzame veehouderij
4. Dierenwelzijn
5. Mestbeleid
6. Groen Onderwijs
7. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
8. Internationale handel: Nederland als tweede exporteur van landbouwproducten ter wereld
9. Gemeenschappelijk Visserijbeleid
10. Tuinbouw
11. Markttoegang veterinaire (dierlijke) en fytosanitaire (plantaardige) producten
12. Fytosanitair beleid
13. Kwekersrecht
14. Gewasbescherming
15. Apurement
16. Blue Growth Oceans
17. Natuurbeleid
18. Natuur en Biodiversiteit
19. Vereenvoudiging natuurregelgeving

Bedrijfsleven en Innovatie

p. 45

20. Topsectoren
21. Generiek innovatie-instrumentarium
22. Toegepast onderzoek
23. Topconsortia voor Kennis en Innovatie
24. Horizon 2020
25. Europese Structuurfondsen (cohesiebeleid)
26. Smart industry
27. Gastvrijheidseconomie
28. Retailagenda
29. Acquisitie van buitenlandse bedrijven (Netherlands Foreign Investment Agency)
30. Ondernemerschap
31. Groene groei
32. Biobased economy en circulaire economie
33. Green deal aanpak
34. Ruimte in regels
35. Elektrisch vervoer
36. Versterking gebiedsgerichte clusters van nationaal belang
37. Regionale dynamiek topsectoren
38. Minder regeldruk bedrijven
39. Financieringsinstrumentarium
40. Onderwijs- en arbeidsmarktbeleid

Energie, Telecom en Mededinging

p. 69

41. Stimuleringsregeling Duurzame Energie Plus (SDE+)
42. Energiebesparing
43. Energiemarkt en -infrastructuur
44. Kernenergie en nucleair onderzoek
45. Mededinging en Autoriteit Consument en Markt
46. Telecom

Algemeen Economisch Beleid en Europa**p. 78**

47. Fiscaal vestigingsklimaat

48. Marktordening en beter presterende semipublieke sectoren

49. Europese Groeiagenda

50. Interne markt Europese Unie

51. Meerjarig Financieel Kader (MFK) Europese Unie 2014-2020

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)**p. 84**

52. Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

Crisismanagement**p. 86**

53. Crisismanagement EZ

Uitvoering**p. 88**

54. Beleidsuitvoering

Agro en Natuur

1. Voedselzekerheid

- 795 miljoen mensen lijden nu dagelijks honger.
- 2 miljard mensen lijden nu aan de gevolgen van eenzijdige voeding (*malnutrition*).
- In 2050 moeten 9 miljard mensen gevoed worden.
- Voedselproductie moet, vooral in ontwikkelingslanden, tot 2050 met 70% groeien.
- Nederland is de tweede agro-exporteur ter wereld en heeft veel kennis en ervaring in de landbouw.
- Topsectoren willen bijdragen aan voedselzekerheid en ontwikkelingssamenwerking.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Bijdragen aan het voeden van de groeiende wereldbevolking, 9 miljard personen in 2050, tegen een achtergrond van klimaatverandering en toenemende druk op natuurlijke hulpbronnen met behulp van Nederlands bedrijfsleven en kennisinstellingen via topsectoren en ontwikkelingssamenwerking.

Wat is de huidige situatie?

Mondiaal produceren de landbouw en visserij voldoende om iedereen te voeden. Toch lijden 795 miljoen mensen honger, voornamelijk in ontwikkelingslanden terwijl sommige van die landen economisch sterk groeien. Consumptie- en productiepatronen zullen sterk wijzigen door stijgende welvaart.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Voedselzekerheid is verankerd in armoede en heeft relaties met klimaatverandering, druk op biodiversiteit, water, energie en ruimte. Landbouw kan daar als voedselmotor verandering in brengen. Voedselzekerheid is gekoppeld aan grensoverschrijdende issues, waarvan de oplossing staat of valt bij samenwerking tussen landen en dus overheden.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Met de Wereldbank en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de Verenigde Naties is de Global Alliance for Climate-Smart Agriculture (New York, september 2014) opgericht betreffende landbouw, voedselzekerheid en klimaatverandering. Dit om met de kennis en ervaring van bedrijven, wetenschap en overheid samen met lokale boeren innovatieve en duurzame productiemethoden te ontwikkelen die tegelijk klimaatbestendiger zijn en zorgen voor minder broeikasuitstoot.
- Ook is er initiatief genomen voor de lancering van een Voluntary Global Network for Action on Blue Growth and Food Security (Grenada, begin 2016) over voedselzekerheid en duurzame productiviteit van oceanen en de potenties van aquacultuur. (zie ook het fiche Oceanen en Blue Growth)
- Nederland heeft in 2015 als vervolg op de internationale conferentie 'No More Food to Waste' (Den Haag, juni 2015) het initiatief 'Champions 12.3' gelanceerd. Een netwerk van overheden, bedrijfsleven, internationale- en maatschappelijke organisaties dat acties en investeringen stimuleert met het doel wereldwijd voedselverliezen en voedselverspilling tegen te gaan. De term '12.3' verwijst naar Sustainable Development Goal 12.3 uit de '2030 Agenda for Sustainable Development' (New York, september 2015) om voedselverlies en voedselverspilling in 2030 met 50% te verminderen.
- Met de topsectoren Agro&Food en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen zijn programma's en projecten in ontwikkeling, gericht op opbouw van efficiënte voedselketens in ontwikkelingslanden. Het bedrijfsleven is hierbij nadrukkelijk betrokken, ondersteund door personele en financiële inzet van EZ en Buitenlandse Zaken / Ontwikkelingssamenwerking.
- Inzet van economische diplomatie om bedrijfsleven in staat te stellen bij te dragen aan voedselzekerheid in ontwikkelingslanden. In dit kader is ook van belang goede

Nederlandse inbreng in de FAO, de Organisatie Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Wereldbank en andere internationale gremia.

- Stimuleren van technologie, zoals climate-smart agriculture, om bij te dragen aan verhoging van de landbouwproductie, vergroting van de weerbaarheid tegen klimaatverandering en beperking van de uitstoot van broeikasgassen. Ook inzet van bilaterale middelen, onderzoeksgelden en de inzet van landbouwattachés.

2. Veilig en verantwoord voedsel

- In 2050 moeten 9 miljard mensen gevoed worden.
- Nederland is de tweede agro-exporteur ter wereld en heeft veel kennis en ervaring met landbouwinnovaties, voedselveiligheid en duurzaam produceren.
- Nederland investeert in veiligheid en kwaliteit.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

- De ambitie van EZ is het stimuleren van de productie van voldoende, veilig en verantwoord voedsel door minder grondstoffen te gebruiken en efficiënter en duurzamer te produceren.
- Veilig: risicomanagement en transparantie.
- Verantwoord: voedselproductie waarbij rekening wordt gehouden met de draagkracht van de aarde – duurzaam, efficiënt, zorgvuldig.

Wat is de huidige situatie?

Naast efficiënter produceren en minder gebruik van grondstoffen, moet ook worden gekeken naar het beter benutten van reststromen. Wereldwijd gaat naar schatting ruim 30% van de voedselproductie bestemd voor menselijke consumptie verloren. De Nederlandse agrofood- en tuinbouwsector hebben zich ten doel gesteld door een efficiëntere omgang met grondstoffen en hogere valorisatie van reststromen de huidige 500 miljoen euro kosten om te buigen in een miljard euro winst.

De consument verwacht veilig voedsel in de schappen. Het vertrouwen van de consument staat onder druk als gevolg van fraude- en voedselveiligheidsincidenten en negatieve berichtgeving.

De controles van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit worden aangescherpt in het kader van het Verbeterplan NVWA, en het nieuwe toezichtskader van de NVWA.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Naast het produceren van voldoende voedsel in de toekomst blijven voedselveiligheid en verantwoord voedsel belangrijk. De consument moet kunnen vertrouwen op een veilig product. Daarvoor is een alerte en efficiënte handhaving door de NVWA nodig.

Nederland staat aan de top, gelet op kennis en kunde, en heeft daarom een grote verantwoordelijkheid om een bijdrage te leveren. Nederlandse overheidsinzet daarbij is het stimuleren en faciliteren van een samenhangende aanpak, met de hele keten in gouden driehoek op nationaal, Europees en mondiaal niveau.

Voor wat betreft het tegengaan van voedselverspilling heeft de overheid door middel van informatievoorziening een rol.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Bewaken van een stringent voedselveiligheidsbeleid, waarbij wel ruimte wordt gecreëerd voor nieuwe duurzame ontwikkelingen.
- Toezicht en handhaving door de NVWA.

- Informatievoorziening richting de consument via het Voedingscentrum Nederland.
- Bevorderen van transparantie in de markt, onder meer door privaatrechtelijke aansprakelijkheid.
- Stimuleren van ontwikkelingen gericht op het tegengaan van voedselverspilling.
- Streven naar een Europees en mondiaal gelijk speelveld als het gaat om vraagstukken van duurzaamheid en dierenwelzijn.
- Topsectoren Agro&Food en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen.
- Wegnemen van onnodige (wettelijke) belemmeringen die innovaties in de weg staan.

Financieel plaatje?

- Budget voor de NVWA, vanuit EZ: totaal 135,8 mln. euro in 2015.
- Bijdrage aan Voedingscentrum Nederland (basis en projecten): 2,5 mln. euro in 2015.
- Budget Topsectoren: variabel (via Innovatiecontracten).

Juridische implicaties?

De Europese Verordening voor officiële controles op levensmiddelen en diervoeders wordt op dit moment geactualiseerd.

De bestuurlijke boetes onder de wet dieren worden verhoogd.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

- Voor het bedrijfsleven een goede naam als exporteur van veilig en verantwoord voedsel.
- Voor consumenten veilig en verantwoord voedsel in de schappen.
- Voor de maatschappij als geheel: een voedingsindustrie die rekening houdt met de toekomstige tekorten aan grondstoffen en water.

3. Duurzame veehouderij

- In 2020 moeten voedselketens duurzaam, gezond en maatschappelijk verantwoord produceren.
- Het welzijn van en zorg voor de dieren staan centraal, volksgezondheidsrisico's zijn minimaal, gebruik van antibiotica moet fors worden teruggedrongen. Overheid stelt hiervoor de kaders.
- Nutriëntenkringlopen zijn vergaand gesloten en schadelijke milieuemissies zijn geminimaliseerd.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Om de verduurzaming van de veehouderij te realiseren zijn diverse afspraken gemaakt, zowel met betrokken bij de veehouderij in brede zin (convenantpartners Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij-UDV) als met de diverse ketenverbanden (Duurzame Zuivelketen, Recept voor Duurzaam Varkensvlees). Daarnaast worden nog diverse instrumenten ingezet om dit te bevorderen. Voor 2015 is de ambitie dat 12% van de stallen integraal duurzaam moet zijn. Daarnaast is afgesproken dat alle nieuw te bouwen stallen vanaf eind dit jaar minimaal voldoen aan het niveau plusstal. Voor het antibioticagebruik is de ambitie een 70% lager gebruik dan in 2009. Schaalgrootte van stallen moet landschappelijk en sociaal inpasbaar zijn in de lokale omgeving. Het kabinet streeft een integrale aanpak na. Onderdeel daarvan is een begrenzing of beperking aan de groei van de veehouderij waar dit uit een oogpunt van volksgezondheid, milieu, natuur, kwaliteit van de leefomgeving (waaronder geurhinder) of landschappelijke inpassing noodzakelijk is.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Maatschappelijke waardering voor producten en productiewijze in veehouderijketens staat onder druk. Daarnaast is ook de verdien capaciteit van de primaire producenten door lage opbrengstprijzen in de diverse sectoren op dit moment een knelpunt. Positie van de veehouderij in landelijk gebied staat ter discussie door lokale overlast, onduidelijke risico's voor de volksgezondheid en zorgen over dierenwelzijn en leefbaarheid. Teveel focus op kosten

en bulk; te weinig op onderscheidendheid en economische en maatschappelijke toegevoegde waarde.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Risico's van veehouderij voor de volksgezondheid, zoals ziektes die op mensen kunnen overgaan (zoönosen) en antibioticaresistentie. Ook zorg en welzijn van dieren vergt overheidsinterventie.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Regelgeving en normstelling, onderzoek en innovatie (via Topsector Agro&Food), financiële instrumenten(subsidie-regeling verduurzaming veehouderij UDV, Small Business Innovation Research programma), Garantstelling Landbouw en fiscale regelingen op de begroting van het ministerie van Financiën (o.a. voor integraal duurzame stallen).

Financieel plaatje?

In artikel 16.1 van de EZ-begroting is in 2016 nog circa 10 miljoen euro beschikbaar voor uitfinanciering van bestaande regelingen. De regeling duurzame stallen en de regeling fijnstofmaatregelen, die hieronder vallen, lopen echter af waardoor er vanaf 2018 nagenoeg geen middelen meer resteren. E.e.a. is exclusief de middelen voor kennisontwikkeling en innovatie.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Meer keuzevrijheid in duurzame producten voor consumenten. Het bedrijfsleven krijgt nieuw toekomstperspectief en draagvlak voor productie en innovatie en nieuwe afzetmarkten.

Vereist proces?

Ketengestuurde aanpak met marktwerking onder verantwoordelijkheid van marktpartijen. Overheid stelt voor dierenwelzijn, antibiotica en milieu kaders via normstelling en wetgeving met stringent toezicht en handhaving. Financiële stimulering van koplopers en wegnemen belemmeringen in regelgeving (experimenteerruimte). Zo zal de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid worden aangepast, met aanwijzingen voor het bieden van ruimte voor afspraken in de agroketens over dierenwelzijn en milieu.

4. Dierenwelzijn

- Dierenwelzijn is belangrijk en leeft breed onder de bevolking. Afgelopen jaren is veel verbeterd, die lijn wordt doorgetrokken.
- De Beleidsbrief dierenwelzijn van 4 oktober 2013 (Kamerstuknummer 28 286 nr. 651) beschrijft de voornemens van het kabinet inzake dierenwelzijn. Jaarlijks wordt gerapporteerd over de voortgang.
- Welzijn van landbouwhuisdieren is onderdeel van duurzaam ondernemen. Ingrepen bij landbouwhuisdieren zoals couperen, castreren en het behandelen van snavels worden uitgefaseerd.
- Welzijn en gezondheid van gezelschapsdieren wordt verbeterd met aandacht voor de juiste voeding en verzorging, het tegengaan van impulsaankopen en het verminderen van welzijnsaantasting door het fokken op extremen kenmerken.
- Zoogdieren mogen alleen worden gehouden indien ze voorkomen op de huisdierenlijst.
- Zwanendriften wordt verboden.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het borgen van een minimaal niveau van het welzijn van landbouwhuisdieren, gezelschapsdieren, paarden, hobbydieren en dieren in dierentuinen en circussen. Dierenwelzijn is de kwaliteit van leven zoals dat door het dier wordt ervaren en gaat verder dan de afwezigheid van negatieve ervaringen zoals honger, pijn, dorst en angst. Dieren moeten soorteigen gedrag kunnen vertonen en er moet tegemoet gekomen worden aan hun behoeften. Dierenwelzijn is belangrijk in het hele leven van het dier. Van fok en geboorte tot transport en dood. Dit betekent dat het dier centraal moet staan bij het houden en verzorgen van dieren. Huisvesting en voeding zijn aangepast aan de behoeften en het aanpassingsvermogen van het dier. Dieren ondergaan zo min mogelijk of geen ingrepen en krijgen niet te maken met aangeboren afwijkingen omdat we ze willen aanpassen aan onze wensen of aan een huisvestingssysteem.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Bij de Europese Commissie en andere lidstaten wordt getracht verbeteringen doorgevoerd te krijgen in de EU regelgeving. Ook wordt eraan gewerkt om bewustwording en kennis over dierenwelzijn binnen de EU en mondiaal te bevorderen. Mondiaal wordt getracht te EU normen voor dierenwelzijn te promoten.

Nationaal werken sector en ketens, gesteund en geprikkeld door maatschappelijke organisaties en overheid, aan de doelen en acties zoals verwoord in de Beleidsbrief Dierenwelzijn van 4 oktober 2013 (Kamerstuknummer 28 286 nr. 651). De overheid past daartoe onder andere het Besluit houders van dieren en het Besluit diergeneeskundigen aan.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De intrinsieke waarde van een dier is vastgelegd in de Wet Dieren, desondanks moet het welzijn van een dier afgewogen worden tegen vele andere waarden. Om het welzijn van een dier goed te borgen is overheidsingrijpen, onder andere door het vaststellen van minimumnormen, gerechtvaardigd.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Regelgeving en normstelling, onderzoek en innovatie (via Topsector Agro&Food). Daarnaast is dierenwelzijn onderdeel van subsidieregelingen ter verduurzaming van de veehouderij zoals de subsidieregeling Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij (UDV) en de fiscale regelingen Milieu-investeringsaftrek (Mia) en Willekeurige Afschrijving Milieuinvesteringen (Vamil) op basis van de Maatlat Duurzame Veehouderij.

Financieel plaatje?

Er is in 2016) €6,1 mln. beschikbaar voor diergezondheid, €3,1 mln. voor dierenwelzijn en €2 mln. voor opvang van dieren. Van de €3,1 mln. voor dierenwelzijn is €2,2 mln. voor gezelschapsdieren en paarden en €0,9 mln. voor landbouwhuisdieren.

Juridische implicaties?

Nederland dient EU-richtlijnen te implementeren en te handhaven. Op moment zijn er geen wijzigingen in of nieuwe Europese richtlijnen of verordeningen voorzien. Het Besluit houders van dieren en het Besluit diergeneeskundigen wordt aangepast om uitvoering te geven aan de Beleidsbrief dierenwelzijn 2013 en enkele moties en toezeggingen.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Een houder van een dier is primair verantwoordelijk voor het welzijn en de gezondheid van zijn dieren en dient zich daarbij te houden aan de wettelijke bepalingen voor het welzijn van dieren. Ook voor andere partijen, bijvoorbeeld in de keten, is een belangrijke rol weggelegd. Zij kunnen adviseren, ondersteunen en mogelijkheden scheppen en daarmee verbeteringen in dierenwelzijn versnellen.

Vereist proces?

Goede samenwerking met de sectoren, maatschappelijke organisaties en EU-lidstaten. Aanpassen regelgeving.

5. Mestbeleid

- De Nederlandse veehouderij produceerde in 2014 bijna 172 mln. kg fosfaat in mest. Er is op Nederlandse landbouwgrond ruimte voor 137 mln. kg fosfaat. De rest moet worden verwerkt of geëxporteerd.
- Doel van het mestbeleid is verbetering van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.
- Het mestbeleid geeft invulling aan Europese richtlijnen, waaronder de Nitraatrichtlijn.
- Nederland is verplicht iedere vier jaar een actieprogramma op te stellen. Op dit moment is het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn van kracht voor de periode 2014-2017.
- Het mestbeleid bevordert een efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en draagt bij aan de realisatie van andere milieudoelen, waaronder klimaat.

Definiëring

Wat is de ambitie?

Realisatie van de norm van maximaal 50 mg nitraat per liter in het grondwater en verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater door het bevorderen van een efficiënter gebruik van meststoffen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Er wordt in Nederland meer mest geproduceerd dan milieuverantwoord kan worden gebruikt. Afzet van dierlijke mest kost veehouders geld en vormt een inkomstenbron voor akkerbouwers. Hierdoor bestaat er een economische prikkel om teveel mest te gebruiken. De kwaliteit van het grondwater is in de zandgebieden (Zuid- en Oost-Nederland) nog niet op orde. De kwaliteit van het oppervlaktewater blijft vooral in West-Nederland achter bij de doelen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Overmatig mestgebruik is slecht voor het milieu, is concurrentievervalsend en leidt mogelijk tot verlies van de derogatie (door de Europese Commissie aan Nederland verleende uitzondering op de norm voor het gebruik van dierlijke mest). Verlies van derogatie resulteert in een forse groei van het mestoverschot in Nederland met grote financiële consequenties voor

de Nederlandse veehouderij. Milieudoelen zijn veelal ondergeschikt aan individuele financiële belangen van ondernemers. Dit maakt overheidssturing noodzakelijk.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het mestbeleid stuurt op het gebruik van meststoffen door middel van gebruiksnormen voor dierlijke mest, stikstof en fosfaat, uitgesplitst naar grondsoorten (zand, klei, vee en löss) en gewassen en door middel van gebruiksvoorschriften (uitrijperioden, verplicht emissiearm aanwenden dierlijke mest).

Daarnaast stuurt het mestbeleid op de productie en afzet van dierlijke mest met productierechten voor varkens en pluimvee, verplichte mestverwerking voor veehouders met een mestoverschot en aanvullende voorwaarden in de vorm van extra landbouwgrond en mestverwerking bij groei van melkveehouderijbedrijven (wet verantwoorde groei melkveehouderij en wetsvoorstel grondgebonden groei melkveehouderij). Een begrenzing van de productie in de melkveehouderij door middel van fosfaatrechten, ter vervanging van de Europese melkquotering die per 1 april 2015 is komen te vervallen, is in voorbereiding.

Efficiënte benutting van meststoffen van organische oorsprong wordt bevorderd door ruimte te bepleiten bij de Europese Commissie voor de inzet van mestverwerkingsproducten die kunstmest kunnen vervangen (mineralenconcentraat).

Financieel plaatje?

Uitvoeren, controleren en handhaven van de instrumenten kost jaarlijks € 31 miljoen.

Juridische implicaties?

Aanpassingen van normen en gebruiksvoorschriften vereist verandering van wet- en regelgeving, alsook de begrenzing van productie en het stellen van voorwaarden aan verantwoorde afzet van mest.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Beperkingen aan mestproductie en mestgebruik prikkelen innovaties rond emissiearmere stallen, beter voermanagement, precisiebemesting, mestbewerking en mestverwerking om mest gemakkelijker te transporteren en andere afzetmarkten aan te boren. Door het stelsel verplichte mestverwerking kan een duurzame, structurele verwerking als oplossing voor de mestproblematiek van de grond komen. Groei van veehouderijbedrijven (varkens, pluimvee en melkvee) vergt investeringen om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

Vereist proces?

Wetsbehandeling stelsel van fosfaatrechten voor melkvee;
Aanscherping van regels rond transport van mest ter voorkoming van fraude;
Evaluatie van de Meststoffenwet ter voorbereiding op onderhandelingen met de Europese Commissie over het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn en een nieuwe derogatie, beide voor de periode 2018-2021.

6. Groen onderwijs

- Groen beroepsonderwijs (vmbo, mbo, hbo en wo) is onlosmakelijk verbonden aan de 'gouden driehoek' (bedrijfsleven, overheid en onderzoek/onderwijs) en zorgt voor de opleiding en bijscholing van vakspecialisten en kennisverspreiding naar bedrijven (m.n. MKB) in het groene domein.
- EZ volgt in beginsel algemeen onderwijsbeleid OCW (harmonisatie). Sturing EZ richt zich vooral op de bijdrage die het groen onderwijs aan het innovatie- en concurrentievermogen van de groene topsectoren (Agrofood en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen) kan leveren (uitwerking human capital agenda's). Ook draagt het groen onderwijs bij aan maatschappelijke opgaven op het terrein van voedselveiligheid, voedselzekerheid, water, klimaat, energie.
- Het groen onderwijs staat er goed voor. De kwaliteit is op orde en studentenaantallen groeien meer dan gemiddeld in het beroepsonderwijs.
- Groen onderwijs telt 12 agrarische opleidingscentra (VMBO-MBO), 4 hbo scholen en 1 universiteit.
- Ruim 80.000 studenten volgen op ruim 150 locaties groen onderwijs.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het groen onderwijs werkt samen met het bedrijfsleven aan de uitwerking van de Human Capital Agenda (HCA) voor de topsectoren Agro&Food en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen. Hiertoe zoekt het groen onderwijs verbinding met het bedrijfsleven (in de regio) en niet-groene kennisinstellingen om de topsectoren zo goed mogelijk te bedienen met de scholing en bijscholing van vakspecialisten en kennisoverdracht. Opgave is om meer marktgeoriënteerd te werken en ook meer te werken aan internationalisering. Het Rapport van ABDTopconsult over sectoronderwijs en de Kamerbrief Sectoronderwijs (2015) zijn vertrekpunt voor de komende jaren: versterken sectoronderwijs vanuit EZ, opstellen meerjarige strategische ontwikkelagenda gericht op structuurverbeteringen en toekomstbestendig groen onderwijsmodel.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Organiseren vraagsturing vanuit bedrijfsleven en andere stakeholders in de regio vergt ook een bestuurlijke omslag. Wegvallende groene onderwijsvernieuwingssubsidies (vanaf 2016) maken dat de rollen en verantwoordelijkheden binnen de gouden driehoek opnieuw moeten worden ingevuld. Er moeten nieuwe verdienmodellen worden bedacht om de kennis- en innovatieopdracht in te blijven vullen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De overheid garandeert de kwaliteit, doelmatigheid en toegankelijkheid van het beroepsonderwijs en stelt kaders vast (het wat) t.a.v. het handelen van scholen (het hoe). De minister van EZ stuurt daarnaast integraal het groen kennissysteem aan (gouden driehoek), waarvan het groen onderwijs deel uitmaakt.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

OCW-conforme wet - en regelgeving en bekostiging. Er is nog sprake van een vorm van uitfinanciering van groene onderwijsvernieuwingssubsidies zoals opgenomen in de MeerjarenInvesteringsProgramma's 2013-2015. Het is de bedoeling dat samen met het Groen onderwijs wordt gewerkt aan nieuwe instrumenten binnen de context van de nog op te stellen meerjarige ontwikkelagenda 2015-2025

Financieel plaatje?

Totale onderwijsuitgaven t.b.v. groen onderwijs bedragen € ongeveer 800 mln. op jaarbasis.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Goede aansluiting onderwijs op arbeidsmarkt. Student kiest beroep met arbeidsmarktperspectief en de topsectoren kunnen rekenen op een kwantitatief en kwalitatief goede voorziening van geschoolde of bijgeschoolde vakspecialisten en kennis die toepasbaar is binnen individuele bedrijfssituaties (m.n. MKB).

Vereist proces?

Optimale samenwerking in de gouden driehoek (bedrijfsleven, wetenschap en overheid) en het invullen van de meerjarige strategische ontwikkelagenda met structuurverbeteringen om het groen onderwijsmodel toekomstbestendig te maken.

7. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

- Nederland is wereldwijd de op een na grootste exporteur van landbouwgerelateerde goederen met een totale waarde van € 80,7 mrd. in 2014.
- Het GLB-budget is sinds begin jaren '90 niet gestegen, ondanks toetreding van 17 nieuwe lidstaten. In vergelijking met de periode 2007-2013, is de EU-begroting voor de periode 2014-2020 afgenomen.
- Nederland ontvangt sinds 2014 jaarlijks ongeveer € 845 mln. vanuit de GLB-middelen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Vervanging van de directe betalingen door doelgerichte betalingen voor versterking van concurrentiekracht, duurzaamheid en innovatievermogen van de sector en de beloning voor bovenwettelijke, maatschappelijke prestaties op het terrein van bijvoorbeeld natuur, milieu landschap, diergezondheid en dierwelzijn.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Het GLB-nieuwe stijl voor de periode 2014-2020 is van start gegaan. Momenteel wordt er door de Europese Commissie gekeken hoe de GLB-regelgeving verder vereenvoudigd kan worden. Zij werkt daarin nauw samen met de lidstaten. De eerste verkenningen voor het beleid na 2020 zijn al gestart.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De maatschappelijke baten op dit terrein zijn groter dan de individuele baten van de agrarische ondernemers. De landbouwsector levert de primaire levensbehoefte van een ieder: voldoende, gezond en veilig voedsel. Daarnaast is de landbouw een essentiële factor voor onze leefomgeving, het milieu en biodiversiteit.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Doelgerichte inzet van directe betalingen (eerste pijler) en het plattelandsbeleid (tweede pijler) ten behoeve van concurrentievermogen, duurzaamheid, biodiversiteit en de leefbaarheid van het platteland. Het markt- en prijsbeleid (eerste pijler) als vangnet voor crisissituaties en versterking van de marktmacht van primaire producenten.

Financieel plaatje?

Het GLB is voor Nederland de grootste inkomstenbron van Europese middelen. Nederland ontvangt ongeveer € 6 mrd. in de periode 2014-2020.

Juridische implicaties?

De EU-regelgeving wordt vertaald in nationale regelgeving. Fouten in de uitvoering kunnen leiden tot financiële correcties door de Europese Commissie.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Het GLB heeft effect op de hele productieketen, primaire producenten, verwerkers en consumenten.

Vereist proces?

Momenteel ligt de focus op nationale implementatie van het GLB en op verdere vereenvoudiging. De discussie over de toekomst van het GLB na 2020 wordt voortgezet.

8. Internationale handel: Nederland als tweede exporteur van landbouwproducten ter wereld

- De exportwaarde van Nederlandse agrosector in 2014 bedraagt ruim € 80 miljard. Het handelsoverschot voor agrarische producten is met € 1,5 miljard gegroeid en bedraagt € 28,3 miljard, terwijl het totale Nederlandse handelsoverschot van alle producten gelijk is gebleven op € 47,6 miljard.
- Verdere internationalisering van de Nederlandse agribusiness levert winst op voor het land waarin geïnvesteerd wordt, vergroot de voedselzekerheid, en is goed voor de Nederlandse economie.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De Nederlandse agrosector is succesvol mede door de sterke samenwerking onder het Nederlands landbouwmodel en de exportgerichtheid. De sector heeft nog een aanzienlijk onbenut exportpotentieel en op basis van een goede onderlinge afstemming tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen wordt beoogd de gezamenlijke inspanningen op dit terrein te intensiveren. Het gaat er om nieuw verworven markttoegang te koppelen aan de opbouw c.q. versterking van marktposities door handel en investeringen. Daarbij willen we, samen met de topsectoren, onze positie op nabije markten consolideren en in verre markten uitbreiden, waarbij duurzaam, voedselveilig en efficiënt leidende begrippen zijn. Daarmee wordt ook bijgedragen aan het vergroten van de voedselzekerheid.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Als wereldspeler in innovatieve, duurzame en efficiënte voedselproductie kan Nederland maatwerkoplossingen bieden die passen bij de lokale omstandigheden. De bijzondere kennis en ervaring van ons bedrijfsleven en onze kennisinstellingen in onder andere de zuivelsector, de tuinbouw en met betrekking tot zaaizaad en ander uitgangsmateriaal kan in de rest van de wereld bijdragen aan een duurzame productiviteitsverhoging van de landbouw. Om die reden is verdere internationalisering van de Nederlandse agribusiness een onmisbaar onderdeel van het internationale EZ-beleid. De uitdaging is om de wereldwijde voedselproductie op duurzame wijze te verhogen en dankzij onze vooraanstaande internationale positie op het gebied van de land- en tuinbouw is Nederland voor veel landen een goede partner.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Doordat de economische marktsturing in veel opkomende en ontwikkelende landen in publieke handen is, is ook een actieve rol van de Nederlandse overheid noodzakelijk om internationalisering van het agro-bedrijfsleven te realiseren.

Daarbij speelt de overheid ook vaak een stimulerende rol in de vorming van consortia tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen om in gezamenlijkheid te opereren.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Het landbouwradenennetwerk. Dit bestaat uit 48 kantoren in 42 landen*. De kantoren zijn gevestigd in Nederlandse ambassades en consulaten in regio's die kansen bieden voor Nederlandse agrarische bedrijven. Ook zitten ze in regio's met belangrijke internationale organisaties zoals de VN-organisatie voor Voedsel en Landbouw (FAO) in Rome, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in Parijs en de Europese Unie (EU) in Brussel.
- Economische (handels)missies. Door BZ wordt de zogenaamde Strategische reisagenda gemaakt. Kabinetsbreed worden afspraken gemaakt over de reizen van het komende jaar van de diverse bewindslieden, zeer vaak vergezeld door een handelsmissie. De MP, Minister BHOS, MEZ en Stas EZ voeren veelvuldig deze missies aan. Dit jaar bezocht de Staatsecretaris onder meer Mexico, China, Maleisië en India en stonden er reizen gepland naar Japan en Zuid-Afrika

Financieel plaatje?

Het Programma Internationale Agroketens (€ 2,4 mln): Vanuit dit programma werken we aan de versterking van de beleidsdialoog met andere overheden en kunnen we wat gericht activiteiten ten behoeve van het bedrijfsleven ondersteunen.

0,5 mln Hgis budget voor beursprogramma/handelsbevordering.

Diverse financiële instrumenten die, in opdracht van het ministerie van BZ, worden beheerd door RVO en veelvuldig gebruikt worden door het agro bedrijfsleven.

Juridische implicaties?

Met diverse landen is de bilaterale samenwerking vastgelegd in een Memorandum of Understanding. Voor de volgende landen worden op reguliere basis een landbouw werkgroep georganiseerd. Mexico, Algerije, Zuid Afrika, Rusland, Oekraïne, Turkije, Duitsland, Polen, Servië, China, Indonesië, Maleisië, Myanmar, Taiwan, Vietnam, Zuid Korea, India.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Verbetering van de concurrentiepositie en uitbreiding van de handelsmogelijkheden voor Nederlandse agro bedrijven en vergroten voedselzekerheid in andere landen.

Vereist proces?

Nauwe samenwerking vanuit EZ (beleidsdirecties, diplomatieke posten), in samenwerking met BZ, met bedrijfsleven, topsectoren, kennisinstellingen en belangenvertegenwoordigers.

* In de volgende landen is een landbouwraad aanwezig, al dan niet geaccrediteerd in meerdere landen: Duitsland, Polen, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Roemenië, Servië, Oekraïne, Rusland, Turkije, India, Myanmar, Indonesië, Zuid Korea, China, Vietnam, Japan, VS, Mexico, Brazilië, Argentinië, Zuid Afrika, Kenia, Rwanda, Ethiopië, Marokko, Egypte en Saoedi Arabië.

9. Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB)

- Gemeenschappelijk Visserijbeleid wordt om de 10 jaar herzien en zal gelden tot 2022.
- De Nederlandse vloot bestaat uit circa 300 actieve vaartuigen.
- De totale omzet van de Nederlandse visserij bedraagt € 406 mln. (in 2014), import € 1,8 mrd. export € 2,6 mrd.
- Nederland is een draaischijf in internationale vishandel en -verwerking en levert 20.000 banen op.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

In de EU loopt een traject van hervorming van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid gericht op een meer duurzame en efficiënte visserij. Duurzaam gebruik en instandhouding van natuurlijke hulpbronnen en ecosystemen in EU-wateren en daarbuiten. Visserij toestaan op een duurzaam niveau (Maximum Sustainable Yield) en het uitbannen van het overboord gooien van ongewenste bijvangsten door inzet op selectieve, innovatieve vismethoden en aanlandplicht. Tegelijkertijd het bieden van toekomstperspectief aan de visserijsector die duurzaam, rendabel en maatschappelijk geaccepteerd moet opereren. Het nieuwe visserijbeleid moet eenvoudig, doeltreffend, uitvoerbaar en handhaafbaar zijn.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Steeds meer visbestanden kennen een duurzaam beheer. Maar, vooral in de demersale visserij, leidt de huidige visserijpraktijk tot veel ongewenst bijgevangen vis die (veelal dood) overboord wordt gegoid. Vanaf 2016 wordt in deze demersale visserij een gefaseerd een verplichting ingevoerd om alle gevangen vis aan wal te brengen. Deze aanlandplicht moet leiden tot selectievere visserijmethoden met zo min mogelijk ongewenste bijvangsten.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Het zee-ecosysteem is een collectief goed. Beheer van visbestanden is daarom binnen het publieke domein gelegen. Tevens gaat het om een exclusieve competentie van de EU.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Beheer van de visbestanden (o.a. vaststellen vangstmogelijkheden en aanlandplicht), een gemeenschappelijke marktordening voor visproducten, het externe visserijbeleid (o.a. visserijovereenkomsten met niet-EU-landen) en een financieel instrumentarium in de vorm van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij

Financieel plaatje?

Voor 2014-2020 is voor Nederland binnen het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij €130 miljoen (EU en nationale co financiering) beschikbaar voor verduurzaming, innovatie en economische versterking van het visserijcluster.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Duurzame exploitatie van de visbestanden is cruciaal voor perspectief voor de vissector.

Vereist proces?

Het nieuwe Gemeenschappelijk Visserij Beleid moet nog op tal van punten verder uitgewerkt en geïmplementeerd worden. De aanlandplicht is hier een voorbeeld van. Een deel van de

uitwerking is aan regionale groepen van lidstaten. Regionalisering is een kernpunt van het nieuwe GVB. Voor een ander deel van de uitwerking is de Europese Commissie aan zet om met voorstellen voor aangepaste regelgeving te komen.

10. Tuinbouw

- Ondersteuning van/samenwerking met bedrijfsleven om de positie van tuinbouw als wereldmarktleider te versterken: internationalisering, nieuwe verdienmodellen, verdergaande verduurzaming.
- In 2050 is de energievoorziening in de glastuinbouw volledig duurzaam en economische rendabel; in 2020 klimaatneutraal in nieuwe kassen, en in bestaande kassen 50% minder gebruik van fossiele energie ten opzichte van 2011.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Bedrijfsleven en overheid staan voor de gezamenlijke opgave om de positie van de tuinbouw als wereldmarktleider te behouden en te versterken door samenwerkende waardeketens tot stand te brengen die (inter)nationaal toonaangevend zijn in duurzaamheid. Ambities:

- Verdergaande duurzaming van de productieketens (milieu/ gewasbescherming, energie en klimaat). Hierover zijn met het bedrijfsleven afspraken gemaakt. Voor gewasbescherming zijn deze opgenomen in het betreffende fiche. De ambities voor energie en klimaat zijn opgenomen in de meerjarenafpraak met de glastuinbouw voor 2014 – 2017 waaronder een versnellingsagenda voor aardwarmte als potentieel belangrijke duurzame energiebron voor de tuinbouw.
- Verdergaande internationalisering en samenwerkende waardeketens. Hiertoe worden publiek-private samenwerkingen gestimuleerd (Topsector Tuinbouw en Uitgangsmateriaal) en wordt ingezet op bevorderen van markttoegang naar derde landen (zie fiche Markttoegang). Ook wordt ingezet op het bevorderen van innovaties in de keten om nieuwe verdienmodellen te laten realiseren.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De verdien capaciteit van de groente- en fruitsector staat al enkele jaren onder druk, vanwege diverse marktontwikkelingen maar ook omdat de afzet gefragmenteerd is en het 'traditionele' verdienmodel met te veel focus op kosten en bulk niet meer blijkt te voldoen. Het bedrijfsleven heeft in de afgelopen periode het initiatief genomen om de concurrentiepositie van de keten structureel te verbeteren. In September 2015 is de Federatie VruchtgroentenOrganisatie opgericht, waarin 5 producentenorganisaties (70% van de markt) samenwerken. Met overheden en Rabobank vormt deze Federatie een coalitie onder leiding van dhr. Veerman. Doel van de coalitie is om de glastuinbouw te herstructureren en te ontwikkelen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Door verbetering van het concurrentievermogen en de marktgerichtheid van de keten, creëert de sector belangrijke nieuwe werkgelegenheid en exportwaarde. Bovendien kan de sector met gerichte productie van groente, fruit en sierteelt belangrijk bijdragen aan maatschappelijke behoeften aan gezonde voeding en welbevinden (zie fiche voedsel). Ook kan de sector met haar kennis over duurzame productie belangrijk bijdragen aan de (verantwoorde) groei van de agrarische productie in ontwikkelingslanden en daarmee aan het wereldvoedselvraagstuk.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Regelgeving en normstelling, onderzoek en innovatie (via Topsector Tuinbouw en Uitgangsmateriaal), subsidieregelingen energie, financiële instrumenten, Garantiereregelingen Landbouw (en landbouw +) en aardwarmte, fiscale regelingen op de begroting van het ministerie van Financiën. De Garantstelling Marktintroductie innovaties (gepland vanaf 1 januari 2016) ondersteunt de marktintroductie van grensverleggende en risicovolle innovaties

waarmee financiering voor investeringen voor verduurzaming en marktvernieuwing voor alle agrosectoren worden gestimuleerd.

Er is € 1 mln. beschikbaar gesteld voor het programma keteninnovatie in de tuinbouw om ondernemers te stimuleren in de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen, product-marktcombinaties of ketensamenwerking. In 2015 wordt dit programma afgerond.

Via de Europese regeling 'Gemeenschappelijke Marktordening Groenten en Fruit' (GMO Groenten en Fruit) kunnen erkende producentenorganisaties middelen krijgen voor operationele programma's. Momenteel wordt gewerkt aan de herziening van de nieuwe Nationale Strategie (in werking vanaf 1 januari 2017) die hiervoor het kader vormt met nationale prioriteiten en randvoorwaarden. Daarbij wordt ingezet op: versterking van het perspectief voor de tuinbouw (versterking van de afzetstructuur, marktgericht produceren en verduurzaming), versterking van de EU-conformiteit en beperking van de uitvoeringslasten (bedrijfsleven en overheid).

Financieel plaatje?

In het kader van de meerjarenaafpraak energietransitie glastuinbouw 2014-2020 en het bijbehorende PPS programma Kas als Energiebron (topsector T&U): ca. € 14 mln. per jaar.

De middelen voor kennisontwikkeling en innovatie zijn grotendeels ondergebracht bij de Topsector T&U.

Europese middelen voor de GMO: ongeveer € 50 mln. per jaar.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Breder toekomstperspectief voor het bedrijfsleven en meer innovatiekracht, grotere bijdrage aan doelen overheid en meer keuzevrijheid in duurzame producten voor consumenten.

Vereist proces?

Stimulering van bedrijfsleven om ketens te vormen waarin wordt samengewerkt om tot toegevoegde waarde te komen. Samenwerking met bedrijfsleven om initiatieven van bedrijfsleven (traject Veerman) en instrumenten optimaal bij elkaar te laten aansluiten.

11. Markttoegang veterinaire (dierlijke) en fytosanitaire (plantaardige) producten

- De exportwaarde van dierlijke en plantaardige producten naar landen buiten de Europese Unie bedraagt samen € 8 mrd. Dat is 20 tot 30 % van de totale exportwaarde van deze producten.
- De groeipotentie voor de afzet van deze producten ligt vooral buiten de EU.
- Landen buiten de EU werpen soms exportbelemmeringen op, vanwege vermeende risico's voor plant- en diergezondheid en voor voedselveiligheid.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De exportmogelijkheden voor plantaardige en dierlijke producten en levende dieren naar landen buiten de EU vergroten door veterinaire en fytosanitaire handelsbelemmeringen voor deze producten weg te nemen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De mondiale kaders en normen voor de handel in dierlijke en plantaardige producten worden vastgesteld door de World Organisation for Animal Health (OIE), International Plant Protection Convention (IPPC) en Codex Alimentarius. De WTO (Wereldhandelsorganisatie) heeft de handelspolitieke voorwaarden vastgelegd voor de normstelling. Landen buiten de Europese Unie interpreteren deze kaders en normen niet altijd eenduidig. Bilaterale afspraken tussen

Nederland en die landen zorgen ervoor dat hun invoereisen in overeenstemming worden gebracht met de garanties die Nederland kan bieden.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De officiële autoriteiten van het exporterende land dienen op basis van mondiale verdragen (OIE, IPPC, Codex Alimentarius) exportgaranties af te geven. Alleen daarmee kunnen de autoriteiten van het importerende land de producten accepteren. Afspraken tussen nationale overheden zijn dan nodig.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Afstemming met het bedrijfsleven, bilaterale onderhandelingen op ambtelijk en politiek niveau (economische diplomatie), invloed op de onderhandelingen die de Europese Unie voert met derde landen in de bredere context van handelspolitiek en invloed op multilateraal niveau, onder andere in Wereldhandelsorganisatie (WTO).

Financieel plaatje?

Vooraf capaciteitsinzet op verschillende niveaus, verder beperkte financiële middelen benodigd.

Juridische implicaties?

Nederland legt afspraken over markttoegang veelal vast in bilaterale overeenkomsten en protocollen met derde landen.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Verbetering van de concurrentiepositie en uitbreiding van de handelsmogelijkheden voor bedrijven in de relevante sectoren.

Vereist proces?

Nauwe samenwerking vanuit EZ (beleidsdirecties, diplomatieke posten, Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) met bedrijfsleven en belangenvertegenwoordigers.

12. Fytosanitair beleid

- Toenemende internationale handel vergroot de kans op introductie van voor planten schadelijke organismen.
- Vondsten van schadelijke organismen nopen tot het nemen van maatregelen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het (inter)nationaal vrijwaren van handel in plantaardige producten van schadelijke organismen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland wordt regelmatig geconfronteerd met een groot aantal vondsten van schadelijke organismen in plantaardig materiaal in handel, teelt en groene ruimte. Maatregelen kunnen grote kosten met zich mee kunnen brengen voor overheid, bedrijfsleven en particulieren.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Op grond van internationale afspraken geeft de overheid garanties af voor de fytosanitaire status van zendingen. Op grond van Europese regelgeving moet de overheid ook bij vondsten

in de EU maatregelen nemen. De overheid streeft ernaar om meer verantwoordelijkheid neer te leggen bij het bedrijfsleven.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Regulier: exportcertificering, importinspecties en monitoring. Bij een vondst kunnen specifieke maatregelen worden genomen zoals het vernietigen of terugsturen van zendingen of het ruimen van bedrijven of tuinen. Met het bedrijfsleven is een intentieverklaring ondertekend om te komen tot betere preventieve maatregelen door de sector zelf en, als sluitstuk daarvan, een vorm van risicoafdekking zoals een Plantgezondheidsfonds.

Financieel plaatje?

Kosten voor inspecties worden via tarieven in rekening gebracht bij bedrijfsleven. Kosten voor monitoring en (nood)maatregelen zijn deels voor rekening overheid.

Juridische implicaties?

Europese Fytorichtlijn is momenteel in herziening.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Effectieve maatregelen zorgen ervoor dat teelten en de groene ruimte vrij blijven van schadelijke organismen en dat de overheid garanties kan blijven afgeven t.b.v. export.

13. Kwekersrecht

- Toenemende octrooiëring van planteneigenschappen lijkt de ruimte die plantveredelaars hebben voor innovatie te beknellen. Er is onbalans ontstaan tussen de twee juridische systemen die intellectueel eigendom beschermen -het octrooirecht en het kwekersrecht. Overigens zijn er ook plantenveredelaars die de sterkere bescherming die het octrooirecht biedt prefereren.
- Ingrijpen ten behoeve van de plantveredelaars heeft waarschijnlijk gevolgen op andere sectoren die gebruik maken de octrooiëring van biologisch materiaal (o.a. chemie, farma). Oplossen van deze problematiek is daardoor niet eenvoudig, en is onderwerp van veel publieke belangstelling.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Herstellen van de balans tussen octrooi- en kwekersrecht.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Toenemende octrooiëring van biologisch materiaal, waaronder sinds kort ook planteneigenschappen, zet spanning op het innovatiemodel voor plantenveredelaars. Waar in het kwekersrecht via de kwekersvrijstelling vrije toegang tot alle genetische bronnen gewaarborgd is, is deze vrije toegang in het octrooirecht niet gegarandeerd. Hierdoor ontstaat het risico van monopolisering en verlies aan diversiteit in plantenrassen en consumentenaanbod.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De overheid geeft – via octrooien en via kwekersrechten- de ontwikkelaar van een nieuwe uitvinding of een nieuw plantenras een tijdelijk monopolie om deze uitvinding te exploiteren. Door de geschetste onbalans dreigt het risico van monopolisering en verlies aan diversiteit. Vooral kleinere bedrijven voelen zich bedreigd door deze ontwikkeling.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Verandering van de (Europese) regelgeving, gericht op de introductie van een veredelingsvrijstelling in het octrooirecht of alternatieve oplossingen.
Verbetering van het octrooiverleningsproces waardoor alleen plantgerelateerde uitvindingen die aan hoge standaarden voldoen geïntegreerd kunnen worden.
Zorgdragen voor laagdrempelige, gereguleerde toegang tot geïntegreerde eigenschappen (licensing platform).

Financieel plaatje?

N.v.t.

Juridische implicaties?

Mogelijk aanpassing van Europese richtlijn en Rijksoctrooiwet.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Voor plantenveredelaars is toegang tot genetische bronnen van cruciaal belang. Zonder oplossing dreigt er monopolisering en verlies aan diversiteit.
Voor octrooihouders mogelijk verlies van mogelijkheden kostbare uitvindingen te beschermen.
Ultieme consequentie zou zijn dat dergelijke sectoren zich terugtrekken uit Europa.

Vereist proces?

Via de Landbouw- en Visserijraad is dit dossier op de Europese agenda geplaatst.
Vervolgproces is om in de Raad voor Concurrentievermogen en in overleg met de Europese Commissie te komen tot in Europa haalbare en gedragen verbeteringen.

14. Gewasbescherming

- Het Kabinet wil de gewasbescherming versneld verder verduurzamen. Hierbij is het sleutelbegrip 'geïntegreerde gewasbescherming'
- Er zullen als gevolg daarvan bijvoorbeeld meer laag risico middelen beschikbaar komen en sterker worden ingezet op geïntegreerde gewasbescherming, waarbij het inzetten van middelen een laatste toevlucht is.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het Kabinet wil de gewasbescherming verder verduurzamen.
In de beleidsnota 'Gezonde Groei Duurzame Oogst' (GGDO; 2013) geeft het Kabinet haar inzet voor de komende jaren (tot aan 2023) weer, om te werken aan verdere verduurzaming en innovatie in het gewasbeschermingsmiddelendomein. Hierbij is het sleutelbegrip 'geïntegreerde gewasbescherming'.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Gewasbescherming is voor boeren en tuinders van belang voor de hoogwaardige agroproductie. Vanuit de maatschappij en Tweede Kamer is er een toenemende aandacht voor de risicovolle gewasbeschermingsmiddelen en de effecten ervan voor mens en milieu.
Uw voorganger heeft herhaaldelijk gewezen op haar visie om gewasbescherming versneld te verduurzamen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Gewasbeschermingsmiddelen kunnen slechts worden gebruikt, als deze zijn beoordeeld, goedgekeurd en toegelaten. Dit gebeurt deels geharmoniseerd op EU niveau (werkzame stoffen) en deels nationaal (middelen). Daarvoor heeft Nederland een onafhankelijk Zelfstandig Bestuursorgaan, het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb).

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Europese en nationale wetgeving voor het op de markt brengen van middelen (EU Verordening 1107/2009 en Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden); voor het duurzaam gebruik van middelen (Richtlijn Duurzaam Gebruik 2009/128/EC).

Het ZBO College toelating gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) beoordeelt en laat middelen toe in Nederland, de NVWA controleert het juiste gebruik.

Het bevorderen van een toereikend middelen- en maatregelenpakket voor hoogwaardige kleine teelten ondersteunt de overheid door middel van het Fonds Kleine Toepassingen.

Financieel plaatje?

Het bedrijfsleven betaalt de beoordeling en toelating van gewasbeschermingsmiddelen. De overheid stimuleert duurzamere gewasbescherming, bijvoorbeeld via bijdragen aan het topsectorenonderzoek, het Fonds Kleine toepassingen en de zogeheten Green Deal Groene Gewasbeschermingsmiddelen.

Juridische implicaties?

De beleidsnota GGDO wordt in 2018 tussentijds geëvalueerd. De eindevaluatie staat voor 2023 gepland.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

De komende jaren is het beleidsvoornemen om in te zetten op een versnelling van de verduurzaming van gewasbescherming. Er zullen als gevolg daarvan bijvoorbeeld meer laag risico middelen beschikbaar komen en sterker worden ingezet op geïntegreerde gewasbescherming, waarbij het inzetten van middelen een laatste toevlucht is.

15. Apurement

- Een EU-conforme uitvoering van de Brusselse subsidieregelingen.
- Het aantal financiële correcties van de Commissie verminderen.
- De transparantie over mogelijke financiële risico's richting het departement en de departementsleiding verder vergroten.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De financiële correcties van de Commissie substantieel verlagen.

Wat is de huidige situatie?

De afgelopen jaren heeft Nederland gemiddeld € 19,3 mln. per jaar aan GLB-betalingen aan de Commissie terugbetaald in verband met tekortkomingen in de beheers- en controlesystemen van de Nederlandse overheid. Gerelateerd aan de ontvangen landbouwsteun (gemiddeld €1,13 miljard per jaar) gaat het daarbij om een percentage van circa 1,7%. Via de Nationale Verklaring wordt de Tweede Kamer jaarlijks geïnformeerd over de financiële correcties.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

EU-fondsen (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid eerste pijler en tweede pijler, Visserijfondsen) worden beheerd in gedeeld beheer door betaalorganen in de lidstaten. De Europese belastingbetaler mag er vanuit gaan dat deze gelden volgens de Europese voorschriften rechtmatig en doelmatig worden uitbetaald. EU-conforme uitvoering is eveneens van belang om financiële correcties door Brussel aan de lidstaat Nederland te beperken.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Voortgangsrapportages over lopende audits van de Commissie en conformiteitsvraagstukken aan het Audit Committee.
- Afspraken over de inregeling van controles op EU-regelingen in controlememoranda.
- Netwerken richting de Commissie benutten voor inzet op vereenvoudiging regelgeving.

Financieel plaatje?

Tot 2011 was Apurement een generaal dossier (uitgaven werden standaard ten laste gebracht van het generale beeld van de rijksbegroting). Op advies van de Studiegroep Begrotingsruimte is vanaf 2011 voor diverse dossiers het generale karakter beëindigd, ook voor Apurement. Om een "spaarpot" te hebben waaruit correctie voorstellen betaald kunnen worden, werd een interne begrotingsreserve ingesteld. In 2011 werd € 170 mln. in deze reserve gestort.

Juridische implicaties?

EU regelingen moeten worden geïmplementeerd in nationale regelingen. Dit vereist de nodige inzet van directie WJZ. Het is van belang dat de nationale regelgeving (en de uitvoering daarvan) conform Europese regelgeving wordt opgesteld, anders riskeert NL financiële correcties.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Opgelegde financiële correcties zijn voor een belangrijk deel een gevolg van de vertaling van en de uitvoering van complexe/onduidelijke EU-subsidieregulering waarbij nationale interpretaties achteraf niet door de Europese Commissie worden gedeeld. Daarbij kan in de meeste gevallen geen verband worden gelegd met individuele schulden of aangetroffen onregelmatigheden. Correcties komen daarom veelal voor rekening van de lidstaat, soms moet er worden teruggevorderd bij begunstigen.

Vereist proces?

Met name goede borging van de afgesproken interne organisatie over de borging van EU-conformiteit. Er zijn op verschillende niveaus acties ingezet, waaronder het aansturen op heldere en eenduidige regelgeving voor de uitvoering en in het project Better Regulation is de Europese Commissie in overleg met de lidstaten om haar regelgeving te expliciteren en te vereenvoudigen. Nederland draagt hiervoor voorstellen aan.

16. Oceanen en Blue Growth

- Gezonde oceanen zijn essentieel voor voedselproductie en voedselzekerheid
- Oceanen brengt voedselzekerheid, mariene biodiversiteit, visserij en onderzoek bij elkaar en geeft kansen voor economische ontwikkeling en lokale gemeenschappen en armoedebestrijding
- Nederland heeft veel kennis en ervaring met visserijinnovaties, voedselveiligheid en duurzaam produceren, met name ook wat betreft aquacultuur en de *seafood*keten.
- Nederland maakt zich internationaal hard voor dit onderwerp

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

- Het internationaal blijvend aandacht vragen voor het onderwerp zowel politiek als maatschappelijk
- Opzetten partnerschappen en samenwerkingsverbanden en innovatieve acties tussen overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties (bijv. door pilots of PPS-verbanden)
- Het actief ondersteunen van de verdere groei van het Voluntary Global Network for Action on Blue Growth and Food Security (internationaal netwerk met o.a. FAO, Wereldbank, Indonesië, Grenada en Portugal) om de bedoelde samenwerking verder vorm te geven en private en publieke investeringen te stimuleren.
- De (Europese) onderzoeksagenda beter in te zetten voor een internationale kennisbasis onder oceanen voor duurzame voedselzekerheid
- Nederlandse kennis en expertise (capacity building) gericht inzetten (met name op het gebied van innovatie, visserij en aquacultuur)

Wat is de huidige situatie?

Nederland heeft dit onderwerp internationaal geagendeerd door de organisatie van een internationale conferentie over blue growth en voedselzekerheid in 2014 in Den Haag. Dit heeft geleid tot de oprichting van bovengenoemd internationaal netwerk (Voluntary Global Network). Tijdens de recente top van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de Duurzame Ontwikkelings 'Agenda 2030' aangenomen is met de bijbehorende *Sustainable Development Goals* (SDGs), waaronder SDG-14. SDG-14 richt zich op het behoud en duurzaam gebruik van de oceanen, zeeën en de mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling. SDG-14 hangt nauw samen met SDG-2, gericht op het beëindigen van honger, het bereiken van voedselzekerheid en goede voeding, en het promoten van duurzame landbouw. Nederland wil de komende jaren een bijdrage leveren aan de implementatie van deze SDGs door *Global Network* verder te laten groeien en te zorgen dat naast de bestaande partnerschappen, internationaal meer en meer activiteiten en partnerschappen worden opgezet en ook daadwerkelijk gerealiseerd worden.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Er zijn in VN kader duurzaamheidsdoelen opgesteld voor schone oceanen, waar Nederland een bijdrage aanlevert. Voedselzekerheid is verankerd in armoede en heeft relaties met klimaatverandering, druk op biodiversiteit, water, energie en ruimte. Voedselzekerheid is gekoppeld aan grensoverschrijdende issues, waarvan de oplossing staat of valt bij samenwerking tussen landen en dus overheden.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Internationaal agenderen en opzetten internationale partnerschappen, benutten internationale gremia
- Inzetten Nederlandse kennis en expertise en innovatie (golden diamant structuur)
- Opzetten en ondersteunen van netwerken

Financieel plaatje?

Benutten van bestaande publieke middelen (oa EU en BuZa) en private investeringen

17. Natuurbeleid

- Decentralisatie van Rijkstaken biedt mogelijkheden voor maatwerk om gebiedsprocessen te versnellen en inrichting en beheer slagvaardig vorm te geven.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

In het Natuurpact (september 2013) hebben EZ en de 12 provincies afgesproken dat de provincies vorm geven aan de ambities van het Natuurpact waarin met name de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland, Agrarisch natuurbeheer en soortenbescherming centraal staan. Het is gericht op het voldoen aan de internationale verplichtingen voor behoud biodiversiteit, Natura2000 en Kader Richtlijn Water.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De provincies werken aan de realisatie van het Natuurpact. Jaarlijks rapporteren de provincies over de voortgang. In 2016 wordt de voortgang geëvalueerd door het Planbureau voor de Leefomgeving.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Nederland dient aan internationale verplichtingen te voldoen. Daarnaast heeft natuurbeleid een publiek belang dat niet door de markt wordt opgepakt: het belang van een gezonde natuur als leefomgeving en als basis van een duurzame economie.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Bestuursakkoord natuur (kabinet Rutte I) en Natuurpact (kabinet Rutte II), overheveling financiën via begrotingsstaat provinciefonds, overheveling wettelijke bevoegdheden met wetsvoorstel natuurbescherming. Dienst Landelijk Gebied is opgeheven, de medewerkers zijn voor een groot deel over gegaan naar de provincies.

Financieel plaatje?

Voor het natuurbeleid van de provincies is jaarlijks gemiddeld beschikbaar circa € 450 mln. Dit is opgebouwd uit rijksmiddelen die zijn toegevoegd aan het provinciefonds, EU cofinanciering en middelen van de provincies.

Juridische implicaties?

In de Wet Natuurbescherming wordt de verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk en provincies wettelijk verankerd.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Behoud en versterking van gevarieerde natuur in Nederland dichterbij de burger en in de streek en voldoen aan internationale afspraken. Meer ruimte economische ontwikkeling nabij Natuur Netwerk Nederland.

Vereist proces?

Afronding parlementaire behandeling (ligt ter behandeling bij de Eerste Kamer) wetsvoorstel natuurbescherming en de implementatie van deze wet. Samenwerking tussen EZ en de provincies op basis van afgesproken taken en verantwoordelijkheden.

18. Natuur & Biodiversiteit

- Natuur draagt bij aan (groene) groei, welzijn en een prettige leefomgeving.
- Rijksnatuurvisie 'Natuurlijk Verder' en bijbehorende maatschappelijke uitvoeringsagenda - waarin ecologie, economie en andere maatschappelijke belangen elkaar versterken.
- Nakomen van internationale verplichtingen en internationaal samenwerken om biodiversiteit te behouden en duurzaam te benutten.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Na 2020 geen verdere achteruitgang meer van biodiversiteit waarmee internationale afspraken (EU/mondiaal) worden nagekomen. Samenhangende aanpak van behoud van biodiversiteit, voedselzekerheid, energiezekerheid, grondstoffengebruik en armoedebestrijding: groene groei in ecologisch, economisch en sociaal opzicht.

Natuur in Nederland op orde waarin ecologie, economie en andere maatschappelijke belangen elkaar versterken. Verduurzaming van de landbouw en voedselproductie is belangrijk om de natuurdoelen te halen. Natuur in verbinding met de streek en aansluiten bij het toenemend aantal initiatieven van burgers en bedrijven.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Het Nederlandse natuurbeleid is in belangrijke mate gebaseerd op het internationale biodiversiteitsbeleid dat mondiaal en op Europees niveau wordt ontwikkeld. Terwijl de publieke waarde van natuur onomstreden is, wordt natuurbeleid nog vaak beleefd als hindermacht voor (economische) ontwikkelingen. In opdracht van de Europese Commissie wordt de Vogel- en Habitatrichtlijn geëvalueerd in het kader van Better Regulation (fitness check). Naar verwachting zal de Commissie in het tweede kwartaal van 2016 het evaluatierapport publiceren dat een basis zal vormen voor een vervolgaanpak.

Europese en nationale studies laten zien dat natuurdoelen alleen kunnen worden gehaald als buiten natuurgebieden ook natuur wordt gerealiseerd of beschermd. Bedrijfsleven ziet in toenemende mate natuur en duurzaamheid als business case. De aanwijzing van Natura 2000 is bijna afgerond en de PAS is in werking getreden. Het vlottrekken van de vergunningverlening levert een bijdrage aan economische ontwikkeling en het aanwijzen van de Natura 2000 gebieden maakt afronding van beheerplannen mogelijk. Er is maatschappelijke zorg rondom de bedreiging van specifieke soorten zoals illegale jacht en trophy hunting. Nederland is actief in een internationale aanpak om dit te voorkómen. De bijdrage van de landbouw aan biodiversiteit, bijvoorbeeld via weidevogels, moet worden verhoogd

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Het Rijk is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en voldoen aan Europese en internationale afspraken. Natuur, biodiversiteit en landschap zijn publieke goederen. Baten van deze goederen en sommige nadelige effecten van economische activiteit worden niet altijd geprijsd en via de markt verhandeld. Dat leidt tot onderinvestering in natuurlijk kapitaal, overproductie van ecosysteem-aantastende goederen en diensten, onvoldoende informatie en coördinatieproblemen.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er (instrumenten/ mogelijkheden/ middelen)?

De Rijksnatuurvisie en de maatschappelijke uitvoeringsagenda, internationale verdragen, Europese en nationale aanpassen wet- en regelgeving, Natura 2000 aanwijzingsbesluiten en beheerplannen, vergunningen, kennisinstrumenten, stimuleren/faciliteren bedrijfsleven (oa subsidieregeling), vernieuwd collectief agrarische natuurbeheer, publiek-private samenwerking in natuurbeheer, Green Deals, programmatische aanpak stikstof (PAS), verduurzamen handelsketens (certificering), uitvoering door andere overheden en organisaties, internationale wild life conferentie.

Nederland wil, als EU voorzitter in de eerste helft van 2016 het vervolg proces van de fitness check van de VHR faciliteren.

Financieel plaatje?

Naast de gedecentraliseerde middelen (zie 30) is jaarlijks ca € 130 mln. beschikbaar voor natuur & biodiversiteit (inclusief uitvoering) (begrotingsartikel 18.2 en 18.3).

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Natuur op orde draagt mondiaal en in Nederland bij aan een gezonde leefomgeving, economische groei en welvaart. Nederland als bruisende groene Delta, waar het goed wonen en werken is. Meer ontwikkelruimte in en om natuur.

Vereist proces?

Het kabinet heeft met de Rijksnatuurvisie 'Natuurlijk Verder' een visie ontwikkeld voor het toekomstbestendig natuurbeleid, met een belangrijke rol voor een natuurinclusieve samenleving. Dit heeft onder meer geleid tot een maatschappelijke uitvoeringsagenda. Bewustwording dat natuurbeleid meer is dan ecologische doelen en geen rem is op ontwikkeling. Integreren natuur in besluitvormingsprocessen overheid en bedrijven. Duidelijkheid voor de gebiedsprocessen om beheerplannen en PAS te laten slagen. Beter omgaan met ethische en maatschappelijke aspecten van soortenbeleid.

19. Vereenvoudiging natuurregelgeving

- Het wetsvoorstel natuurbescherming leidt tot eenvoudiger natuurbeschermingsregels en is nodig voor de realisatie van in het bestuursakkoord afgesproken decentralisatie van bevoegdheden.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het wetsvoorstel natuurbescherming staat in het teken van de verbinding tussen ecologie en economie en bescherming van natuur. Het voorziet voor burgers en bedrijven in duidelijke en eenvoudige regels ter bescherming van waardevolle natuur, mede vanuit het perspectief van de lange termijn, en in minder administratieve lasten. Bevoegdheden worden zoveel mogelijk gelegd op provinciaal niveau, wat benodigd is om de decentralisatieafspraken te realiseren. Verder sluit het instrumentarium aan op dat van het huidige omgevingsrecht en de toekomstige Omgevingswet.

Het wetsvoorstel vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en Faunawet en de Boswet.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De huidige natuurwetgeving vereist veel inspanningen van ondernemers door de opzet en inhoud van de wetgeving. De taakverdeling tussen Rijk en provincies is niet eenduidig en inconsequent.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Bescherming van natuur is een publiek belang voor een duurzame samenleving. Tevens dient Nederland zich te houden aan Europese en internationaalrechtelijke verplichtingen.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het wetsvoorstel voorziet in verboden, vergunningen en ontheffingen indien dit internationaal rechtelijk verplicht is of noodzakelijk voor de bescherming van natuur. Verder zijn er de aanschrijvingsbevoegdheid, meldingsplicht, zorgplicht, toegangsbeperkingen, feitelijke preventieve of herstelmaatregelen en de goedkeuring gedragscodes.

Financieel plaatje?

Het wetsvoorstel voorziet enerzijds in een algemene vermindering van regeldruk, onder meer als gevolg van het afschaffen van het nationale beschermingsregime voor natuurmonumenten. Anderzijds voorziet het wetsvoorstel voor de doelgroep jagers in een toename van regeldruk, door de introductie van nieuwe regels ter versterking van een maatschappelijk verantwoorde en transparante uitoefening van de jacht. Per saldo wordt voor bedrijven een reductie van € 0,38 miljoen gerealiseerd, voor burgers betekent het wetsvoorstel als gevolg van de jachtregelgeving een toename van € 0,58 miljoen.

Over de financiering van de decentralisatie van bevoegdheden naar provincies hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord natuur en in het Natuurpact. Uit de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel volgt dat de bestuurlijke lasten van de provincies stijgen met een bedrag tussen € 4,8 mln., tegen een afname van de provinciale lasten van bijna € 625.000; per saldo een toename van € 4.175.000 op jaarbasis. Voor ongeveer € 800.000 bestaan deze lasten uit kosten voor toezicht en handhaving. De overige lasten kunnen door de provincies geheel worden gedekt door retributies bij de aanvrager van een ontheffing.

Juridische implicaties?

Het wetsvoorstel is nodig om afspraken over decentralisatie na te komen.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Administratieve lasten en nalevingskosten dalen voor het bedrijfsleven; voor jagers is er een stijging als gevolg van de voorgestelde regels ter versterking van een maatschappelijk verantwoorde en transparante uitoefening van de jacht.

Vereist proces?

Het wetsvoorstel ligt ter behandeling in de Eerste Kamer (TK 33348).

Bedrijfsleven en Innovatie

20. Topsectoren

- Nederland is voor zijn internationale concurrentiekracht afhankelijk van sterke sectoren. De negen topsectoren hebben hoge kennisintensiteit, getuige een aandeel van 96% in de totale R&D-uitgaven van het bedrijfsleven. Ook worden de topsectoren gekenmerkt door een relatief hoge arbeidsproductiviteit en exportgerichtheid.
- Voor deze sectoren zijn door bedrijven, kennisinstellingen en overheden sectoragenda's opgesteld die alle facetten (zoals kennis en innovatie, human capital, internationalisering) van het overheidsbeleid beslaan.
- Bedrijven willen voor de jaren 2016 en 2017 gezamenlijk € 2,19 mrd. investeren en kennisinstellingen en overheden leggen in 2016 en 2017 € 2,055 mrd. bij.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland behoort in 2020 structureel tot de top 5 kenniseconomieën, de Nederlandse R&D-inspanningen bedragen dan 2,5% van het BBP. In publiek-private samenwerking is in 2020 meer dan € 800 mln. geïnvesteerd en de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt verbeterd.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Er is winst te boeken door meer samenhang te creëren in de programmering van de kennisketen.

Nederland heeft in 2015 de top5 bereikt van kenniseconomieën van de wereld volgens de index van het World Economic Forum (WEF). Er is een toenemende aandacht van de topsectoren aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen.

Grote wereldwijde maatschappelijke opgaven kunnen alleen met nieuwe doorbraaktechnologieën worden opgelost. Dit vereist partnerschappen, waarin ondernemers uit grote bedrijven en het mkb, onderzoekers en onderwijsinstellingen, andere stakeholders en de overheid slim samenwerken aan alle condities die nodig zijn om vernieuwing te realiseren, zoals onderzoek en innovatie, menselijk kapitaal, minder en slimmere regels en internationalisering.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Concurrentiekracht hangt in grote mate af van sterke sectoren. Door integraal overheidsbeleid ten aanzien van kennis en innovatie, onderwijs, regeldruk en internationalisering worden deze sectoren versterkt en wordt een bijdrage geleverd aan maatschappelijke vraagstukken.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Met de op 5 oktober jl. vernieuwde Kennis- en Innovatieagenda 2016-2019 en het Kennis- en Innovatiecontract 2016-2017 geven de topsectoren gezamenlijk vorm aan fundamenteel en toegepast onderzoek voor komende jaren. De TKI-toeslag belooft private investeringen in een samenwerkingsproject binnen het TKI-programma met een opslag van 25%. De MIT (opgezet in samenwerking met de regio) sluit het MKB, middels een toolbox van laagdrempelige instrumenten, aan op topsectoren. De human capital agenda's en het masterplan beta & technologie dragen bij aan de oplossing van arbeidsmarkttekorten, onder andere via Centers of Expertise. Daarnaast wordt in publieke private samenwerking gewerkt aan vergroten van ICT vaardigheden van de beroepsbevolking.

Financieel plaatje?

De overheid investeert in 2016 en 2017 cumulatief € 2 mrd. in de Kennis- en Innovatiecontracten en jaarlijks circa € 2 mrd. in generiek innovatiebeleid, human capital agenda's en de internationale agenda's. Ook investeert de overheid tot 2015 € 100 mln. in de opleiding van voldoende bèta's en technici.

Juridische implicaties?

Uitbouwen samenwerking Rijk en Regio in de MIT in 2016.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Betere aansluiting van de kennisinfrastructuur op het bedrijfsleven en maatschappelijke vragen.

Vereist proces?

Implementatie van de innovatiecontracten, jaarlijkse update van de Kennis- en Innovatiecontracten (2-jaarlijks) en de human capital agenda's uitvoering crosssectorale thema-agenda's (o.a ICT Roadmap) en in najaar 2015 de voortgangsrapportage Bedrijfslevenbrief naar TK.

21. Generiek innovatie-instrumentarium

- Investerings in onderzoek en ontwikkeling (R&D) zijn bepalend voor het groeivermogen van de economie. € 1 in R&D leidt op termijn tot ongeveer € 10 extra BBP.
- Het generiek instrumentarium stimuleert de R&D-uitgaven van bedrijven. € 1 WBSO (Wet Bevordering Speur en Ontwikkelingswerk) levert € 1,55 tot € 1,99 extra R&D-uitgaven op.
- Het instrumentarium is laagdrempelig, transparant en goedkoop in uitvoering.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland behoort in 2020 structureel tot de top 5 van kenniseconomieën, R&D-inspanningen bedragen dan 2,5% van het BBP en het bedrijfsleven participeert meer in Europees onderzoek en innovatie.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De switch van subsidies naar fiscale maatregelen en kredieten heeft het generiek innovatiebeleid versterkt. Met WBSO, RDA (Research & Development Aftrek), Innovatiebox, IPC en het Innovatiekrediet is er een compleet pakket om R&D en innovatie in Nederland te stimuleren.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Bedrijven investeren uit zichzelf minder in R&D dan maatschappelijk optimaal is. Zij wegen de voordelen van hun R&D-activiteiten voor andere bedrijven niet mee in hun investeringsbeslissing. Maatschappelijk rendement van R&D-middelen ligt tot 100% boven het private rendement.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

De WBSO drukt de loonkosten van R&D-personeel via een verlaagde belasting- en premieafdracht. De RDA verlaagt via de inkomsten- of vennootschapsbelasting (vpb) de kosten van R&D-activiteiten niet zijnde loon. In het Belastingplan 2016 wordt de RDA samengevoegd met de WBSO. De geïntegreerde regeling wordt volledig verrekend via de loonheffing. De Innovatiebox is een verlaagd vpb-tarief voor opbrengsten uit innovatie. Het Innovatiekrediet is er voor ondernemers die moeite hebben met het vinden van voldoende kapitaal voor innovatieve projecten. Het Europees Kaderprogramma en Eureka zijn instrumenten voor internationale samenwerking.

Financieel plaatje?

Het maatschappelijk rendement van WBSO wordt tussen 2006-2010 geschat op 50% tot 100%.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

De instrumenten jagen R&D-investeringen aan en versterken het vestigingsklimaat. Ook blijkt uit onderzoek dat ondernemers meer risico nemen en beter in staat zijn kennis te absorberen.

Vereist proces?

Met ingang van 2016 worden WBSO en RDA samengevoegd tot één instrument in de loonheffing om de effectiviteit te verbeteren en vereenvoudiging voor het bedrijfsleven te realiseren. De nieuwe regeling gaat verder onder de naam WBSO. De Innovatiebox wordt dit jaar geëvalueerd.

22. Toegepast onderzoek

- Toegepast onderzoek is cruciaal voor het verbeteren van de concurrentiekracht van het bedrijfsleven en het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.
- De instituten voor toegepast onderzoek (TNO, DLO, ECN, NLR, Deltares, Marin) werken aan een solide publieke kennisbasis en opereren in nauwe interactie met de topsectoren en departementen. De instituten beheren unieke strategische onderzoeksfaciliteiten.
- Er is in 2016 een bedrag van € 368 miljoen beschikbaar waarvan € 190 miljoen voor de topsectoren.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het toegepaste onderzoek dient een grotere impact te hebben op de concurrentiekracht en maatschappelijke uitdagingen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Sinds 2013 wordt er gewerkt aan de implementatie van de Kabinetsvisie op het toegepast onderzoek.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Zonder overheidsinvesteringen zal er minder dan maatschappelijk wenselijk is in toegepast onderzoek worden geïnvesteerd als gevolg van onder meer externe effecten. Ook het maatschappelijk belang (oplossen maatschappelijke vraagstukken) rechtvaardigt overheidsingrijpen.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Er zijn innovatiecontracten gemaakt tussen topsectoren, departementen en kennisorganisaties waarbij alle partijen investeren. De overheid investeert in onderzoek en laat de topsectoren en departementen meebeslissen over de inzet van de onderzoekscapaciteit. In 2017 vindt een evaluatie plaats op kwaliteit en impact.

Financieel plaatje?

De vaste Rijksbijdrage van de TO2 instituten daalt van 2011 tot 2018 ca 22% (van € 440 miljoen in 2011 naar € 345 miljoen in 2018). Dit is bestemd voor topsectoren, maatschappelijke thema's en wettelijke taken. Via de TKI toeslag komen extra middelen beschikbaar.

Juridische implicaties?

In 2016 komt er een gemeenschappelijke subsidieregeling. Ook werkt het kabinet aan een "lichte" wet op de toegepaste onderzoeksinstituten.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Bedrijfsleven, andere kennisinstellingen en overheden worden nauwer betrokken bij programmering van toegepast onderzoek.

Vereist proces?

Programmering van het toegepaste onderzoek komende jaren verder inbedden in topsectorenaanpak in nauwe samenwerking met de TKI's. Versterken onderlinge samenwerking tussen de toegepaste onderzoeksinstituten.

23. Topconsortia voor Kennis en Innovatie

- Kernelement van het topsectorenbeleid is het aanjagen van privaatpublieke samenwerking (PPS) tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheid.
- Daartoe hebben de topsectoren in september 2012 het PPS landschap gebundeld in TKI's. In 2016 wordt het aantal TKI's terug gebracht van 17 naar 12.
- In 2020 moet de totale omvang van PPS-projecten te investeren via TKI's € 800 miljoen per jaar bedragen, waarvan 40% privaat gefinancierd.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Innovatieve ondernemingen, publieke kennisinstellingen en overheden kunnen beter samenwerken op vraaggestuurde kennis- en innovatiethema's, zodat de omvang en impact van R&D inspanningen wordt vergroot.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland blijft nog achter op het punt van private R&D, privaatpublieke samenwerking (PPS) en de valorisatie van kennis in nieuwe producten en diensten.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Bedrijven onderinvesteren in R&D omdat het rendement vooraf onzeker is en de maatschappelijke baten groter zijn dan de baten die het bedrijf zich kan toe-eigenen (spill-overs). Partijen beschikken niet over dezelfde informatie (informatie asymmetrie), waardoor economische en maatschappelijke kansen worden gemist. De overheid heeft een aanjagende rol om kennisspillovers uit te baten en informatiedeling binnen de keten aan te moedigen (coördinatiefalen).

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Nederland heeft een hoogstaande publieke kennisinfrastructuur. Om meer synergie en samenhang in onderzoek- en innovatieactiviteiten te brengen, heeft het kabinet Rutte de transitie naar Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI) ingezet, hierin zijn diverse PPS

verbanden samengebracht. Deze PPS'en zijn meer structureel ingebed in de kennisinfrastructuur (met deelname van universiteiten, NWO, TO2, etc.) en in internationale/Europese en regionale initiatieven.

Financieel plaatje?

EZ zet de TKI toeslagregeling (€ 101 mln. in 2016 op kasbasis) in als premie op private deelname aan de TKI's. Daarnaast zullen departementale middelen en middelen van NWO, KNAW en het toegepaste onderzoek worden ingezet via de TKI's.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Bedrijven, kennisinstellingen en overheid programmeren samen onderzoek en innovatie. De topsectoren vinden in de TKI's een focuspunt.

Vereist proces?

Actualiseren van de innovatiecontracten, uitwerken werkprogramma's enz.

24. Horizon 2020 (opvolger van het Europese Zevende Kaderprogramma voor onderzoek en Technologische ontwikkeling (KP7))

- Horizon 2020 (H2020) is het Europese kaderprogramma voor Onderzoek en Innovatie voor 2014 – 2020. De Europese Commissie heeft hiervoor een budget van €80 miljard beschikbaar gesteld.
- Nederland participeerde goed in het Zevende Kaderprogramma (KP7). Met een retour van 7,4% leverde elke door Nederland geïnvesteerde euro bijna anderhalf keer zo veel op (1,48 keer).
- De eerste resultaten onder Horizon 2020 zijn positief.
- EZ werkt op Horizon 2020 zeer nauw samen met OCW.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland wil maximale participatie in Horizon 2020, met een streefpercentage van minimaal 7% in de EZ-begroting. Horizon 2020 biedt meer mogelijkheden voor innovatie en bedrijven, waarvan EZ gebruik wil maken. Een hogere bedrijfsdeelname is daarbij belangrijk, streefpercentage: 25%.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De concurrentie voor H2020 middelen is zeer hoog en zelfs toegenomen de laatste jaren met de opkomst van onder meer Oost-Europa. Dit is één van de redenen waarom het streefpercentage uit de EZ begroting op 7% is gesteld en niet op 7,4% zoals onder KP7. De eerste resultaten onder Horizon 2020 laten zien dat Nederland goed scoort met 7,6% (peildatum juli 2015), ondanks dat de gemiddelde slagingskans van H2020 omlaag is gegaan door de hogere participatie.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De legitimatie van dit programma ligt in het Verdrag van Lissabon. Internationale samenwerking op onderzoek en innovatie vindt niet spontaan plaats.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het programma Horizon 2020 kent drie pijlers:

1. "excellente kennisbasis"
Onder deze pijler wil Europa onderzoekstalent aantrekken, ontwikkelen en toegang bieden tot de beste onderzoeksinfrastructuren.
2. "industriële leiderschap"
Onder deze pijler wil Europa investeringen aanjagen in de belangrijkste industriële technologieën, door Europese bedrijven te stimuleren om te groeien tot wereldleiders op hun gebied.
3. "maatschappelijke uitdagingen"
Deze pijler heeft als doel oplossingen vinden voor grote maatschappelijke vraagstukken. De oplossing moet komen door een multidisciplinaire en integrale aanpak.

Financieel plaatje?

<i>Programma-onderdeel</i>	<i>% budget</i>
Excellente kennisbasis	32%
Industrieel leiderschap	22%
Maatschappelijke uitdagingen	38%
Overig	8%

Onder pijler 2 en 3 is het doel van de Europese Commissie om minimaal 20% van de middelen naar het mkb te laten gaan.

De categorie "overig" bestaat uit kleinere programma-onderdelen, waaronder het EIT (European Institute of Technology).

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Extra middelen en samenwerkingsmogelijkheden voor deelnemende kennisinstellingen en bedrijven.

Vereist proces?

Blijvende goede afstemming met de veldpartijen (waaronder de topsectoren), binnen de overheid en in Europa. Volgende onderhandelingsmoment is de interim evaluatie in 2017, al worden hier geen grootschalige veranderingen verwacht.

25. Europese Structuurfondsen

- De Europese Structuurfondsen versterken de economische concurrentiekracht en cohesie binnen Europa. EZ is het lidstaatverantwoordelijke departement voor het cohesiebeleid.
- EZ is primair verantwoordelijk voor het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), inclusief de grensoverschrijdende programma's.
- Nederland ontvangt in de periode 2014-2020 in totaal 507 mln. euro voor landsdelige, nationale programma's en 309 mln. voor grensoverschrijdende programma's. EZ legt hier namens het Rijk resp. 91 en 49 mln. euro aan cofinanciering bij.
- EFRO is van groot belang voor het Nederlandse bedrijfsleven en de bijdrage van de regio's aan de topsectoren. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt met de decentrale overheden.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De EFRO middelen voor regionaal- economische structuurversterking worden vooral ingezet ter versterking van de regionale dynamiek van de Topsectoren. Dit sluit aan op de Europese ambitie middelen in te zetten voor de EU 2020-doelstellingen rond innovatie, werkgelegenheid en duurzaamheid. Concreet worden de EFRO-programma's ingezet op innovatie en koolstofarme economie, met een belangrijke rol voor het mkb bij beide thema's.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De programma's voor de periode 2007-2013 zijn nu in afronding. De programma's voor de periode 2014-2020 zijn begin dit jaar open gegaan en inmiddels zijn de eerste projecten gestart. Medio 2016 start naar verwachting de discussie over een cohesiebeleid post-2020.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Het is onze plicht als verantwoordelijke lidstaat voor de Structuurfondsmiddelen deze rechtmatig en doelgericht te besteden. Structuurfondsen bieden een instrument om multiplier effecten te realiseren bij investeringen in (grensoverschrijdende) innovatie en lossen daarmee het probleem van marktfalen op en leveren extra werkgelegenheid en economische groei-impuls op.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Er zijn twee fondsen. Het fonds voor regionale ontwikkeling, met nationale, landsdelige programma's en grensoverschrijdende programma's (samen: EFRO), waarvoor EZ verantwoordelijk is. Daarnaast is er het Europees Sociaal Fonds, waarvoor SZW verantwoordelijk is. EZ coördineert namens beide structuurfondsen de Nederlandse inzet in de Raadswerkgroep.

Financieel plaatje?

Nederland ontvangt in totaal € 507 voor de landsdelige programma's en 309 mln. voor de grensoverschrijdende INTERREG-programma's voor de periode 2014-2020. Daarnaast cofinanciert het Rijk gedurende deze periode de landsdelige en INTERREG-programma's voor resp. 91 en 49 mln. euro.

	2007 – 2013			2014-2020		
	EU (miljoen)	EZ Rijkscofinanciering (miljoen)	Cumulatief (miljoen)	EU (miljoen)	EZ Rijkscofinanciering (miljoen)	Cumulatief (miljoen)
Landsdelig e programma	€ 830	€ 178	€ 1008	€ 507	€ 91	€ 598
INTERREG (grensoverschrijdend)	€ 169	PM	€ 193	€ 309	€ 49	€ 358

Juridische implicaties?

Op Europees niveau worden de fondsen geregeld via Verordeningen en op nationaal niveau is er de EFRO uitvoeringswet.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Structuurfondsen dragen bij aan de concurrentiekracht en versterking van het groei- en verdienvermogen van Nederland.

Vereist proces?

Ten aanzien van het EU-voorzitterschap heeft uw voorganger heeft besloten om geen Raad te wijden aan het cohesiebeleid. Wel wordt er een bijeenkomst op DG-niveau georganiseerd. Belangrijke onderwerpen tijdens het voorzitterschap zijn een evaluatierapport door de Europese Commissie over de resultaten van de onderhandelingen over de Operationele Programma's en de nieuwe onderdelen van het cohesiebeleid 2014-2020. Daarnaast zal er ook aandacht zijn voor administratieve lastenverlichting.

Medio 2016 start de naar verwachting de discussie over een cohesiebeleid post-2020, wel op nationaal als op Europees niveau.

26. Smart Industry

Definiëring

Smart Industry gaat over de digitalisering van de industrie. Het richt zich op een combinatie van de inzet van de nieuwste productiemiddelen (zoals robots), software en internet. Smart Industry biedt grote kansen voor het bedrijfsleven. Het leidt tot efficiëntere en betere productieprocessen, meer mogelijkheden voor klantgerichte op maat productie en tot kansen voor nieuwe businessmodellen, waarbij industrie en diensten verder versmelten.

Huidige situatie?

Begin dit jaar is met de uitvoering van de smart industry-agenda gestart en deze ligt goed op stoom. Ook wordt hard gewerkt om de 10 Fieldlabs dit jaar gestart te krijgen. Inmiddels zijn 4 fieldlabs geheel of gedeeltelijk van start en in het najaar zullen er meer volgen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De digitalisering van de samenleving zet zich in rap tempo voort. Dit gaat niet voorbij aan de industrie. Het implementeren van Smart Industry in de bedrijfsvoering en in de keten is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf. Bij de uitvoering van de Actieagenda worden de bedrijven en andere betrokken partijen ondersteund door nationale, regionale en internationale overheden, waarbij een aantal (bestaande) financiële instrumenten kan worden ingezet.

Instrumenten

Verschillende partijen onder aanvoering van FME met EZ hebben de Actieagenda Smart Industry opgesteld. Uitvoering van de Actieagenda is begin 2015 gestart. Er wordt samengewerkt met onder meer de Topsectoren, het Techniekpact en de regio's. Er zijn verschillende actielijnen gedefinieerd: - Verzilveren van bestaande kennis, - Versnellen in Fieldlabs, - Versterken van het fundament (kennisbasis, skills en ICT)

Effecten:

De Nederlandse economie op voorsprong te brengen en tot de kopgroep in de wereld te laten horen op het gebied van slimme productie. De Actieagenda is een verdieping van het bestaande topsectorenbeleid en het Techniekpact. Het streven is om de industrie competitiever te maken door sneller en beter benutten van de mogelijkheden die ICT biedt.

27. Gastvrijheidseconomie

Definiëring

De gastvrijheidssector is van grote waarde voor Nederland. De toeristische sector heeft een jaarlijkse omzet van €68 miljard en telt ruim 600.000 banen. Dat is ruim 6% van het totale aantal banen in Nederland. Maar ook in maatschappelijk opzicht heeft de sector een belangrijke bijdrage. Toerisme versterkt het voorzieningenniveau in de vorm van horeca, pinautomaten en winkels. Ook kunnen bijvoorbeeld minder rendabele OV-verbindingen blijven bestaan door de komst van toeristen. Giethoorn is hier een mooi voorbeeld van. Een aantrekkelijk aanbod van recreatie, cultuur, attracties en horeca maakt Nederland een aantrekkelijk land om te wonen en te werken.

Instrumenten

Samen met NBTC wil EZ duurzame groei realiseren door in te zetten op toerismespreiding zodat de groei in toenemende mate in andere seizoenen en op andere plekken wordt gerealiseerd. Zo kunnen ook andere delen van Nederland kansen benutten die de bezoekers bieden en wordt voorkomen dat sommige plaatsen in Nederland te druk worden. Om het groeiend aantal internationale, maar ook binnenlandse gasten te bedienen is kwalitatief goed aanbod nodig. De sector heeft de ambitie uitgesproken om in 2025 voor inkomende en binnenlandse gasten uit te groeien tot een bestemming waarin per vierkante kilometer de grootste diversiteit aan belevenissen ter wereld is te vinden. Om dat te realiseren heeft de sector samen met overheid en onderwijs een actieagenda opgesteld. Naast het generieke ondernemerschap stimulering werkt EZ aan de maatwerkaanpak gastvrijheidseconomie om ruimte te geven aan ondernemers in de gastvrijheidssector.

Effecten

Meer toeristen naar Nederland: hogere jaarlijkse omzet en toename van het aantal banen in deze sector.

Toerisme-spreiding: realisatie van de groei in toenemende mate in andere seizoenen en op andere plekken. Zo kunnen ook andere delen van Nederland kansen benutten die de bezoekers bieden en wordt voorkomen dat sommige plaatsen in Nederland te druk worden.

28. Retailagenda

Definiëring

De detailhandel is hard getroffen door de crisis, maar het herstel van de Nederlandse economie vertaalt zich nu ook naar de retail. De omzet steeg over heel 2014 met 0,5%, na krimp in vier van de vijf voorafgaande jaren. Sinds mei 2015 is de omzet van de Nederlandse detailhandel weer boven het niveau van 2010. De verkopen over 2015 tot en met juli laten een stijgende lijn zien.

Het is duidelijk dat de sector te maken heeft met structurele veranderingen in het consumentengedrag en de snelle groei van online winkelen. In de eerste helft van dit jaar steeg het totaal online bestede bedrag met 18,4% ten opzichte van vorig jaar. De consument stelt andere eisen en het aanbod wordt door internet transparanter.

Instrumenten

Binnen de retailsector vinden grote en structurele veranderingen plaats waar de sector op moet in spelen. Op 17 maart is daarvoor de Retailagenda gepresenteerd. Het doel van de Retailagenda is via een gezamenlijke inspanning met de stakeholders van de detailhandel de sector klaar te maken voor de toekomst, het verdienvermogen in de sector te vergroten en de leefbaarheid in binnensteden en kernen te verbeteren.

Retail, vastgoed, gemeenten, provincies, financiers, vakbonden en Rijk hebben 20 concrete afspraken gemaakt die komende 3 jaar zullen worden uitgevoerd.

Ook op lokaal en regionaal niveau wordt de uitvoering van de Retailagenda ter hand genomen. Ruim 60 gemeenten hebben aangegeven geïnteresseerd te zijn in het sluiten van een RetailDeal. Dit wordt nu verder uitgewerkt.

Effecten

De retail sterker en toekomstbestendig maken.

29. Acquisitie van buitenlandse bedrijven (Netherlands Foreign Investment Agency)

- Acquisitie gaat over het aantrekken en behouden van buitenlandse investeringen in Nederland, het verbeteren van het Nederlandse vestigingsklimaat en houdt zich bezig met het internationaal positioneren van Nederland als aantrekkelijke vestigingslocatie voor hoogwaardige bedrijvigheid.
- Eén procent van de bedrijven in Nederland is een buitenlandse vestiging.
- Deze bedrijven zorgen voor vijftien procent van alle banen in Nederland (bijna 1 mln. arbeidsplaatsen) en voor ruim een kwart van de totale toegevoegde waarde van het bedrijfsleven.
- Ruim een derde van de omzet en bijna een kwart van de investeringen komen van bedrijven in buitenlandse eigendom.
- Strategische acquisitie van buitenlandse bedrijven versterkt de Nederlandse economie.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland moet dé plek worden voor buitenlandse investeerders. Via acquisitie trekt EZ hoogwaardige bedrijven aan die de Nederlandse kennis- en innovatie-infrastructuur versterken en voor extra werkgelegenheid zorgen.

Nederland doet het goed en het is de ambitie om deze sterke positie de komende jaren te consolideren en op gerichte onderdelen te verstevigen. De nieuwe acquisitiestrategie 2015-2020 die hiervoor is ontwikkeld is tot stand gekomen in nauw overleg met, en wordt gedragen door, de acquisitiepartners zoals vertegenwoordigd in het Nationaal Acquisitie Platform (NAP). Zo ziet NFIA het als een taak om van acquisitieactiviteiten van regionale overheden te coördineren. Zo heeft NFIA een coördinerende rol binnen het speelveld van 'acquirerend NL' (ROM's en aantal grote gemeenten), onder de noemer 'Invest in Holland'.

De NFIA helpt en adviseert bedrijven uit het buitenland bij het opzetten, uitrollen, uitbreiden en verankeren van hun internationale activiteiten in Nederland. Daarnaast werkt NFIA aan een goed vestigingsklimaat door daar waar nodig te signaleren en te interveniëren. Met gedegen informatie over locatiefactoren, sectoren en bedrijfsactiviteiten wordt NL zo goed mogelijk gepromoot als aantrekkelijke vestigingslocatie in het buitenland, met name in VS en Azië.

Samen met de regionale partners in NL en met BZ en EZ/DG B&I/TOP werkt NFIA aan strategisch acquireren op topsectorenniveau. Het gaat hierbij in 2016 om specifieke sectoren, zoals Agrifood, Chemie, ICT, High Tech Systems and Materials (HTSM), Life Sciences & Health (LS& H) en Logistiek.

EZ/NFIA houdt ook het vestigingsklimaat in den brede scherp in de gaten. Hiervoor heeft het meerdere kanalen, VNO-NCW, internationale Kamers van Koophandel (American Chamber of Commerce (AmCham), Duits-Nederlandse Handelskamer etc.) en de Werkgroep Vestigingsklimaat die werkt in opdracht van de Dutch Trade and Investment Board. Er wordt gelet op zowel "harde" factoren zoals fiscaliteit en gelijk speelveld als "zachte" factoren zoals Engelstalige dienstverlening voor expats. De aanpak van problemen is zeer divers en varieert van signalering (bv. investment climate survey van NFIA bij bestaande investeerders) tot concrete oplossingen (zoals de pilot versnelde afgifte werkvergunningen samen met SZW).

Wat is de huidige situatie / problematiek?

- Resultaat 2014: Investeringsprojecten: 187, banen: ruim 6300, investeringsbedrag 3,2 miljard euro.

- De targets voor 2016 bedragen: Investerings: 900 miljoen euro, arbeidsplaatsen: 4.000 en investeringsprojecten: 170.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Nederlandse bedrijven profiteren van de kennis en innovatie van buitenlandse bedrijven. Daarnaast zorgen buitenlandse bedrijven voor meer concurrentie, waardoor ook Nederlandse bedrijven efficiënter gaan werken. Hierdoor zijn de voordelen van de buitenlandse investeringen voor de maatschappij groter dan alleen voor de investerende bedrijven zelf. Bovendien zijn buitenlandse bedrijven minder goed op de hoogte van investeringsmogelijkheden in Nederland dan binnenlandse bedrijven. Zonder acquisitiebeleid zouden er daarom minder buitenlandse investeringen zijn dan optimaal is.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het acquisitiebeleid wordt uitgevoerd door het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA), onderdeel van EZ en aangestuurd door EZ en BZ gezamenlijk.

Financieel plaatje?

Het budget voor de NFIA bedraagt op dit moment rond de 13 miljoen Euro.

Juridische implicaties?

EZ en BZ verlenen gezamenlijk jaarlijks de opdracht aan NFIA.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Nederlandse bedrijven profiteren van (hoogwaardige) kennis, technologie, vaardigheden, kapitaal en innovatie die ons land binnenstromen via buitenlandse bedrijven die zich hier vestigen. Werknemers profiteren van een groter aanbod van hoogwaardige werkgevers.

30. Ondernemerschap

- 17 % van de werkzame beroepsbevolking verdient zijn geld als zelfstandig ondernemer.
- Nederland is één van de meest ondernemende landen in de EU gekeken naar startende ondernemers.
- Meer dan tweederde van de nieuwe banen vindt men in het MKB.
- Het percentage snelgroeiende ondernemingen is met 3,1 procent internationaal gezien bescheiden.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Meer (snel)groeiende ondernemingen die innovatieve producten of diensten in de markt zetten.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland heeft veel ondernemers, waarvan een groot deel zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). Het Nederlandse ondernemingsklimaat behoort wereldwijd tot de top 5, maar ondernemers scoren laag op ambitie om te groeien. Er zijn veel startups, maar weinig daarvan weten op te schalen tot grote bedrijven of van een goede exit een toegevoegde waarde te leveren.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Ondernemerschap draagt bij aan het scheppen van banen, productiviteit en innovatie. Gericht overheidsbeleid kan het aantal bedrijven vergroten die zorgen voor deze effecten. Hierbinnen

vormen startups een aparte categorie, zij zijn belangrijk voor de economie en de maatschappij: ze spelen in op nieuwe kansen, creëren banen, stimuleren innovatie en ontwikkelen talent. Deze groep is in Nederland goed voor bijna 14% van de banengroei. Daarnaast houden startups bestaande bedrijven scherp en ondersteunen het innovatievermogen en de productiviteit van de economie.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het kabinet stimuleert ondernemerschap door te zorgen voor financiering op maat, het scheppen van een gunstig fiscaal klimaat (MKB-winstvrijstelling), vermindering van regeldruk, verbetering van de dienstverlening en een goede toegang tot advies, coaching en kennis voor (startende en doorgroeiende) ondernemers (Ondernemerspleinen – fusie van Kamers van Koophandel en Syntens).

Het startup ecosysteem wordt gestimuleerd via onder andere Startup Delta en het startupdelta.org portaal. Daarnaast is er aandacht voor snelle groeiers, aandacht voor ondernemerschap in het onderwijs, voor maatschappelijk verantwoord ondernemerschap en voor het inkoopbeleid van de overheid (Small Business Innovation Research (SBIR)/innovatiegericht inkopen).

Financieel plaatje?

Het budget van het ondernemerschapsinstrumentarium is grosso modo € 17 mln (exclusief de Kamer van Koophandel). Inclusief de Kamer van Koophandel is dit grosso modo € 130 mln.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

De overheid draagt bij aan de toename van het aantal ondernemers. Ondernemerschap leidt tot flexibiliteit op de arbeidsmarkt, banencreatie, productiviteitsgroei en economische groei.

Vereist proces?

Niet van toepassing.

31. Groene groei

Ambitie en doelstelling

- Het kabinet acht vergroening van de economie noodzakelijk om het verdienvermogen voor toekomstige generaties zeker te stellen, de druk op het milieu te reduceren en onze afhankelijkheid van schaarse grondstoffen te verminderen. Groen vormt een bron voor groei als wij onze innovatiekracht inzetten voor maatschappelijke uitdagingen in wereldmarkten (Global Challenges in Global Markets).
- Dit vergt slimme marktprikkels, stimulerende wet- en regelgeving, innovatie (producten, processen en concepten), vergroening via hulp, handel en investeringen en, niet in de laatste plaats, samenwerking en partnerschappen.
- De transitie naar groene groei en een duurzame samenleving krijgt vorm door de inspanningen van bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden. Marktpartijen investeren in onderzoek, ontwikkeling en fabricage van nieuwe productmarktcombinaties wanneer er sprake is van een haalbare business case.

Hoe scoort Nederland

- De derde Monitor Duurzaam Nederland (2014) laat zien dat in het laatste decennium de Nederlandse economie (onze productie) is gegroeid, terwijl bijna alle emissies en het verbruik van grondstoffen zijn afgenomen. Dat betekent dat er overwegend sprake is

geweest van een absolute ontkoppeling tussen economische groei en milieudruk. Voor energie is sprake van een relatieve ontkoppeling; het energieverbruik is minder snel gegroeid dan de economie. Europees gezien scoort Nederland daarmee gemiddeld.

- Het kabinet vindt absolute ontkoppeling op bijna alle milieudrukindicatoren een goed resultaat, maar niet voldoende. Het niveau van de milieudruk op een aantal terreinen is nog te hoog om aan de beleidsdoelen te voldoen. De omvang van de luchtvervuiling brengt nog steeds gezondheidsrisico's met zich mee, het gebruik van grondstoffen, met name in het buitenland, ligt te hoog, er liggen nog belangrijke kansen voor recycling van afval en bijproducten, het olie- en gasgebruik is nog te groot, we kennen te veel voedselverspilling, er kunnen meer nutriënten worden teruggewonnen uit mest, de uitstoot van CO₂ kan verder worden verminderd en de biodiversiteit staat nog te veel onder druk.

Resultaten tot nu toe

- In de Tussenbalans Groene Groei (TK, juni 2015 – EZ, I&M, BZ/OS, BZK) beschrijft het kabinet de resultaten van het groene groeibeleid van de afgelopen jaren en de prioriteiten voor de komende jaren. Het algemene beeld is dat acties - zoals toegezegd in de groene groeibrief van 2013 - veelal samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties in gang zijn gezet en hebben gezorgd voor resultaten in alle groene groei domeinen: energie, biobased economy, klimaat, van afval naar grondstof en circulaire economie, gebouwde omgeving en stad, voedsel, mobiliteit en water. En op verschillende pijlers en domeinen meer dan dat. Er is een nieuwe pijler vergroening via hulp, handel en investeringen opgenomen om de toenemende internationale aandacht recht te doen.
- Tevens dienen zich ontwikkelingen en kansen aan tussen pijlers en domeinen, wat een domeinoverstijgende aanpak vraagt. Betrokken departementen zullen samen met de partijen hier stappen in zetten. EZ zal dit proces initiëren en faciliteren.

Inzet komende periode

Het kabinet zet de agenda en dialoog met de maatschappelijke partners voort over de doelstellingen voor groene groei en de bijdragen die zij daaraan kunnen leveren. De doelen in de diverse domeinen kunnen elkaar versterken. Op enkele domeinen, zoals bij het Energieakkoord, zijn deze geformuleerd, op andere domeinen bestaan voornemens hiertoe. Zo werkt het kabinet, met alle partijen, toe naar lange termijn ambities voor groene groei in 2050, aan tussendoelen om daar te komen en aan de synergie tussen de pijlers en domeinen.

32. Biobased Economy en Circulaire economie

- Nederland heeft de ambitie om een koppositie in de biobased economy (BBE) en de ontwikkeling van een circulaire economie in te nemen. Duurzaamheid is een integraal onderdeel van deze transitie. Ook in diverse regio's liggen goede kansen.
- De biobased economy biedt economische kansen en een oplossing voor maatschappelijke uitdagingen. Bovendien kan deze transitie resulteren in inkomensgroei in een aantal sectoren en nieuwe werkgelegenheidsperspectieven bieden.
- De circulaire economie is een bredere ontwikkeling waarbij naast optimale inzet van biomassa ook producten en diensten gemaakt van metalen en mineralen worden meegenomen. Hierdoor kan Nederland door de gehele economie veel efficiënter omgaan met materialen en zijn afhankelijkheid van het buitenland verminderen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Binnen de topsectorenaanpak is Biobased economy een cross-sectoraal thema voor met name de sectoren Energie, Chemie en Agrifood.

De bredere beweging naar een circulaire economie kijkt ook naar 1) de duurzame winning van metalen en mineralen, 2) circulair ontwerpen van producten en diensten om hergebruik mogelijk te maken, 3) andere contractvormen (o.a. van eigendom naar gebruik) en 4) het omzetten van reststromen in waardevolle grondstoffen om materiaalbehoefte van onze huidige consumptie drastisch te verminderen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

- Of er in Nederland sprake zal zijn van nieuwe en grote investeringen hangt in hoge mate af van de grondstoffenpositie. Noord West Europa en zeker ook Nederland – zo blijkt uit de studie van Deloitte "*Opportunities for the fermentation-based chemical industry. An analysis of the market potential and competitiveness of North-West Europe*" – kan suiker produceren tegen een prijs die concurrerend is op wereldmarkt. Dit maakt Nederland tot een interessante vestigingsplaats voor bedrijven die op basis van suikers chemische halffabricaten of bioplastics willen produceren.
- Daarnaast zal de komende jaren veel hout Nederland binnen komen ten behoeve van bij- en meestook van biomassa. Deze stromen kunnen op langere termijn, naast de inzet voor energie, gebruikt worden voor hout-raffinage voor chemie, materialen en biobrandstoffen.
- Vanuit de chemiesector wordt al enige tijd aangedrongen op stimulering van biomassa als grondstof ter vervanging van fossiele grondstoffen. De VNCI geeft aan de inzet van 15% biomassa in de chemie haalbaar is en een substantiële bijdrage aan de CO2 reductie kan leveren. Samen met bedrijven wordt momenteel bekeken welke knelpunten de bedrijven hebben bij de opschaling van de biobased productie (de minister wordt hierover op zijn verzoek in een separate nota geïnformeerd).
- De regio's in Nederland zijn voortvarend aan de slag met biobased economy. Zes actieve regionale clusters, ieder met zijn eigen specialisatie, hebben in totaal 50 miljoen per jaar gereserveerd in specifieke biobased investeringsfondsen.

het versnellen van de transitie naar een circulaire economie bevindt zich in de opstartfase. Dit betekent:

- Vergroten aantal circulaire business cases via ondersteunend financieel- en innovatieinstrumentarium ('innovatie-trechter');
- Netwerken van circulaire ondernemers creëren;
- Wegnemen van belemmeringen in wet- en regelgeving;
- Een goede kennisbasis voor ondernemers, beleidsmakers en consumenten om opties voor circulariteit in beeld te krijgen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Transitie naar een biobased economy en circulaire economie vergt netwerkaanpak met bedrijfsleven en ondersteuning van sectoroverschrijdende initiatieven. De samenwerking tussen de partijen in de gouden driehoek is essentieel om innovaties tussen sectoren tot stand te brengen en heeft binnen het Innovatiecontract Biobased Economy geleid tot een agenda met concrete ambities voor de toekomst.

Alles bijeen zijn, in de diverse regio's, zeker 700 bedrijven actief betrokken en is de afgelopen drie jaar meer dan 1,5 miljard euro geïnvesteerd, waarvan 1,1 miljard in bio-energieprojecten. De investeringen lopen van BBE onderzoek tot productiecapaciteit. De samenwerking tussen EU, rijk en regio verloopt goed. Het kabinet zet in op intensivering van de samenwerking om de kansen van de groeiende biobased economy ten volle te benutten. In 2016 zal verkend worden in hoeverre gezamenlijke planning en financiering van rijk en regio voor onderzoek, pilots, demo's en investeringen in productie mogelijk is."

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- Het gericht stimuleren van innovatie.
- Integraal beleid: regulering, standaardisering en normering.
- Het stellen van eenduidige duurzaamheidscriteria.
- Inzetten op een sterke internationale en Europese samenwerking gericht op de maatschappelijke uitdagingen, zoals benoemd door de Europese Commissie.

Financieel plaatje?

Voor de komende 12 jaar heeft het Topconsortium voor Kennis- en Innovatie Biobased Economy (TKI-BBE) een onderzoekagenda 2015-2027 ontwikkeld, samen met DLO, TNO, NWO, ECN en ruim 180 al eerder bij de TKI betrokken bedrijven. Daarnaast is de concept onderzoek agenda ter consultatie voorgelegd aan ruim 3000 belanghebbenden uit de Agrifood, chemie en

energie sector. Bedrijven hebben zich via een letter of intent bereid verklaard in totaal € 270 miljoen bij te dragen.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Nederland heeft een aantal internationale koplopers binnen de landsgrenzen om hierin een voortrekkersrol te spelen en hebben een netwerk om zich heen van innovatief MKB. Deze goede uitgangspositie kunnen we verder uitbouwen. Daartoe zullen we de verschillende spelers via een netwerkbenadering in de gouden driehoek samen met de maatschappelijke organisaties sterker bij elkaar brengen rondom ambities en knelpunten, zodat nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan om de ambities te realiseren.

33. Green Deal aanpak

- De Green Deal aanpak is een laagdrempelige manier voor bedrijven, maatschappelijke organisaties, decentrale overheden en groepen van burgers om samen met de Rijksoverheid te werken aan groene groei en maatschappelijke opgaven.
- De Green Deal aanpak is gericht op het wegnemen van die belemmeringen, waardoor initiatieven (sneller) tot stand komen. De Rijksoverheid heeft een concrete rol in het wegnemen van deze belemmeringen. Veelal komen de initiatieven bottom-up tot stand, de energieke samenleving is aan zet.
- Het uiteindelijke doel is dat Green Deals de weg vrij maken voor andere initiatieven en zo een vliegwiel in werking zetten. De Green Deal aanpak maakt onderdeel uit van het Groene Groei beleid en is een gezamenlijke aanpak van EZ, IenM en BZK.

Onderdeel beleidsinstrumentarium

De Green Deal aanpak is onderdeel van het reguliere beleidsinstrumentarium en wordt ingezet in aanvulling op generieke instrumenten als wet- en regelgeving, markt- en financiële prikkels en innovatiestimulering. De Green Deal aanpak werkt met name goed in trajecten waarbij innovaties tot daadwerkelijke toepassing komen. Juist in die fase stuiten projecten vaak op belemmeringen. Samen met de betrokken partijen zoekt de Rijksoverheid naar oplossingen. Dat kan bijvoorbeeld zijn het bieden van experimenteerruimte, het aanpassen van wet- en regelgeving, het efficiënter inrichten van vergunningenprocedures, het samenbrengen van partijen en voeren van regie, het creëren van draagvlak en het leggen van verbindingen met andere, relevante beleidsterreinen. Het kabinet verkent momenteel in hoeverre de Green Deal aanpak kan worden ingezet voor andere maatschappelijke uitdagingen dan groene groei, zoals Health Deals en deals in het kader van de StartupDelta.

Green Deal als netwerkinstrument

Voor de transitie naar groene groei is de Green Deal aanpak het netwerkinstrument bij uitstek gebleken. Green Deals komen vaak bottom-up tot stand op initiatief van bedrijven die belemmeringen ervaren voor innovatieve producten op weg naar de markt en maatschappelijke organisaties die duurzaamheid willen realiseren. Maar ook helpen Green Deals de overheid om concreet invulling te geven aan maatschappelijke uitdagingen, bijvoorbeeld bij de aanleg van laadpunten voor elektrische auto's of bij het opzetten van lokale installaties voor duurzame energie.

In de periode 2011-2015 zijn 191 Green Deals gesloten met meer dan 1000 partijen. Het kabinet verwacht jaarlijks 20 nieuwe deals overeen te komen. In 2015 zijn tot nu toe 15 deals afgesloten. In april 2015 is de Tweede Kamer in de Voortgangsrapportage Green Deals 2011-2014 aan de hand van infographics geïnformeerd over de voortgang van de Green Deal aanpak (Tweede Kamer, 33043 nr.40). De Green Deal aanpak is een werkwijze die vooral ingezet wordt voor de Groene Groei pijler "overheid als netwerkpartner", maar zeker ook van belang is voor de andere pijlers.

Netwerkvorming

27% van de acties van de rijksoverheid in Green Deals is gericht op netwerkvorming. De overheid kan als onafhankelijke partij organisaties bij elkaar brengen en concrete acties op gang helpen. In de Green Deal Verduurzaming Betonketen werkten 29 bedrijven en 7 brancheorganisaties gezamenlijk opties uit om de betonketen te verduurzamen, bijvoorbeeld door verandering van de betonsamenstelling, hoogwaardiger recycling en andere wapeningsmethoden, met als inzet per jaar 1,1 miljoen ton CO₂-reductie in 2020.

Slimme marktprikkels

14% van de acties van de rijksoverheid is gericht op marktprikkels. Zo ontwikkelt in de Green Deals Duurzame Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW) en Circulair Inkopen de overheid samen met mede-inkopers methodes om duurzaamheid beter mee te wegen en past deze toe in pilots.

Stimulerende wet- en regelgeving

28% van de acties van de rijksoverheid is gericht op aanpassing van wet- en regelgeving, de interpretatie of uitvoering hiervan. Veel belemmeringen hebben betrekking op het terrein afval, meststoffen, bouw en decentrale energieopwekking. Concreet resultaat is bijvoorbeeld de wijziging van het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet, zodat uit afvalstromen herwonnen fosfaten als meststof kunnen worden toegepast.

Innovatie

31% van de acties van de rijksoverheid is gericht op het bevorderen van innovatie en nieuwe verdienmodellen. Zo onderzoeken bedrijven uit de sectoren agro, papier en chemie in de Green Deal Biomassastromen hoe zij elkaars reststromen beter kunnen benutten. In de Green Deal Take Back Chemicals worden pilotprojecten uitgevoerd om te onderzoeken of er nieuwe verdienmodellen mogelijk zijn waarbij de leverancier eigenaar blijft en de chemicaliën worden hergebruikt.

Internationalisering van de aanpak

Het instrument krijgt internationale aandacht van de OESO, UNEP, de Europese Commissie en een aantal Europese lidstaten vanwege de wijze waarop de overheid in Nederland hierin laagdrempelig samenwerkt met partijen in de samenleving. EZ en I&M verkennen de mogelijkheden van Global Green Deals. Er wordt gewerkt aan drie initiatieven. Een daarvan is de North Sea Resources Roundabout. Onderwerp van deze Green Deal is het wegnemen van (procesmatige en juridische) belemmeringen voor het grensoverschrijdend handelen in secundaire grondstofstromen (wel of geen 'afvalstatus' speelt hierbij een rol). Ondertekening van deze Green Deal is voorzien in één van de raden voorafgaand aan IE2016. Verder wordt verkend of er in het kader van de Green Deal Scheepsafvalketen internationaal kan worden samengewerkt.

34. Ruimte in Regels

- Het kabinet wil innovatieve investeringen van ondernemers stimuleren. Dit geldt zeker als het bijdraagt aan groene groei en groei die groent. Het wegnemen van belemmerende regelgeving draagt hier aan bij.
- Het interdepartementale programma Ruimte in Regels (EZ en I&M) identificeert belemmeringen in wet- en regelgeving die bedrijven ervaren bij het doen van innovatieve investeringen die bijdragen aan groene groei.
- Het zoekt samen met ondernemers naar oplossingen om investeringen mogelijk te maken of sneller en effectiever te kunnen doen.
- Soms is een operationele oplossing in de uitvoering of de handhaving mogelijk, maar fundamentele en structurele belemmeringen vergen aanpassing van beleid, wet- of regelgeving. Voor een aantal belemmeringen zoekt het programma oplossingen in het EU kader.
- Van de 170 opgepakte belemmeringen heeft het programma 85 belemmeringen afgerond.
- Dit zijn initiatieven op het gebied van bijvoorbeeld circulaire en biobased economie, maar ook chemie, elektrisch vervoer (tesla) en natuur en biodiversiteit.

- Het programma Ruimte in Regels laat momenteel een breed onderzoek naar regels die innovatieve investeringen in de weg staan in de (top)sectoren en groene groei domeinen uitvoeren.
- Het programma werkt aan thema's zoals certificering, deeleconomie, meststoffen, uitvoering van regelgeving en einde afvalstatus.
- Op de website www.ruimteinregels.nl staan een uitsplitsing van deze cijfers en een aantal voorbeelden.
- Ondernemers kunnen belemmeringen melden bij info@ruimteinregels.nl.
- De aanpak van concrete belemmeringen voor innovatie zijn ook buiten het domein van de groene groei relevant. Hiertoe wordt samengewerkt met het programma 'Ruimte voor vernieuwing en innovatie door toekomstbestendige wet- en regelgeving' wat betreft belemmeringen in wet- en regelgeving die te maken hebben technologische en digitale innovatie.

Voorbeelden van acties en belemmeringen:

- Koppeling van het mestbeleid met de Europese strategie voor circulaire economie
- Insecten zijn een interessante alternatieve bron van dierlijke eiwitten. De eiwitten uit gekweekte insecten mogen aan vissen of huisdieren gevoerd worden. De wet gaat echter uit varkens en pluimvee en stelt als voorwaarde dat de verwerking plaatsvindt in een geregistreerd slachthuis.
- EZ probeert dat soort regels nationaal en in Brussel te wijzigen zodat ze beter aansluiten op nieuwe ontwikkelingen. Verschillende bedrijven werken aan nieuwe verdienmodellen waarin zij geen producten verkopen, maar de diensten van die producten verhuren. Philips ontwerpt bijvoorbeeld zuinige verlichtingssystemen speciaal voor een bepaald gebouw en verkoopt niet het systeem, maar het verbruik van een bepaalde hoeveelheid licht. Belangrijke hobbel voor dit model is dat de wet verlichtingssystemen vaak als integraal onderdeel van een gebouw ziet (het principe van "aard en nagelvast"). Gaat de klant failliet, dan valt het verlichtingssysteem in de boedel van het faillissement en is Philips zijn eigendom kwijt.

35. Elektrisch Vervoer

Elektrisch Vervoer is onderdeel van zowel de verduurzaming van onze mobiliteit (ontwikkeling naar zero-emissie en 'connectedness', andere vervoerskeuzen, zoals light vehicles) als de ontwikkeling naar een duurzaam, CO₂-arm energiesysteem, dat in 2050 gerealiseerd moet zijn. Elektrisch vervoer is nauw verbonden met de Topsectoren HTSM (o.a. automotive, componenten), Energie (laadinfrastructuur en smart grids) en Logistiek, maar ook ICT. Een voorbeeld is General Electric (GE) dat een slimme laadpaal ontwikkeld heeft waarmee elektrische auto's kunnen bijdragen aan het stabiliseren van de frequentie op het elektriciteitsnet en het scherpen van pieken in productie en consumptie van (decentraal opgewekte) duurzame energie. GE produceert deze laadpalen in Nederland en biedt daarbij werkgelegenheid aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Elektrisch vervoer in Nederland heeft een traditie in privaat-publieke samenwerking. Het Formule E-team vervult een ambassadeurs- en voortrekkersrol op het gebied van elektrisch vervoer. In het FET werken bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid samen om elektrisch rijden en gerelateerde bedrijvigheid in Nederland verder te brengen. De bedrijvigheid groeit, netwerken worden sterker en de omzet stijgt. De afgelopen jaren was er een groei van enkele honderden arbeidsplaatsen naar ongeveer 1600. De sector verwacht door te groeien naar zo'n 10.000 banen in 2020. In het najaar van 2015 ontwikkelen het Formule E-Team en het Rijk samen een nieuwe Green Deal die de uitdagingen voor 2016-2020 het hoofd biedt, conform de inzet van het Rijk bij de ontwikkeling van de Actieagenda bij de Duurzame Brandstoffenvisie, die onderdeel is van het Energieakkoord.

36. Versterking gebiedsgerichte clusters van nationaal belang

- Gebieden met sterke clusters van nationaal belang, zoals de mainports Amsterdam en Rotterdam, Brainport regio Eindhoven en de greenports, dragen substantieel bij aan (het herstel van) de economische ontwikkeling en aan innovatie in Nederland. In deze gebieden zijn doorgaans de activiteiten van meerdere topsectoren verweven, waarbij cross-sectorale verbindingen gemaakt worden. Juist op deze raakvlakken vinden vernieuwing en innovaties plaats. Deze economische innovaties dragen ook bij aan maatschappelijke vraagstukken zoals slimme zorg, duurzame energie en slimme mobiliteit.
- Deze gebieden benutten hun agglomeratiekracht door vanuit integrale visies en actieagenda's in triple helix verband te werken aan hun vestigingsklimaat. Door de integrale aanpak gaan deze agenda's over de grenzen van de topsectoren en departementen heen, door bijvoorbeeld ook aspecten rond het leef- en woonklimaat, de fysieke infrastructuur en arbeidsmarkt in de visie- en agendavorming te betrekken
- EZ is als netwerkpartner betrokken bij de uitvoering van deze integrale agenda's waaronder bv de Brainport 2020-agenda (Zuidoost Nederland), de visie en agenda voor de Noordvleugel van de Randstad (Amsterdambrief), de Havenvisie en de agenda van de Greenports en regionale chemieclusters. Deze visies, agenda's en overlegstructuren bevinden zich in verschillende fasen van de beleidsontwikkeling en -uitvoering.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Sterke gebiedsgerichte clusters, die in staat zijn om uitvoering te geven aan hun integrale visies en actieagenda's. En daarbij in EZ een bondgenoot en partner vinden EZ om knelpunten weg te nemen en kansen te vergroten die de mogelijkheden van de regionale clusters overstijgen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Momenteel is EZ onder andere betrokken bij de uitvoering van de Brainport 2020-agenda, de visie en samenhangende agenda voor de Noordvleugel van de Randstad (Amsterdambrief), de Havenvisie de Greenports, bij de chemische clusters bij Eemshaven, Chemelot en Rotterdam, bij de economische ontwikkeling rond Emmen etc.. Deze visies en agenda's bevinden zich in verschillende fasen van de beleidsontwikkeling en -uitvoering. Rode draden in deze gebiedsgerichte visies en agenda's zijn om in partnerschap met het Rijk hun bereikbaarheid te optimaliseren, hun concurrentie te verbeteren, toptalent en bedrijven aan te trekken en belemmeringen in het vestigingsklimaat weg te nemen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Concurrentiekracht en innovatie wordt in grote mate bepaald door regionale omstandigheden, samenwerking en randvoorwaarden. Sterke gebiedsgerichte clusters zijn daarbij cruciaal.. Door integraal overheidsbeleid ten aanzien van kennisontwikkeling -en valorisatie, onderwijs, bedrijfsfinanciering, regeldruk, innovatiestimulering MKB, cross-overs, woon- en leefklimaat worden deze clusters versterkt en wordt een bijdrage geleverd aan economische ontwikkeling en maatschappelijke vraagstukken. De decentrale partijen hebben hierin het voortouw. Het Rijk (EZ) is hun partner in het wegnemen van knelpunten resp. het aanjagen van kansen die de economische ontwikkeling frustreren resp. stimuleren. Het gaat om knelpunten en kansen die de beslissingsmacht van de clusters overstijgen.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

De regioambassadeurs van EZ zijn de eerste aanspreekpunten voor de triple helix partijen (bedrijfsleven, overheden, kennisinstellingen) in de gebiedsgerichte clusters. Zij signaleren knelpunten resp. kansen die de economische ontwikkeling in het gebied frustreren resp. versterken en waarbij de oplossing resp. actie op Rijksniveau ligt. De regioambassadeurs zijn nauw betrokken bij deze gremia, die door de regionale partijen zijn georganiseerd rond (de follow-up van) de Visie op de Noordvleugel (Amsterdambrief), de Brainport 2020 Agenda, de Havenvisie en in het Greenport Overhedenoverleg.

In het interdepartementale verkeer kan EZ haar interventiekracht gebruiken in gremia als ICIM en in overleg met OCW en I&M t.b.v. de Rijksinzet in het BO-MIRT traject.

Financieel plaatje?

In het kader van de decentralisatie van het ruimtelijk-economisch beleid zijn de EZ-middelen voor gebiedsgericht EZ-beleid geschrapt. Thans zijn er voor de versterking van de gebiedsgerichte economische clusters alleen nog subsidiemiddelen op de EZbegroting beschikbaar voor de Regionale Ontwikkelings Maatschappijen (ROM's) en in de vorm van cofinanciering van Europese Structuurfondsen EFRO en Interreg.

Juridische implicaties?

Geen.

37. Regionale dynamiek topsectoren

- Decentrale overheden willen en kunnen volop bijdragen aan het topsectorenbeleid. EZ wil en kan zich opstellen als partner van regionale ecosystemen en faciliteren perspectievolle ontwikkelingen.
- Voor het bedrijfsleven is het belangrijk dat de innovatiestimulering via instrumenten en dienstverlening transparant, toegankelijk, eenvoudig en behapbaar is georganiseerd. Ook snelheid van handelen is voor het mkb van belang: de ondersteuning met instrumenten en diensten dient hierop aan te sluiten
- Eind 2014 hebben de provincies, EZ, MKB-Nederland en de mkb leden van de topteam de mkb samenwerkingsagenda ondertekend. De mkb samenwerkingsagenda is resultaat van het gezamenlijke besluit van deze partijen om beleid en instrumenten voor de innovatiestimulering van het mkb en de mkb dienstverlening tot maximale synergie te brengen. In de samenwerkingsagenda is de gezamenlijke inzet op deze terreinen vastgelegd in een set van concrete afspraken met duidelijke handelingsperspectieven voor elk van de samenwerkende partijen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Wederzijdse versterking van het topsectorenbeleid en van regionale ecosystemen door samenwerking van EZ en provincies in een mkb samenwerkingsagenda. EZ vanuit de verantwoordelijkheid voor het nationale beleid op het gebied van kennis, innovatie en ondernemerschap. De provincies vanuit hun verantwoordelijkheid voor en kennis van de regionale economische structuur.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Als onderdeel van het regionaal economisch beleid hebben de provincies, naast het Rijk, de afgelopen jaren veel instrumenten (fondsen, subsidies, dienstverlening) ontwikkeld. Het gevolg hiervan is een dicht instrumentenlandschap met meer dan 100 regelingen. Een deel van deze instrumenten kent overeenkomsten met instrumenten van het Rijk.

Het mkb is erbij gebaat dat de innovatie-instrumenten en dienstverlening aan het mkb toegankelijk, transparant en efficiënt zijn georganiseerd over de (bestuurlijke) grenzen van regio's en sectoren heen.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Voor een toegankelijk en transparant innovatie-instrumentarium en mkb dienstverlening is een goed samenspel tussen EZ, de provincies en het mkb vereist: partnerschap met een gedeeld perspectief. Versterken en verbinden van beleid is derhalve van belang. Dit bevordert de synergie en concurrentiekracht van de regio's en van Nederland als geheel. Daarbij is focus en massa en regionale differentiatie op de kracht van het gebied een belangrijk uitgangspunt.

In de mkb samenwerkingsagenda zijn afspraken gemaakt over afstemming van instrumenten en het verbinden van het regionale ecosysteem aan het topsectorenbeleid. Deze afspraken

zorgen ervoor dat het (innovatieve) mkb beter ondersteund wordt en kansrijke bedrijven en innovaties uit de regio kunnen doorgroeien naar een nationaal of internationaal niveau. Naast algemene afspraken bevat de agenda ook regiospecifieke afspraken. Deze afspraken passen in de wens van de regio's om rekening te houden met verschillen in regionale prioriteiten.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Een bestuurlijk gedragen mkb samenwerkingsagenda met concrete afspraken op terreinen als mkb innovatiestimulering en mkb dienstverlening met duidelijke handelingsperspectieven voor elk van de samenwerkende partijen. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de agenda is belegd bij een directeurenoverleg ingesteld vanuit EZ, provincies en MKB-Nederland. Twee keer per jaar is er een bestuurlijk overleg over de voortgang van de agenda. De Tweede Kamer is in juni 2015 geïnformeerd over de voortgang van de mkb samenwerkingsagenda.

Financieel plaatje?

Het merendeel van de afspraken in de mkb samenwerkingsagenda betreft het verbinden van activiteiten en het afstemmen van innovatie-instrumenten. Bij het instrument MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) heeft de onderlinge afstemming geleid tot een onderling afgestemd pakket met een gezamenlijk budget van € 50 mln. Dit MIT-pakket voorziet in meer uniformiteit en samenhang in de regelingen voor innovatieadvies, haalbaarheidsprojecten en R&D-samenwerkingsprojecten op landelijk en provinciaal niveau.

Juridische implicaties?

Geen.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Door de samenwerking tussen het Ministerie van Economische Zaken (EZ) en de provincies op bijvoorbeeld het MIT is voor ondernemers een meer geharmoniseerd en gestroomlijnd subsidie instrumentarium gerealiseerd. Ook zijn de kansen voor ondernemers om over grenzen van de eigen regio heen samen te werken sterk vergroot. Ook met de andere afspraken in de mkb samenwerkingsagenda beogen EZ en provincies om de ondersteuning met instrumenten en diensten te laten aansluiten aan de handelingsnelheid van het mkb.

38. Minder regeldruk bedrijven

- Minder regeldruk geeft ondernemers meer ruimte om te ondernemen.
- Regeldrukvermindering omvat het gericht aanpakken van onnodig belastende en belemmerende regels ('minder regels') en het verbeteren van de dienstverlening aan bedrijven ('digitale overheid') en vermindering van toezichtslasten ('meer gemak met regels').

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

- Verlaging van de regeldrukkosten in deze kabinetsperiode met €2.5 miljard. Het betreft hier een kabinetsbrede netto reductiedoelstelling, dus eventuele toenames moeten worden gecompenseerd. Onder regeldrukkosten verstaan we zowel administratieve lasten (informatieverplichtingen aan de overheid) als nalevingskosten (kosten die moeten worden gemaakt om inhoudelijke verplichtingen uit wet-en regelgeving na te komen).
- Naast de kwantitatieve reductiedoelstelling geeft het kabinet een extra impuls aan merkbare regeldrukvermindering door de maatwerkaanpak waarbij in een tiental sectoren in samenwerking met de doelgroep specifieke problemen worden aangepakt en opgelost.
- Toezichtslasten voor het bedrijfsleven worden verminderd door de inrichting van toezichttafels waarin beleidsverantwoordelijken, toezichthouders, en bedrijfsleven samen kijken naar pragmatische oplossingen om de toezichtslast terug te dringen.

- Overheidsdienstverlening aan bedrijven wordt verbeterd door de inzet van generieke digitale instrumenten binnen de gehele overheid. Zo wordt invulling gegeven aan de Regeerakkoorddoelstelling dat (burgers en) bedrijven in 2017 hun zaken met de overheid digitaal kunnen afhandelen. De doelstelling van EZ is daarbij dat ondernemers merken dat ze gemakkelijk en veilig digitaal zaken kunnen doen met de hele overheid in Nederland en in de EU.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De uitvoering van het programma Regeldruk Bedrijven is op dit moment in volle gang. Ieder halfjaar wordt de Kamer geïnformeerd over de voortgang van het programma en in de najaarsrapportage die eind deze maand gereed zal zijn wordt gemeld dat enige zorg bestaat over het halen van de kwantitatieve reductiedoelstelling van € 2.5 miljard. Met name ook het aandeel dat door EZ kan worden geleverd valt tegen. In dit verband is binnen het departement een taskforce opgestart die zich richt op het vinden van nieuwe reductiemaatregelen.

Agrifood is één van deze sectoren uit de maatwerkaanpak en in april van dit jaar is door de Staatssecretaris van Economische Zaken het actieplan Agrifood naar de Kamer gestuurd. Dit actieplan bevat 29 knelpunten, aangedragen door de sector, aan de oplossing waarvan momenteel wordt gewerkt.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Wet- en regelgeving beschermt publieke belangen maar is niet altijd lastenluw opgezet. Dat leidt tot kosten en belemmeringen voor ondernemersactiviteiten. De overheid verbetert de eigen (digitale) dienstverlening en vergroot daarmee de ruimte voor bedrijven.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Vraaggestuurde aanpak op basis van knelpunten van ondernemers, (maatwerkaanpak) rijksbrede reductiedoelen op regeldrukkosten, toezichttafels, inzet van digitale instrumenten om de dienstverlening van de overheid te verbeteren en wetgeving (recht op elektronisch zakendoen).

Financieel plaatje?

Budget voor directie Regeldruk en ICT-beleid bedraagt ca. € 20 mln per jaar.

Juridische implicaties?

Wetgeving voor realisatie van het recht op elektronisch zakendoen. Het wetsvoorstel Wet voor de generieke digitale infrastructuur (Wgdi) regelt wat bestuursorganen daarvoor moeten doen. De Minister van BZK is eerstverantwoordelijk.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Lagere kosten voor, en betere overheidsdienstverlening aan bedrijven en daarmee meer ruimte om te ondernemen.

Vereist proces?

Uitvoeren van de maatregelen zoals genoemd in de Programma brief "Goed Geregeld" (april 2013) en hier periodiek over rapporteren (twee maal per jaar). Met BZK uitvoeren van het programma 'Digitaal 2017'.

39. Financieringsinstrumentarium

- Financiering van het bedrijfsleven is essentieel voor de economie.
- Voor groei en innovatie hebben ondernemers behoefte aan financiering.
- Het financieringslandschap is in transitie; van sterk door banken gedomineerd naar behoefte aan meer alternatieven.
- Kleine, innovatieve en groeiende bedrijven en starters krijgen minder makkelijk financiering.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Afdoende financiering voor bedrijven en projecten uit de markt en waar nodig knelpunten wegnemen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Kleine bedrijven, starters, innovatieve bedrijven en snelle groeiers hebben vanwege hun risicovoller karakter meer problemen om in hun financieringsbehoefte te voorzien. De kredietcrisis heeft dat versterkt. Het uitstaand kredietvolume is gedaald, het sterkst voor de kleinere leningen. Uit onderzoek blijkt aan de ene kant een afname van de vraag naar financiering als gevolg van de conjunctuur, maar aan de andere kant een oplopend percentage bedrijven dat aangeeft de externe financiering niet te kunnen realiseren. Dat zal met name bij economisch herstel en toenemende vraag naar financiering de bestaande knelpunten aanmerkelijk vergroten.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Voor banken en andere financiers is een deel van de financieringen te risicovol en/of te weinig rendabel, hoewel de bedrijven die een beroep willen doen op die financiering toch een bijdrage kunnen leveren aan economische groei. Dit leidt ertoe dat bedrijven lastiger financiering kunnen aantrekken en dat beperkt de economische bedrijvigheid en hindert de mogelijkheden voor groei en innovatie. De overheid kan risico's verlagen en risicofinanciering verstrekken, waardoor bedrijven in aanmerking komen voor financiering.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Voor kredieten tot ca. € 2 mln. is er de borgstellingsregeling MKB-kredieten (BMKB). De BMKB is regulier tot € 1 mln borgstelling, wat correspondeert met ca 2 mln kredietbehoefte (de bank doet een deel voor eigen risico). Met de tijdelijke verruiming is de max borgstelling € 1,5 mln. Voor het segment grotere kredieten bestaat de Garantie Ondernemersfinanciering (GO). De GO is regulier voor kredieten tot € 50 mln (25 mln garantie), met de tijdelijke verruiming is het € 150 mln (75 mln garantie).

Voor risicokapitaal (aandelen en achtergestelde leningen) voor het MKB+ bestaat de Groeifaciliteit. Kleine kredietvragen (tot € 250.000) kunnen gebruikmaken van microfinanciering en mkb-leningen door de onafhankelijke stichting Qredits. Voor risicokapitaal voor innovatieve bedrijven bestaan er op iedere ontwikkelingsfase toegesneden instrumenten (Vroege Fase Financiering, SEED Capital, Innovatiekrediet en Dutch Venture Initiative) en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen. Deze zijn allen ondergebracht in het Toekomstfonds. Daarnaast maatregelen om een structurele versterking te bieden van het veranderende financieringslandschap met het Aanvullend Actieplan mkb-financiering uit 2014. Met het Nederlands Investerings Agentschap (NIA) wordt gezorgd voor een goede aansluiting van verschillende publieke financieringsbronnen, waaronder het Europees Fonds voor Strategische Investerings van de EC, voor de realisatie van meer investeringsprojecten in Nederland. Ook zijn er voorlichtingsinstrumenten aan bedrijven (Business Angels, Nationale Financieringswijzer).

Financieel plaatje?

In de periode 2009 tot en met augustus 2015 is er via de financieringsinstrumenten ruim € 5,5 miljard garanties en financieringen aan bedrijven verstrekt om te kunnen starten, groeien en

innoveren. Dit heeft geleid tot meer dan € 10 miljard totale financiering in de markt, die anders niet of onvoldoende tot stand zou zijn gekomen. De netto kosten van de financieringsregelingen zijn in deze periode € 350 mln. geweest, een fractie van de totale financiering die ermee gerealiseerd is. Er is dus sprake van een grote hefboom van de publieke inzet van middelen in de financieringsmarkt naar concrete resultaten. Dit is mogelijk doordat de instrumenten op een verantwoorde wijze een deel risicofinanciering verstrekken of een deel van het private risico afdekken, zodanig dat er een veel groter bedrag aan financiering uit de markt beschikbaar komt voor kansrijke bedrijven.. De garantie-instrumenten werken kostendekkend, behalve de BMKB. Deze leidt wel tot een grote bijdrage aan de MKB-kredietverlening die anders lastig tot stand komt. De instrumenten voor innovatief mkb van het Toekomstfonds, die samen met private ondernemingen en investeringsfondsen in (hoog) risicovolle innovatieprojecten en ondernemingen investeren, behalen een revolverendheid van gemiddeld circa 70-80 %.

Juridische implicaties?

Regelmatig aanpassingen in regelingen om aan te blijven sluiten bij de behoeftes in de markt. Ook wordt in het kader van het Nederlands Investerings Agentschap onderzocht of deze een zelfstandige entiteit moet krijgen, om daarmee eenvoudiger co-financiering te organiseren met de markt.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Meer ondernemers en projecten hebben toegang tot financiering en tegelijkertijd hebben financiers de mogelijkheid meer kapitaal te verstrekken, omdat er minder risico en minder kapitaalbeslag is.

Vereist proces?

De instrumenten kunnen worden gecontinueerd en waar nodig opengesteld voor niet-banken. Het Aanvullend Actieplan mkb-financiering kan in 2016 verder worden uitgerold. Ook wordt de Tweede Kamer in de 1e helft 2016 geïnformeerd over de doorontwikkeling van het Nederlands Investerings Agentschap.

40. Onderwijs- en arbeidsmarktbeleid

- Een goed opgeleide beroepsbevolking is een belangrijke pijler onder de Nederlandse economie.
- Publiekprivate samenwerking is een belangrijk instrument om de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren.
- Via het Techniekpact en via de human capital agenda's van de Topsectoren wordt gewerkt aan een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, betere benutting van zittend personeel en hogere instroom in techniekopleidingen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, zowel kwalitatief als kwantitatief. Daarbij wordt in het bijzonder aandacht gegeven het voorkomen van tekorten aan goed opgeleide technici.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland staat hoog in internationale ranglijst voor concurrentiekracht. Om die positie vast te houden en te versterken, moeten we inspelen op nieuwe marktkansen en maatschappelijke uitdagingen. Dit vraagt om een goed opgeleide beroepsbevolking, met voldoende slimme en vakbekwame technici, en moet de match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt voor technisch personeel worden verbeterd. Daarbij gaat het zowel om de kwantiteit (verkleinen van het tekort) als de kwaliteit (leerlingen en werkenden opleiden in die competenties waar de arbeidsmarkt om vraagt).

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Onderwijs is een publieke taak, waarvoor de minister van OCW primaire verantwoordelijkheid draagt. Vanwege het groene onderwijs en het grote belang van een goed opgeleide beroepsbevolking voor het ondernemersklimaat en de topsectoren heeft ook EZ een rol. Het Techniekpact bevat landelijke afspraken die de regio's en de topsectoren ondersteunen bij het realiseren van de eigen doelen en de uitvoering van hun agenda's kan versnellen. EZ is het coördinerend departement voor het Techniekpact, dat door werkgevers, werknemers, onderwijs, de jongeren zelf, de regio en het rijk (EZ, OCW, SZW) is bekrachtigd.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

De belangrijkste manier om de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren, is door het onderwijs qua regelgeving en bekostiging op de juiste manier te organiseren. Daarnaast is een aantal specifieke initiatieven genomen om het onderwijs meer te richten op de economische topsectoren, tekorten aan goed opgeleide technici aan te pakken en publiek private samenwerking in het onderwijs te stimuleren:

- *Human Capital Agenda's*: zijn door de topsectoren opgesteld en hebben als doel om leerlingen beter op te leiden én op te leiden voor die beroepen waar de arbeidsmarkt om vraagt, en om het bestaande personeelsbestand optimaal te benutten.
- *Masterplan Bèta en Technologie*: Door de topsectoren is een gezamenlijke masterplan Bèta en Technologie opgesteld. Het masterplan bevat de acties die de topsectoren samen willen oppakken om verwachte tekorten aan vakkrachten in bèta en techniek terug te dringen.
- *Centra voor Innovatief Vakmanschap (mbo) en Centres of Expertise (hbo)*: dit zijn publiek private samenwerkingverbanden die een verbinding leggen tussen het middelbaar en hoger beroepsonderwijs en de topsectoren. In de centra en centres werken ondernemers, wetenschappers, docenten en studenten samen aan toponderwijs en (praktijkgericht) onderzoek. De centra moeten uitgroeien tot kwalitatief hoogstaande (inter)nationale kenniscentra waar de meest bekwame studenten en docenten studeren en werken.

Financieel plaatje?

Om publiek private samenwerking in het onderwijs te stimuleren heeft het kabinet geld ter beschikking gesteld voor uitbreiding van Centra voor Innovatief Vakmanschap in het mbo (€16,4 mln. in periode 2012 tot 2015) en Centres of Expertise in het HBO (ca. €20 mln. per jaar in de periode 2011-2014). Met het regionaal investeringsfonds mbo stelt OCW voor de jaren 2014-2017 in totaal 100 miljoen euro subsidie (cofinanciering) beschikbaar.

Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Niet van toepassing.

Vereist proces?

Niet van toepassing.

Energie, Telecom en Mededinging

41. Stimuleringsregeling Duurzame Energie Plus (SDE+)

- De SDE+ is het belangrijkste instrument om de productie van hernieuwbare energie te stimuleren, met het oog op de doelstellingen van 14% hernieuwbare energie in 2020 en 16% in 2023.
- De SDE+ staat open voor verschillende technologieën voor hernieuwbare energie. Een veilingmechanisme zorgt ervoor dat de projecten die het goedkoopst zijn subsidie krijgen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

14% hernieuwbare energie in 2020 en 16% hernieuwbare energie in 2023.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Het percentage hernieuwbare energie lag in 2013 op 4,8% (Nationale Energie Verkenning 2015).

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De maatschappelijke baten zijn hernieuwbare energie zijn hoger dan de private baten, o.a. door de verminderde CO₂ uitstoot en bevordering de voorzieningszekerheid. Het volledig overlaten aan de markt leidt tot onderinvesteringen in hernieuwbare energie.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

De SDE+ is een exploitatiesubsidie gelijk aan de onrendabele top van hernieuwbare energieprojecten (verschil tussen kostprijs en marktwaaarde van de geproduceerde hernieuwbare energie). De regeling is ingericht als een veiling van het beschikbare budget en bevordert de concurrentie tussen verschillende technologieën teneinde de energiedoelen tegen zo laag mogelijke kosten te realiseren. ECN adviseert EZ tevens over techniek-specifieke maximale bedragen waarvoor een subsidieaanvraag kan worden gedaan.

Naast de SDE+ dragen wind-op-zee en de investeringssubsidie die vanaf 2016 voor kleine installaties van hernieuwbare warmte beschikbaar komt, bij aan de uitrol van hernieuwbare energie in Nederland.

Financieel plaatje?

Elk jaar wordt een verplichtingenbudget opengesteld, waarvoor nieuwe beschikkingen kunnen worden afgegeven. Dit verplichtingen budget was in 2015 €3,5 miljard en zal in 2016 €8miljard zijn. De uitgaven die hieruit volgen worden gefinancierd middels de Opslag Duurzame Energie (ODE), een separate heffing op de energierekening die bij wet is vastgelegd. De uitgaven van de SDE+ en haar voorgangers (SDE, MEP) lopen op van circa 600 in 2014 tot circa 3 miljard in 2023.

Juridische implicaties?

De SDE+ is vastgelegd via een AMvB. Aanscherpingen van de SDE+ kunnen via een AMvB-wijziging.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Verschillende organisaties investeren in hernieuwbare energie.

42. Energiebesparing

- Energiebesparing is een belangrijk middel om de CO₂-doelstelling en de doelstelling voor hernieuwbare energie te behalen.
- Daarmee wordt de duurzame energiehuishouding bevorderd, wordt bijgedragen aan het versterken concurrentiekracht van bedrijven en werkgelegenheid. Daarnaast draagt energiebesparing bij aan voorzieningszekerheid.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Het kabinet heeft voor energiebesparing de volgende drie doelen gesteld:

- 1) In de periode 2014-2020 dient een cumulatieve energiebesparing in het eindverbruik van 480 PJ gerealiseerd te worden door de implementatie van Energie-efficiëntie Richtlijn. Dit doel betreft de nationale invulling van het Europese doel van 20% energiebesparing in 2020.
- 2) Het energiebesparingstempo in de periode 2014-2020 dient 1,5% per jaar te zijn en;
- 3) In 2020 dient 100 PJ extra energie te zijn bespaard op het finale energieverbruik op basis van maatregelen in het Energieakkoord voor Duurzame groei.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De Nationale Energieverkenning (NEV) 2015 concludeert dat het doel van 100 PJ extra energiebesparing op basis van de maatregelen uit het Energieakkoord niet wordt gehaald. Beide andere doelen worden wel gehaald. De komende periode spreekt EZ met de partners in de Borgingscommissie van het Energieakkoord om te komen tot concrete afspraken over intensiveringsmaatregelen om het doel van de 100 PJ binnen bereikt te brengen. Daarbij wordt onderzocht of aanvullende maatregelen bovenop de huidige afspraken mogelijk zijn. Hierbij wordt gedacht aan bijvoorbeeld extra (financiële) stimuleringsmaatregelen voor energiebesparing in de energie-intensieve industrie en maatregelen om energiebesparing in de gebouwde omgeving via energieleveranciers meer afdwingbaar te maken. De Borgingscommissie rapporteert eind november over de gemaakte afspraken in dit kader.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Eenzijds de verduurzaming van de energiehuishouding en de doelen voor (Europese) CO₂-reductie en energiebesparing, en anderzijds de noodzaak om de economische groei te stimuleren. Daarnaast is energiebesparingsbeleid op grond van de EU-richtlijn verplicht. In Nederland is in de afgelopen jaren reeds veel "laaghangend fruit" op besparingsgebied geplukt. Verdergaande energiebesparing om de (Europese) doelen te halen vereist aangepast en/of nieuw beleid.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er (instrumenten/ mogelijkheden/ middelen)?

Thans worden reeds diverse instrumenten gehanteerd (o.a. accijnzen en belastingen, normering, convenanten, subsidies en green deals). Mogelijkheden voor intensivering zijn er via strengere normering en handhaving, aanscherping van prijsprikkels en een betere informatie- en kennisdeling.

Financieel plaatje?

Afhankelijk van te kiezen instrumenten.

Juridische implicaties?

Afhankelijk van te kiezen instrumenten.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen? (voor bedrijfsleven, burgers, overheid)

Bedrijfsleven, burgers en overheid worden geconfronteerd met investeringen, met verschillende terugverdientijden. Naarmate meer effect wordt beoogt zijn terugverdientijden langer.

Vereist proces?

Borgingscommissie brengt eind jaar voortgangsrap met richting intensivering energiebesparing.

43. Energiemarkt en -infrastructuur

- Energie is een basisbehoefte van de economie.
- Voldoende beschikbaarheid van betrouwbare en betaalbare energie en goede en efficiënte infrastructuur zijn cruciaal voor de energievoorziening.
- De gehele energie-industrie omvat met een output van zo'n € 36 mrd., ruim 6% van het BBP en een arbeidsvolume van meer dan 100.000 arbeidsplaatsen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Voldoende, betaalbare, betrouwbare en CO2-arme energievoorziening vormt een noodzakelijke voorwaarde en schept kansen voor een duurzame economie. Daarom zetten we in op sterke open energiemarkt in (Noordwest) Europa en Nederland waar vraag en aanbod snel op elkaar in kunnen spelen en tijdig ruimte is voor energievoorziening en infrastructuur die vraag en aanbod verbindt. Bij de realisatie van energie(infrastructuur)projecten is extra aandacht nodig om het evenwicht te vinden in de consequenties voor de omgeving in brede zin en het realiseren van de vastgestelde (duurzaamheids)doelen. Mede om die reden wordt ingezet op strategisch omgevingsmanagement. Europa heeft ook na 2020 een helder CO2-doel. Nederland heeft als Gasrotonde een sterke positie in Europa. Die houden we vast.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

(NW) Europa is één markt, beleidskeuzes van individuele lidstaten hebben groot effect op de hele regio. Binnen Europa is de Energie Unie een begrip aan het worden: de naam geeft aan dat er een hechtere samenwerking op energiegebied moet plaatsvinden, om reden van voorzieningszekerheid (groeijende onzekerheid over Rusland), betere marktwerking ten behoeve van efficiency in de energievoorziening, maar ook met oog op voorzieningszekerheid, energiebesparing, duurzame energie en CO2-reductie en onderzoek en ontwikkeling met het oog op de verduurzaming van de energievoorziening.

Inmiddels is in Nederland de duurzame energiedoelstelling voor 2020/2023 vastgesteld en Europees zijn de klimaatdoelen voor 2030 bepaald (-40% CO2-reductie t.o.v. 1990). Voor de marktpartijen is de vraag wat dat betekent voor de infrastructuur. Onze netwerken zijn goed en efficiënt maar moeten de komende jaren in Nederland en Europa worden uitgebreid en versterkt om vraag en aanbod nog beter met elkaar te verbinden en de toenemende volatiliteit in het net – het gevolg van een groter aandeel duurzaam – op kunnen vangen. We hebben in Nederland voldoende conventionele capaciteit beschikbaar, maar deze staat onder druk door maatregelen in het kader van de ontwikkeling van meer duurzame energie of het borgen van nationale voorzieningszekerheid. Het behoud van een sterke positie als Gasrotonde vereist dat we meerdere (groen)gaskwaliteiten met elkaar verenigen. Het Gasgebouw waarborgt een constante inkomensstroom voor de Staat.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Voldoende, betaalbare, betrouwbare en CO2-arme energievoorziening vormt een noodzakelijke voorwaarde en schept kansen voor een duurzame economie. Nationaal en Europees beleid is van grote invloed op de energiehuishouding. Elektriciteit-, warmte- en gasnetten zijn natuurlijke monopolies. De nationale en Europese wet- en regelgeving borgt de publieke belangen. De beschikbare ruimte voor energieproductie (inclusief duurzame energie) en

infrastructuur is schaars. Energieproductie en infrastructuur moeten tijdig gerealiseerd kunnen worden met het oog op een betrouwbaar netwerk maar bijvoorbeeld ook voor het realiseren van de duurzaamheidsdoelstellingen. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld 6000 MW in 2020 en nog verdere ambities zoals wordt neergelegd in het Energierapport.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er (instrumenten/ mogelijkheden/ middelen)?

- Er is bij de Eerste Kamer een algehele herziening van de Elektriciteits- en Gaswet (STROOM) aanhangig, gericht op verlaging van de regel- en lastendruk, facilitering van de energietransitie (experimenteer AMvB) en stroomlijning van de Nederlandse wetgeving met Europese wet- en regelgeving.
- EZ werkt aan een nieuwe warmtewet. We evalueren de huidige wet en werken aan een nieuw marktmodel voor de levering van warmte. Van belang voor consumentenbescherming en verduurzaming. Eind 2016 ligt de nieuwe wet in de Tweede Kamer.
- Er wordt een aanpassing van de Mijnbouwwet voorbereid om naar aanleiding van de conclusies van het OVV-rapport 'Aardbevingsrisico's meer in Groningen' de veiligheid bij mijnbouwactiviteiten beter te borgen en de minister van Economische Zaken meer regie te geven bij belangrijke beslissingen in de mijnbouw en de omgeving hierbij meer te betrekken.
- met het Structuurschema Elektriciteitsvoorziening, de Structuurvisie Ondergrond, structuurvisie Wind op land en een krachtige Rijkscoördinatieregeling waarborgen we dat grote energieinfrastructuurprojecten (incl. interconnectoren) in voldoende mate, tijdig en zorgvuldig worden gerealiseerd. De omgeving wordt hierbij nog meer dan nu bij betrokken.
- Onze inzet in Pentalateraal (BeNeLux, Du, Fr, Oost) en Europees verband is erop gericht de markt voor elektriciteit en gas te versterken, bijvoorbeeld door te werken aan flow based marktkoppeling, een helder CO₂-doel voor na 2020 en een meer gecoördineerd instrumentarium voor duurzaam.
- Het Gasrotonde beleid wordt voortgezet met nadrukkelijke aandacht voor groen gas, innovatie (inclusief CCS), gaskwaliteit en internationale concurrentiekracht.

Financieel plaatje?

Niet van toepassing.

Juridische implicaties?

- Wijziging van de Elektriciteitswet en de Gaswet.
- Wijziging Mijnbouwwet.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen? (voor bedrijfsleven, burgers, overheid)

De aangepaste wetgeving voor elektriciteit en gas draagt bij aan minder administratieve lasten voor bedrijven en minder uitvoeringslasten voor de overheid en biedt kansen voor consumenten en nieuwe spelers op het gebied van lokale duurzame energievoorziening en vraagrespons. De Warmtewet beschermt kleinere afnemers tegen te hoge prijzen. De aanpassing van de Mijnbouwwet geeft de minister meer mogelijkheden om regie te voeren op mijnbouwactiviteiten. Ook zal de omgeving hierbij meer dan nu worden betrokken. Goede ruimtelijke procedures dragen bij aan draagvlak bij burgers, en goed investeringsklimaat bij bedrijven en de voorzieningszekerheid. Een helder CO₂-doel na 2020, beter gekoppelde markten en een meer gecoördineerd beleid tussen lidstaten creëert meer investeringszekerheid voor energiebedrijven en draagt zo bij aan de voorzieningszekerheid en betaalbaarheid van energie voor alle Europese burgers. Het Gasrotonde beleid draagt bij aan het verdienpotentieel van de bedrijven die deel uitmaken van de Nederlandse gasketen en de verduurzaming van de Nederlandse economie evenals de voorzieningszekerheid.

Vereist traject?

- Herziening van de Elektriciteitswet en de Gaswet (STROOM).
- Afronding Warmtewet.
- Aanpassing Mijnbouwwet.
- Beïnvloeding Europese wet- en regelgeving (o.m. Infrastructuurpakket, mededeling Interne Markt, mededeling Hernieuwbare Energie).
- Optimalisering verantwoordelijkheid minister van EZ voor het energiebeleid en de ruimtelijke inpassing van grote energieprojecten en de daarvoor benodigde infrastructuur waarbij nog meer dan nu de omgeving wordt betrokken.
- Voortzetting krachtige Rijkscoördinatieregeling met behoud van goede basis in de energiewetgeving: o.a. de Minister van EZ is verantwoordelijk voor de realisatie van energie(infrastructuur)projecten van nationaal belang.
- Voortgang Gasrotonde aanpak.
- Continuering samenwerking Staat, GasTerra, Shell en Exxon (het Gasgebouw).

44. Kernenergie en nucleair onderzoek

- Kernenergie is een CO₂-neutrale energiebron.
- Nederland heeft momenteel één kerncentrale in Borssele.
- De onderzoeksreactor in Petten (Hoge Flux Reactor) produceert medische radio-isotopen voor de diagnose en behandeling van kanker en voorziet in twee derde van de vraag in Europa en een derde van de vraag wereldwijd.
- Hiernaast wordt de onderzoeksreactor in Petten, evenals de onderzoeksreactor van de TU Delft (Oyster) gebruikt voor nucleair onderzoek.
- Urenco, in handen van de Nederlandse en Britse overheid en twee Duitse energiemaatschappijen (elk een derde aandeel), beslaat een kwart van de wereldmarkt van uraniumverrijking. Urenco levert hoogwaardige banen op en jaarlijks miljoenen euro's dividend.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland wil een rol blijven spelen in het internationale nucleaire onderzoek en op de wereldmarkt voor medische radio-isotopen door instandhouding van de nucleaire kennisinfrastructuur zoals de onderzoeksreactor Petten (Hoge Flux reactor en later Pallas) en de onderzoeksreactor van de TU Delft (Oyster).

Nederland streeft naar een versterking van de internationale positie van Urenco.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Hoge Flux Reactor: EZ heeft voor het uitvoeren van een herstelprogramma voor een veilige bedrijfsvoering een lening van EUR 82 mln. verstrekt aan ECN/NRG.

Pallas: voor de vervanging van de HFR hebben het Rijk en provincie Noord-Holland elk een lening van € 40 mln. beschikbaar gesteld voor het verkrijgen van het ontwerp en de noodzakelijke vergunningen. Uiteindelijk moet voor de bouw en exploitatie van Pallas private financiering worden gevonden.

Oyster TU Delft: het Rijk draagt bij aan een 'upgrade' van de reactor van de TU Delft die voor fundamenteel nucleair onderzoek wordt gebruikt.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De overheid stelt de randvoorwaarden waarbinnen nucleaire energie en onderzoek toegestaan zijn. Met de lening aan Pallas levert de overheid een bijdrage aan de toekomstige voorzieningszekerheid van isotopen. De lening aan ECN is nodig voor het kunnen uitvoeren van een herstelprogramma waarmee de blijvende veilige bedrijfsvoering van de HFR mogelijk is. De upgrade van de Delftse reactor is nodig om de Nederlandse topositie in nucleair onderzoek te behouden.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Wetgeving, het juridisch kader en financiële middelen (Pallas, HFR Oyster). Hiernaast heeft het Parlement via een brief (2011) randvoorwaarden voor nieuwe kerncentrale vastgesteld.

Financieel plaatje?

Kerncentrales leveren CO₂-vrije elektriciteit zonder subsidie. Het Rijk en de provincie investeren beide € 40 mln. in Pallas. De lening aan ECN is maximaal 82 mln. Bijdrage Rijk aan Oyster is € 38 mln.

Juridische implicaties?

De ANVS – onder verantwoordelijkheid van het ministerie van IenM – werkt aan een update van de Kernenergiewet.

Nederland heeft een wetsvoorstel in voorbereiding dat de publieke belangen rondom URENCO borgt, ook in het geval meer dan de helft van de aandelen in URENCO in private handen komt.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Nucleaire energie en onderzoek leveren voorzieningszekerheid, CO₂-reductie, betaalbare energie en, via productie van isotopen, voordelen voor de volksgezondheid op.

Vereist proces?

Het uitvoeren van de investeringsprogramma's voor Pallas en Oyster, uitvoeren van de investeringsprogramma's voor Pallas en Oyster, een stappenplan voor de eindberging van radioactief afval en de wettelijke borging van de publieke belangen rondom URENCO.

45. Mededinging en Autoriteit Consument en Markt

- Het mededingings- en consumentenbeleid kent drie pijlers: mededingingstoezicht, sectorspecifiek markttoezicht en consumentenbescherming.
- De ACM heeft diverse toezichtstaken op het gebied van mededinging en consumentenbescherming.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Goed functionerende markten. Dit draagt in belangrijke mate bij aan economische groei en innovatie. Voor goed functionerende markten zijn goede spelregels, stevig markttoezicht en borging van publieke belangen nodig.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

- De effectiviteit en efficiëntie van het markttoezicht zijn de afgelopen jaren stapsgewijs vergroot door middel van de instelling van de ACM in 2013 en de stroomlijning van haar bevoegdheden, instrumenten en procedures in 2014.
- Gebleken is uit onderzoek dat de afschrikwekkende werking van de boetemaxima van de ACM op onderdelen tekort schiet.
- Voorts is gebleken dat er behoefte aan bestaat om de duidelijkheid te vergroten over de ruimte binnen het mededingingskader om duurzaamheidsinitiatieven te ontplooiën.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De overheid dient de juiste randvoorwaarden te scheppen voor het goed functioneren van markten zoals goede spelregels, stevig markttoezicht en borging van publieke belangen. In

een goed functionerende markt reageren vraag en aanbod effectief op elkaar. Hierdoor ontstaat een betere prijskwaliteitverhouding, meer efficiëntie en grotere innovatiekracht van bedrijven.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- De ACM, de Mededingingswet, consumentenbeschermingswetgeving en sectorspecifieke markttoezichtwetgeving. De ACM houdt toezicht op diverse wetten en kan handhavend optreden tegen overtredingen, bijvoorbeeld met boetes, dwangsommen en bindende aanwijzingen. Een volgende stap in de verbetering van dit toezicht is het wetsvoorstel verhoging boetemaxima ACM waarmee de preventieve afschrikwekkende werking van het markttoezicht van de ACM vergroot.
- Om de duidelijkheid te vergroten over de ruimte binnen het mededingingskader om duurzaamheidsinitiatieven te ontplooiën, wordt de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid van mei 2014 aangepast. De verwachting is dat eind 2015 de aangepaste Beleidsregel wordt vastgesteld.
- Op dit moment wordt de effectiviteit en efficiëntie van het functioneren van de ACM geëvalueerd door een onderzoeksbureau. De resultaten worden naar verwachting in het najaar van 2015 aan de Tweede Kamer verstuurd.

Financieel plaatje?

Het budget voor het ACM toezicht is € 67,9 mln.

Juridische implicaties?

- Aanpassing van de Beleidsregel mededinging en duurzaamheid
- Aanpassing van enkele wetten i.v.m. verhoging van de boetemaxima van de ACM

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

De preventieve afschrikwekkende werking van het markttoezicht van de ACM zal worden vergroot.

Meer duidelijkheid over de ruimte voor duurzaamheidsinitiatieven binnen het mededingingskader zal eraan bijdragen dat veelbelovende en maatschappelijk gewenste initiatieven tot ontplooiing kunnen komen.

Vereist proces?

De verwachting is dat de aangepaste Beleidsregel mededinging en duurzaamheid voor het einde van het jaar wordt vastgesteld en naar de Tweede Kamer wordt verstuurd. Het wetsvoorstel verhoging boetemaxima is in april 2015 naar de Tweede Kamer gestuurd.

46. Telecom

- Vrijwel alle sectoren in Nederland zijn afhankelijk van een goed functionerend internet en dus van snelle, hoogwaardige, veilige en betrouwbare telecomnetwerken.
- De vraag naar bandbreedte neemt per jaar toe met ruim 40%, door de groei van videoverkeer en het aantal online apparaten.
- In Nederland heeft 97% van de huishoudens en 91% van de bedrijfsvestigingen toegang tot snel internet van minimaal 30 Mbps over een vast netwerk.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Nederland heeft een open en voor iedereen toegankelijk internet, met ruimte voor innovatieve diensten. Nederland heeft snelle en hoogwaardige vaste en mobiele netwerken en een eerlijk speelveld voor de partijen die actief zijn in de telecomcommunicatiesector. De Nederlandse

netwerken zijn integere (cybercrime) telecommunicatie-infrastructuren, waarbij de continuïteit (geen storingen of uitval) en de bescherming van persoonsgegevens zijn gewaarborgd. Bedrijven en burgers gaan met een gerechtvaardigd vertrouwen online.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Ongeveer 330.000 Nederlandse huishoudens en bedrijven in buitengebieden hebben nog geen toegang tot snel internet via een vast netwerk. Het aantal aanbieders in de consumentenmarkt neemt af, zonder toegangsregulering bestaat de vaste markt uit twee grote spelers: KPN en Ziggo. Bij een beperkt aantal spelers is de neiging sterker om niet meer zo stevig te concurreren. De verwachtingen van de maatschappij rondom mobiele bereikbaarheid nemen toe: altijd en overal bereikbaar en met voldoende capaciteit. Dit brengt beleidsvraagstukken met zich mee omtrent het publieke belang van het functioneren van het telecom netwerk. Met het toenemend economisch en maatschappelijk belang van digitale platforms op het internet ontstaan ook daar beleidsvraagstukken rond bijvoorbeeld concurrentie, innovatie, eindgebruikersbelangen en continuïteit. Gebrek aan innovatie en vertrouwen in gebruik van internet belemmert de economische groei.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Concurrentiekracht, vrijheid en betrouwbaarheid zijn de kernvoorwaarden voor een goed functionerende telecommarkt. Schaarste aan frequenties voor bijvoorbeeld mobiel breedband vraagt om beleid voor efficiënt en effectief frequentiegebruik.

Vanwege het belang van een goede internetverbinding voor burgers en bedrijven faciliteert de overheid te uitrol van snel internet in buitengebieden, bijvoorbeeld met de uitgifte van frequenties en nummers, en met de uitwisseling van kennis. Op de vaste netwerken wordt ingezet op concurrentiebevordering om zo de keuze, prijs en kwaliteit van de telecommunicatievoorzieningen te borgen. Hierop wordt toezicht gehouden door de Autoriteit Consument en Markt (ACM).

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Wetgeving, frequentie-uitgifte, nummerbeleid, zelfreguleringstrajecten, onderzoek en informatie- en kennisdeling, toezicht door Agentschap Telecom en de ACM, opzetten of deelnemen aan expertgroepen, werkgroepen of internationale bestuursfora van het internet.

Financieel plaatje?

Afhankelijk van te kiezen instrumenten. Uitgifte van frequenties levert inkomsten voor de overheid op.

Juridische implicaties?

Het borgen van concurrentie op de Nederlandse telecommunicatiemarkt vraagt om aanpassing van de Europese richtlijnen en vervolgens aanpassing van Nederlandse wet- en regelgeving (Telecommunicatiewet). Mogelijk beroepsprocedures over frequentie-uitgifte of nummerbesluiten.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Telecom- en internetaanbieders investeren in de beschikbaarheid, capaciteit en betrouwbaarheid van netwerken en diensten. Bedrijfsleven en burgers hebben voldoende keuze, krijgen een goede prijs/kwaliteit verhouding, en kunnen met meer vertrouwen gebruikmaken van het internet.

Vereist proces?

De Europese Commissie is op 11 september begonnen met een consultatie over de Europese telecomregels. De minister stuurt in eind 2015 de Nederlandse reactie op de Europese consultatie aan de Tweede Kamer. In het tweede kwartaal van 2016 doet de Europese

Commissie voorstellen voor aanpassing van de richtlijnen. Daarnaast zijn de voorbereidingen voor de frequentie-uitgifte van de 2.1GHz-band, de UHF/700MHz-band en commerciële radiofrequenties in volle gang.

Algemeen Economisch Beleid en Europa

47. Fiscaal vestigingsklimaat

- Een stabiel en concurrerend fiscaal vestigingsklimaat is van groot belang voor investeerders.
- Een concurrerend tarief voor de vennootschapsbelasting, nu maximaal 25%, is daarbij bepalend.
- Dat bevordert investeringen en werkgelegenheid in productiebedrijven en hoofdkantoren met hun specifieke functies als houdster- en financieringsmaatschappijen alsmede hun R&D-activiteiten.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Een stabiel en concurrerend fiscaal vestigingsklimaat voor binnen- en buitenlandse investeerders.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland heeft een aantrekkelijk fiscaal klimaat, vooral ook voor R&D-investeringen en -opbrengsten.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Ook andere landen verbeteren hun fiscale regime voortdurend, zodat blijvend aandacht noodzakelijk is voor het Nederlandse vestigingsklimaat.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

De overheid kan bedrijven vooraf zekerheid verschaffen over belastingafdracht (rulingpraktijk). Vereenvoudiging van het belastingstelsel – brede belastinggrondslag en lage tarieven – voorkomt verstoringen. Het uitsluiten van ongewenste progressie-effecten bevordert doorgroei van ondernemingen. Een gebalanceerde benadering van specifieke belastingen (bijvoorbeeld dividend-, banken- en energiebelasting) verstevigt de Nederlandse economie.

Financieel plaatje?

Voor zover het de belastinguitgaven betreft wordt verwezen naar bijlage 5 van de Miljoenennota 2013.

Juridische implicaties?

De fiscale regels zijn opgenomen in verdragen, formele wetten en in lagere regelgeving.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Een stabiel en concurrerend fiscaal en investeringsklimaat bevordert binnen- en buitenlandse investeringen en werkgelegenheid en borgt een positieve bijdrage aan de kenniseconomie.

Vereist proces?

Voortdurend monitoren van de internationale context.

48. Marktordening en beter presterende semipublieke sectoren

- Minister van EZ is verantwoordelijk voor (kwaliteit van) ordeningsbeleid.
- Kwaliteit van besluitvorming over ordening moet omhoog, getuige rapporten van o.a. Eerste Kamer en SER.
- Kwaliteit van besluitvorming gaat ook omhoog, in het semipublieke domein mede door de impuls van de Ministeriële Commissie Vernieuwing Publieke Belangen, maar kan nog beter.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Zorgvuldige besluitvorming over ordeningsvraagstukken, waarbij verwachte effecten in kaart gebracht zijn en effectieve sturing door markt, overheid, gebruikers en professionals wordt gerealiseerd waarmee de vastgestelde publieke belangen worden geborgd. Bijzondere nadruk op de semipublieke sector vanwege de complexiteit van stelsels.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

In het algemeen blijkt uit onderzoeken (o.a. het Eerste Kameronderzoek naar privatisering/verzelfstandiging) dat de besluitvorming over ordeningsvraagstukken tekort schoot. Eerder heeft de SER ook al een kritisch rapport geschreven. Met name in semipublieke sectoren blijkt het lastig een effectieve sturing van instellingen (corporaties, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, NS, ProRail) te organiseren. Dit komt vooral omdat in semipublieke sectoren vaak sprake is van beperkte marktdruk, beperkte democratische controle en beperkte druk vanuit gebruikers (o.a. omdat gebruikers meestal niet volledig zelf de kosten dragen van de gebruikte diensten). Deze onheldere verantwoordelijkheidsverdeling draagt bij aan een cultuur waarin gedrag niet altijd in dienst staat van goede dienstverlening. In het semipublieke domein zijn in deze kabinetsperiode grote stappen gezet via de – inmiddels weer opgeheven – Ministeriële Commissie Vernieuwing Publieke Belangen. Daarin is uitgebreid gesproken over noodzakelijke veranderingen in de verschillende semipublieke sectoren en is een groot aantal denklijnen rond ordening, maar ook governance en toezicht vastgesteld. Deze denklijnen vinden hun weerslag in beter beleid.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Ordeningsvraagstukken gaan over de wijze van borging van publieke belangen. Als hoeder van deze publieke belangen moet de overheid de kaders vaststellen waarbinnen deze belangen geborgd worden. Het gaat daarbij om een juiste balans tussen overheid en markt.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het ministerie van EZ, primair de directies AEP en MC, intervenueert op alle beleidsdossiers. Daarbij staat de vraag centraal of publieke belangen bij beleidsvoornemens goed worden geborgd. Daarnaast worden ordenings- en governancevraagstukken in het semipublieke domein vroegtijdig in de Centraal Economische Commissie (CEC) besproken. Daarnaast bestaan er geïnstitutionaliseerde instrumenten om de beleidskwaliteit blijvend te verhogen. Enkele van de instrumenten die beleidsmakers kunnen gebruiken zijn het Integraal Afwegingskader (IAK), de Markteffectentoets (MET) en de Maatschappelijke Kosten-baten analyse. Het IAK is verplicht. De MET ook; Het ministerie van EZ checkt of deze goed wordt ingevuld.

Financieel plaatje en Juridische implicaties?

Niet van toepassing.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Het in kaart brengen van relevante informatie voor goede besluitvorming vergt veel tijd.

Vereist proces?

Het is belangrijk dat er voldoende aandacht blijft voor het in kaart brengen van effecten van overheidsingrijpen voor goede besluitvorming over hoe publieke belangen het meest effectief en efficiënt geborgd kunnen worden.

49. Europese Groeiagenda

- De economische groei in de Eurozone herstelt zich met een groei van 1,5% in 2015.
- Voor 2016 wordt een groei geraamd van 2,1% in de EU en 1,9% in de eurozone.
- Verschillen tussen landen blijven aanwezig met achterblijvende groei in Italië en Griekenland.
- Naast gezonde overheidsfinanciën zet de EU in op een agenda voor groei, banen en investeringen om economische groei te herstellen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Herstel van economische groei in de Europese Unie, via gezonde overheidsfinanciën, structurele hervormingen en investeringen, ondersteund door een goed functionerende interne markt.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Sinds het uitbreken van de kredietcrisis in 2008 zijn er belangrijke stappen gezet om de schokbestendigheid en het groeivermogen van eurozone en EU te versterken. Zo zijn stappen gezet richting de Bankenuunie en is sinds dit najaar het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI) operationeel. Nederland heeft met gelijkgestemde landen steeds het belang van maatregelen gericht op groei, banen en investeringen benadrukt. Deze boodschap is EU-breed opgepikt. Richting het aankomende EU-Voorzitterschap benadrukt Nederland dat, nu de Europese economie weer aantrekt, de EU moet inzetten op het verder benutten van het economisch potentieel van de interne markt, met name op het terrein van digitale economie, dienstensector en energie. Ook zet Nederland middels het Europees Semester in op het realiseren van meer groeibevorderende hervormingen in lidstaten via meer debat over de naleving van landspecifieke aanbevelingen. Dit debat wil Nederland ook agenderen voor Raden.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De Europese markt vormt veruit de grootste markt voor Nederlandse ondernemers. De overheid kan faciliterend optreden indien het bedrijfsleven wordt belemmerd in ondernemen, innoveren en investeren. Dit is met name een verantwoordelijkheid van de lidstaten bijvoorbeeld waar het gaat om fiscale maatregelen, onderwijs en opleiding. De toegevoegde waarde van de Europese Unie ligt enerzijds in het aansporen van lidstaten voor het nemen van verantwoordelijkheid (middels het Europees Semester) en anderzijds op het creëren van de juiste voorwaarden op Europees niveau voor groei van het bedrijfsleven en om grensoverschrijdend zaken te doen.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Het versterken van het Europees Semester en de bijbehorende onevenwichtighedenprocedure (coördinatie economisch en budgettair beleid lidstaten), Versterken van de interne markt, vermindering regeldruk, verbeteren van toegang tot financiering en mondiale vrijhandel als structuurversterkende maatregelen. Daarnaast kan de EU-begroting 2014-2020 een grotere bijdrage leveren aan concurrentievermogen en groei (via zowel onderzoek en innovatie als via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de Structuurfondsen). Tot slot kan groei gestimuleerd worden door de uitleencapaciteit van de Europese Investeringsbank (EIB), het betrekken van privaat kapitaal bij Europese infrastructuurprojecten en inzet van niet-gebruikte Structuurfondsen.

Financieel plaatje?

Structurele maatregelen leveren economische groei op; als kostenpost kan eventueel inzet van niet-gebruikte middelen gezien worden.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Betere toegang tot EU-markten, minder administratieve lasten, ruimere toegang tot financiering en groei van de totale welvaart.

Vereist proces?

Blijvende nadruk van Nederland in Europese Raden op de samenhangende drieslag van gezonde overheidsfinanciën, structurele hervormingen en investeringen, ondersteund door een verdere verdieping van de interne markt. Daarnaast realisatie van Nederlandse plannen voor Raadsdiscussies over de (implementatie van) landspecifieke aanbevelingen voor economische hervormingen.

50. Interne markt Europese Unie

- De interne markt heeft geleid tot een BBP-groei van minimaal 5%.²
- De interne markt heeft sinds 1992 ongeveer 2,8 miljoen extra banen in Europa opgeleverd.³
- Voor Nederland ligt deze groei zelfs op 6%, overeenkomend met jaarlijks €2.200 euro per persoon.⁴
- Ongeveer een vijfde van de Nederlandse goederenexport is te danken aan de interne markt.⁵

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De introductie van het unitair octrooi - een octrooi dat in vrijwel gehele EU geldig is, de realisatie van de digitale interne markt, versterking van de Europese dienstensector, betere handhaving van bestaande regels, implementatie van landenspecifieke aanbevelingen van het Europees Semester, energie (verdere voltooiing van de interne energiemarkt) en verbetering van internemarktregelgeving.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De interne markt is nog niet voltooid. Nederlandse ondernemers die in het buitenland actief willen worden, ervaren verschillen in wet- en regelgeving, gebrek aan uniforme standaarden en administratieve procedures. Digitalisering draagt bij aan de zichtbaarheid van verschillen, omdat de grensoverschrijdende activiteiten sterk vereenvoudigd zijn.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Nederlandse ondernemers en consumenten profiteren van een goed werkende Europese interne markt, waarin zij niet worden gehinderd door verschillen tussen lidstaten. Dit verkleint de transactiekosten en draagt bij aan een gelijkwaardig speelveld. Participatie in Europese onderhandelingen hierover is een overheidstaak bij uitstek.

² European Parliamentary Research Service, Mapping the Cost of Non-Europe, 2014-2019. Second edition. (2014).

³ F. Ilzkovitz et al., Steps Towards a Deeper Economic Integration: The Internal Market in the 21st Century. (2007).

⁴ Centraal Planbureau: The Internal Market and the Dutch economy: Implications for trade and economic growth (2008)

⁵ Centraal Planbureau: Europa in Crisis (2011)

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Ten aanzien van de interne markt zijn er twee strategieën van de Europese Commissie: de digitale internemarktstrategie van mei 2015, en de internemarktstrategie van oktober 2015. In de digitale interne marktstrategie wil de Commissie de digitalisering van de economie en samenleving stimuleren door grensoverschrijdende online handel te vereenvoudigen, een sterke digitale infrastructuur te waarborgen en te zorgen dat Europa mondiaal voorop loopt als het gaat om onder meer veiligheid, innovatief gebruik van data en vaardigheden. De internemarktstrategie van 28 oktober 2015 is gestoeld op drie pijlers waaronder 11 actiepunten naar voren komen. Deze gaan o.a. over de deeleconomie, het helpen van het mkb en start-ups, dienstensector, detailhandel, geoblocking, normalisatie, aanbesteden, intellectueel eigendomsrecht, en handhaving. Momenteel wordt toegewerkt naar de inwerkingtreding van het unitair octrooipakket, op grond waarvan op vereenvoudigde wijze octrooibeschermt in Europa verkregen kan worden.

Financieel plaatje?

Versterking van de interne markt leidt tot grotere welvaart. De kosten zijn beperkt tot de inzet van ambtelijke ondersteuning. De interne markt kan leiden tot een andere welvaartsverdeling.

Juridische implicaties?

Europese wetgeving, en implementatie van Europese richtlijnen in Nederlandse wetgeving.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Grotere afzetmogelijkheden voor Nederlandse ondernemers, meer concurrentie door toetreding van buitenlandse aanbieders, minder of eenvoudiger administratieve procedures in andere Europese landen, meer keuzemogelijkheden voor consumenten en een groei van de totale welvaart.

Vereist proces?

Er dient overeenstemming bereikt te worden tussen de lidstaten in de Europese Raad en tussen Raad en Europees Parlement over de in 2015-2016 te presenteren initiatieven van de Commissie. Daarna dient tijdige en juiste implementatie in nationale wetgeving te volgen.

51. Meerjarig Financieel Kader (MFK) Europese Unie 2014-2020

- Het overgrote deel van het Meerjarig Financieel Kader (MFK; de EU meerjarenbegroting voor de periode 2014-2020) raakt beleidsterreinen EZ: landbouw- gelden (39%), cohesiebeleid (34%) en concurrentievermogen (13%).
- De Nederlandse afdracht aan de EU ligt tussen de €4,5 - €5 miljard per jaar.
- Nederland ontvangt jaarlijks gemiddeld € 1 mrd. uit het gemeenschappelijk landbouwbeleid, € 650 mln. voor onderzoek en innovatie en € 200 mln. aan structuurfondsen.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

Een moderne en sobere EU-begroting gericht op de uitdagingen van de toekomst.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

Nederland is nettobetaler aan de EU maar ontvangt jaarlijks een substantieel bedrag uit de EU-begroting. Deze middelen versterken het concurrentievermogen en dragen bij aan investeringen in de reële economie. Voor onderzoeksinstellingen worden EU-middelen steeds belangrijker, en de ontvangen structuurfondsen worden gebruikt voor innovatie,

kennisontwikkeling, grensoverschrijdende samenwerking, werkgelegenheid en scholing. EU-middelen voor infrastructuur worden daar waar de markt faalt, ingezet voor bijvoorbeeld de uitrol van breedband.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

De EU-begroting heeft een basis in het Verdrag van Lissabon. De rechtvaardiging voor de rol van de lidstaten is: 1) Lidstaten zorgen via opdrachten voor de financiering van de EU-begroting; 2) Lidstaten stellen samen met het Europees Parlement en de Europese Commissie de EU-begroting vast en onderhandelen over het Meerjarig Financieel Kader; 3) Lidstaten zijn voor de Europese Commissie aanspreekpunt voor de besteding en uitvoering van EU-gelden. De rechtvaardiging voor het overheidsingrijpen bij de beleidsprogramma's die door de EU-begroting worden gefinancierd verschilt per beleidsterrein (zie bijv. fiches structuurfondsen, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid etc.).

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

Zie afzonderlijke informatie over het gemeenschappelijk landbouwbeleid, structuurfondsen, onderzoek en innovatie.

Financieel plaatje?

Nederland ontvangt jaarlijks gemiddeld € 1 mrd. uit het gemeenschappelijk landbouwbeleid, € 650 mln. voor onderzoek en innovatie en € 200 mln. aan structuurfondsen.

Juridische implicaties?

Het Meerjarig Financieel Kader wordt vastgesteld via een Europese verordening.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Aanwending van Europese gelden kan het concurrentievermogen van de Nederlandse economie versterken, zorgen voor investeringen in de reële economie en dus bijdragen aan de totale welvaart.

Vereist proces?

- Nederland zal tijdens het EU-Voorzitterschap op 28 januari 2016 een **high level conferentie organiseren over de toekomst van het MFK**. Nederland wil hiermee in een vroeg stadium richting geven aan de discussie over het nieuwe MFK.
- De Commissie presenteert in de loop van 2016 een **tussentijdse evaluatie van het MFK** (midterm review), waarvan de uitkomsten de eerste input vormen voor het volgende MFK.
- Nederland werkt aan voorstellen **ter verbetering en vereenvoudiging van de Europese begroting en begrotingssystematiek**. Doel is om de EU-begrotingssystematiek meer transparant en voorspelbaar te maken.

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

52. Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

- Het waarborgen van (inter)nationaal vertrouwen van consumenten, bedrijfsleven en overheden in veilige producten en voedingsmiddelen, bescherming van landbouwgewassen en natuur en een goede behandeling van dieren in Nederland.
- betekent zicht houden op circa 400.000 bedrijven en locaties waar zich risico's kunnen voordoen en daarbinnen keuzes maken m.b.t. handhaving.
- Dit vraagt een verdergaande innovatie van het toezicht.

De NVWA

De NVWA is een agentschap van EZ. Ze heeft één eigenaar (EZ), twee opdrachtgevers (EZ en VWS) en 3 financieringsstromen (EZ, VWS en het bedrijfsleven, via verplichte retributies). Het hoofdkantoor is in Utrecht.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

- De NVWA staat voor het beheersen van risico's voor voedsel en – consumentenproducten, dierenwelzijn/gezondheid, planten en natuur, ten behoeve van binnen- en buitenlandse burgers en consumenten en wordt daarbij gezien als een Autoriteit.
- Het verhogen van de naleving en slagvaardig optreden bij onveilige situaties.
- Garanderen van veiligheid van import/export.
- De NVWA handhaaft waar dat nodig is en ondersteunt daarbij bedrijven en consumenten door hen in een goede informatiepositie te brengen.

Wat is de huidige situatie / problematiek?

De NVWA heeft haar toezicht en handhaving georganiseerd in 23 toezichtdomeinen. Deze domeinen sluiten aan op de hoofdthema's van de missie van de NVWA.

Vanuit deze domeinen dient de NVWA zicht te hebben op ca. 400.000 bedrijven en locaties waar zich risico's kunnen voordoen en binnen deze groep van bedrijven de juiste keuzes te maken waar, waarop en hoe zij wil handhaven. Dat vraagt veel van de innovatieve kracht van de NVWA. Er wordt daarom volop geïnnoveerd in de handhaving, vanuit de filosofie van vertrouwen op de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven én het hard aanpakken van misstanden. Door een keten- en bedrijfsgerichte aanpak, openbaarmaking en digitalisering van informatie wordt het zicht op naleving beïnvloed en verbeterd.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

- Risico's voor de volksgezondheid en veiligheid voor de consument, zoals consumenten- en voedselproducten (zoals onlangs salmonella in zalm) en bestrijding van dierziekten die op mensen kunnen overgaan (zoönosen als Q-koorts en vogelgriep).
- Het bewaken van dierenwelzijn en –gezondheid evenals het beschermen van natuur en landbouwgewassen.
- Eisen van derde landen van toezicht op de export. Dit is van belang om het vertrouwen van buitenlandse markten in Nederlandse producten hoog te houden. Zodra hier twijfel over bestaat, worden exportbelemmeringen opgeworpen voor onze producten met grote economische gevolgen.
- Verplichte controle-eisen vanuit de EU-regelgeving.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- *Handhaving*: omvat alle handelingen die zich richten op het beïnvloeden van nalevingsgedrag. De NVWA definieert toezicht als één van de elementen van handhaving.

Naast het houden van toezicht (inspecties) gaat het ook om het uitvoeren van keuringen, opsporingsonderzoek, handhavingscommunicatie en dienstverlening.

- *Risicobeoordeling:* Hiertoe worden gevaren voor de voedsel- en productveiligheid, dier- en plantgezondheid en de natuur wetenschappelijk beoordeeld vanuit de vraag of deze gevaren zich ook in de Nederlandse situatie kunnen voordoen en zo ja, wat de impact daarvan kan zijn. De NVWA heeft hiervoor een eigen, onafhankelijk wetenschappelijk bureau. Hierover wordt geadviseerd aan de Ministeries van EZ, VWS of aan de Inspecteur generaal van de NVWA.
- *Risicocommunicatie:* gericht op de bestaande- en opkomende risico's en beïnvloeding van de perceptie daarvan. Aan consumenten en bedrijfsleven wordt zo veel mogelijk handelingsperspectief geboden.

Beleidsadvisering en uitvoering?

De NVWA heeft een goed beeld van de ontwikkelingen, trends en risico's en daarmee ook van de effectiviteit van beleidskeuzes. Op basis van deze kennis en ervaring adviseert de NVWA als kennispartner bij de formulering van beleid. Dit geldt in het bijzonder voor de plantgezondheid. Van oudsher is de beleidsadvisering op dit gebied intensiever dan op de andere terreinen. De NVWA voert ook de controles op EU-landbouwsubsidies uit.

Financieel plaatje?

Begroting: circa 300 mln Euro's. Fte's: ca 2.400.

Juridische implicaties?

Nederland dient op de EU-richtlijnen te handhaven.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Groot vertrouwen van consumenten, bedrijfsleven en overheden in de veiligheid van producten, het welzijn en de gezondheid van dieren en planten.
Beperken van uitbraken van dier- en plantenziekten.

Crisismanagement

53. Crisismanagement EZ

- Binnen het ministerie van EZ zijn er diverse beleidsterreinen die crisisgevoelig zijn: Dieren (MKZ, Aviaire Influenza/vogelgriep, Varkenspest), Voedsel (EHEC, Salmonella), Planten (Boktor, Paprikasnuitkever), Natuur, Gas, Elektriciteit, Olie, Telecom en ICT.
- Er kan binnen het ministerie een crisisstructuur worden ingericht om aan deze mogelijke dreigingen het hoofd te bieden. Belangrijkste crisisteams binnen EZ zijn het Departementaal AdviesTeam (DAT) voorgezeten door meest getroffen directeur en het Departementaal BeleidsTeam (DBT) voorgezeten door de meest getroffen DG. Deze structuur sluit aan op de nationale crisisbesluitvorming structuur.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

- In het EZ Handboek Crisisbesluitvorming (eind 2013) is vastgelegd dat de meest getroffen DG verantwoordelijk is voor de crisisafhandeling. Bij BBR is het Departementale Crisis Centrum (DCC) gehuisvest. Het DCC zorgt voor het aannemen van een melding, alarmering en de opschaling en onderhoudt, zowel in de normale fase als in crisisfase, contact met het Nationaal Crisis Centrum (NCC) bij VenJ. Het DCC heeft 24uur telefonische bereikbaarheid (piket).
- De medewerkers die mogelijk worden ingezet bij crises en incidenten hebben het OTO-programma (Opleiding, Training en Oefenen) doorlopen en zijn bekend met de werking van de EZ/nationale crisisorganisatie en hun eigen rol daarin.
- Er worden jaarlijks meerdere crises of incidenten geoefend, voorbeelden hiervan zijn recente oefeningen rondom ICT uitval ("connect") en Gas uitval. 5 november staat de oefening "pumba" over varkenspest gepland.

Wat is de huidige situatie?

- Recente crisis zijn de vogelgriep (2014/2015), een uitbraak van een zeehondenvirus en de stroomstoring in Diemen (maart 2015). Hiernaar zijn evaluaties uitgevoerd. Ook aanpak van de Russische boycot maatregelen zijn geëvalueerd. De verbeterpunten vanuit de evaluaties worden binnen de crisisbeheersing structuur van EZ opgepakt.
- EZ werkt nauw samen met de uitvoeringsorganisaties, alsook met de betrokken bedrijven in de (bv. telecom, energie en olie) sectoren. De uitvoeringsorganisaties (NVWA, DR) zijn eveneens goed voorbereid om dergelijke incidenten efficiënt af te handelen. De samenwerking met vitale partners (zoals Tennet, gasunie en telecom providers) wordt geïntensiveerd. Dit proces was al gestart en krijgt een nieuwe impuls op basis van de recent uitgevoerde evaluaties.

Wat rechtvaardigt overheidsingrijpen?

Overheidsingrijpen wordt gerechtvaardigd op het moment dat er een schade aan de maatschappij berokkend dreigt te worden. Er is bij de aanpak van crises binnen EZ ruwweg een onderscheid te maken tussen DG A&N gerelateerde crisis en DG ETM. Bij DG A&N gerelateerde crisis zoals dierziektes, heeft EZ een uitgebreidere rol (o.a. meer operationeel, zoals het ruimen van dieren en direct contact met lokale bestuurders) dan bij ETM gerelateerde crisis. Daarbij staat EZ meer op afstand en hebben netwerkpartners zoals Tennet en Gasunie een belangrijke rol. Beide DG's zijn crises intensief. Bij A&N ligt de frequentie van crises hoger, bij ETM ligt de frequentie lager maar is de potentiële impact groot. U zult direct door de beleidsverantwoordelijke DG en/of de portefeuillehouder crisisbeheersing binnen de Bestuursraad (DG ETM) op de hoogte worden gebracht van mogelijke (dreigende) incidenten en crises waarbij u een rol speelt in de duiding van een crisis richting maatschappij en de verantwoording richting de Kamer. In geval van een voedselveiligheids- en een uitbraak van een zoonose waarbij de volksgezondheid ernstig in gevaar is, is afgesproken dat de minister van VWS leidend is.

Instrumentarium

Welke instrumenten zijn er?

- OTO-programma voor betrokkenen.
- Crisisoefeningen met betrokken partijen (oa met netwerkpartners en andere (rijks)overheden.
- Handboeken en beleidsdraaiboeken.

Juridische implicaties?

Afhankelijk van de crisis zijn er juridische implicaties in de nafase van de crisis. Gedacht kan hierbij worden aan schadevergoedingen en/of wetswijzigingen.

Effecten

Wat zijn de gevolgen voor betrokkenen?

Zie onder risico's.

- Een grootschalige crisis kan een grootbeslag leggen op het departement. Ook vele jaren na een crisis kan en nog discussie spelen over verantwoording en de aanpak (zoals Q-koorts).

Vereist proces?

Niet van toepassing.

Uitvoering

54. Beleidsuitvoering

- Schaalvergroting door bundeling (ook rijksbreed) kan efficiëntie rijksdienst vergroten.
- Klanten verwachten naast vermindering van administratieve lasten ook snelheid en deskundigheid.
- Flexibiliteit en slagvaardigheid zijn vereist bij de uitvoering van politieke en beleidsmatige opdrachten.
- Uitvoering is via de Hoofddirecteur Interne Organisatie en Uitvoering (HDIU) vertegenwoordigd in de top van het ministerie, om daarmee structureel beleid en uitvoering te confronteren en een "early warning" systeem op het hoogste ambtelijke besluitvormingsniveau te hebben.

Definiëring

Wat is de huidige ambitie?

De Minister van EZ besloot in mei 2011 tot de inrichting van een Directoraat-Generaal Uitvoering (DGU als werknaam) dat de agentschappen Agentschap NL (AgNL) en Dienst Regelingen (DR) omvat.

Op 1 januari 2014 is de nieuwe dienst formeel van start gegaan onder de naam Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl).

De doelstelling van RVO.nl is:

- de flexibiliteit en slagvaardigheid van de uitvoering te vergroten;
- via synergie en schaalvergroting de efficiëntie te vergroten.

RVO.nl staat voor het uitvoeren van beleid voor ondernemend Nederland op het gebied van innovatie, duurzaamheid, landbouw en internationale samenwerking en draagt daarmee bij aan een economisch sterker Nederland en een duurzame samenleving.

Door een verbindende schakel te zijn tussen beleid en ondernemers maakt RVO.nl het mogelijk dat geformuleerd beleid uitgevoerd *kán* worden. Vervolgens verzorgt RVO.nl de daadwerkelijke uitvoering van zowel het Nederlandse als het Europese beleid. RVO.nl doet dit op het gebied van Innovatie, Duurzaamheid, Landbouw en Internationale samenwerking (ook ontwikkelingssamenwerking).

Ondernemend Nederland vormt hierbij de belangrijkste doelgroep. Hieronder rekent RVO.nl tevens onze agrarische doelgroepen. Het uiteindelijke doel dat RVO.nl heeft met het uitvoeren van het beleid, is het economisch sterker maken van Nederland. Onlosmakelijk onderdeel van een economisch sterker Nederland is een duurzame samenleving. RVO.NL interpreteert 'duurzaam' hier breed, dus duurzaam op het gebied van mens, natuur en economie zowel in Nederland als wereldwijd.

Huidige situatie

RVO.nl wil voorop lopen als dienstverlener van verschillende overheden (Europese, Rijks- en decentrale overheden). Voor de komende jaren heeft RVO.nl daarom het volgende doel gesteld: RVO.nl is in 2017 de toonaangevende overheidsdienstverlener voor ondernemend Nederland.

We willen dit o.a. bereiken door ondernemers als onze ambassadeurs te laten optreden, zo efficiënt mogelijk te werken met optimale inzet van onze kennis en een partner te zijn bij de beleidsvorming.

De instrumenten waarmee wij ons doel willen bereiken zijn:

- financiële ondersteuning
- kennis, informatie en advies
- netwerken en partners vinden
- wettelijke taken en handhaving

Een paar voorbeelden van effecten van ons werk:

- we ondersteunen jaarlijks ruim 200.000 ondernemers
- we lokken jaarlijks ruim 6 miljard euro bedrijfsinvesteringen in innovatie en duurzame technologie uit
- jaarlijks gaat er ca. 1 miljard euro EU-geld naar landbouwers
- We hebben sinds 2009 ca. 5,6 miljard euro aan buitenlandse investeringen binnengehaald in Nederland
- er komen jaarlijks ca. 4 miljoen unieke bezoekers op de website

RVO.nl in ontwikkeling

RVO.nl heeft als baten-lasten dienst te maken met een dynamisch werkpakket. Naast EZ zijn vele ministeries, alle provincies en diverse gemeente en waterschappen onze opdrachtgevers. Daarnaast zijn er sinds haar oprichting op 1 januari 2014 diverse (rijks)organisaties (onderdelen) aan RVO.nl toegevoegd: onderdelen van Visserijbeleid, een deel van DLG, een deel van de Productschappen en het CBI.

Tevens heeft RVO.nl sinds kort te maken met drie van de vier nieuwe shared service organisaties van de rijksoverheid. Hierin heeft zij een unieke positie in Nederland.

Instrumentarium, risico's en financieel plaatje

Instrumentarium

Niet van toepassing.

Financieel plaatje

Conform begroting en rijksbrede (krimp)taakstellingen.

Effecten/doelen

- vermindering administratieve lasten
- kleinere rijksdienst
- vergroting flexibiliteit beleidsuitvoering
- vergroting (inzicht in) effectiviteit van beleid
- borging EU-conforme uitvoering Europees beleid
- bijdragen aan economisch sterker Nederland en duurzame samenleving

Deel 4: Wetgevingsprogramma

Titel	Inhoud	Fase
Wetsvoorstellen op het terrein van de staatssecretaris		
Wijziging Visserijwet (aanvullende regels in het belang van de waterkwaliteit)	Het wetsvoorstel bevat aanvullende regels in het belang van het waterkwaliteitsbeheer.	Interne voorbereiding
Wijziging van de Wet dieren i.v.m. het instellen van een publiekrechtelijke veterinaire keuringsorganisatie	Met dit wetsvoorstel wordt een publiekrechtelijke keuringsorganisatie in het leven geroepen die de keuringstaken van de BV Kwaliteitskeuring Dierlijke Sector over zal nemen	Interne voorbereiding
Wijziging Wet dieren ivm volksgezondheid en veehouderij	Op grond van de wet kunnen provincies gebieden aanwijzen en maxima bepalen voor de aantallen dieren in veehouderijen in dat gebied indien dat noodzakelijk is in verband met het risico voor de volksgezondheid als gevolg van zoönosen.	Interne voorbereiding
Wijz. Visserijwet i.v.m. zbo-status Kamer voor de Binnenvisserij	Het wetsvoorstel vloeit voort uit het onderzoeksrapport over de herpositionering van zelfstandige bestuursorganen (zbo's) van Johan de Leeuw (ABDTopconsult).	Interne voorbereiding
Wijziging van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren i.v.m. aanpassing heffingstelsel	Wijziging grondslag en systematiek heffing Diergezondheidsfonds	Interne voorbereiding

wijziging Omgevingswet (regels onteigening, grond, landinrichting en stedelijke herverkaveling)	Voor EZ ligt de nadruk bij dit wetsvoorstel op de landinrichtingsregels, waarvoor de Staatssecretaris van EZ primair verantwoordelijk is. De bedoeling is dat de landinrichtingsregels van de Wet inrichting landelijk gebied in de – thans in voorbereiding zijnde – Omgevingswet worden geïntegreerd. In het kader van de verdere uitbouw van de Omgevingswet zal deze worden aangevuld met een module die voorziet in een integraal instrumentarium voor het van overheidswege inbreken op grondeigendom, waarbij de Wet voorkeursrecht gemeenten, de onteigeningswet en de Wet inrichting landelijk gebied worden betrokken. Bij het opstellen van de “aanvullingswet” wordt ingezet op procedurele vereenvoudiging. De landinrichtingsregels gaan beleidsarm over. Naar verwachting blijft ook de regeling van het voorkeursrecht ongewijzigd. Het voornemen is om de wettelijke regeling uit te breiden met een module stedelijke herverkaveling, overeenkomstig de regeling van vrijwillige kavelruil die onderdeel is van de landinrichtingsregels.	Interne voorbereiding
Wetsvoorstel goedkeuring Overeenkomst betreffende een eengemaakt octrooigerecht	De voorgestelde goedkeuringswet maakt, in combinatie met de bijbehorende wijziging van de Rijksoctrooiwet 1995, de deelname van Nederland aan het nieuwe Europese octrooisysteem mogelijk. Als onderdeel van dat systeem kan via het Eengemaakt octrooigerecht via één instantie een uitspraak worden verkregen met werking in alle deelnemende landen. Dit zorgt voor een aanzienlijke reductie in nalevingskosten. Daarnaast brengt het nieuwe systeem mee dat eenheidsoctrooibescherming kan worden verkregen. Een Europees octrooi met eenheidswerking biedt bescherming in het grondgebied van alle deelnemende landen via één aanvraagprocedure, hetgeen de administratieve lasten sterk doet afnemen.	Raad van State

<p>Wijziging van de Rijksoctrooiwet 1995 i.v.m. de Overeenkomst betreffende een eengemaakt octrooigerecht en Verordening EU 1257/2012</p>	<p>Met de voorgestelde wijzigingswet wordt, in combinatie met de bijbehorende goedkeuringswet van het Rechtspraakverdrag, uitvoering gegeven aan de hervorming van het Europese octrooisysteem. Het Rechtspraakverdrag betreft de oprichting van een rechterlijke instantie met exclusieve bevoegdheid tot beslechting van geschillen betreffende Europese octrooien. Verordening (EU) 1257/2012 introduceert de mogelijkheid via één aanvraag octrooibeschermt te verkrijgen in het gehele grondgebied van alle deelnemende landen. De voorgestelde wijzigingswet brengt de Rijksoctrooiwet 1995 in lijn met de materieelrechtelijke bepalingen uit het Rechtspraakverdrag en met Verordening (EU) 1257/2012. Wijzigingen zijn met name redactioneel van aard. Inhoudelijke aanpassingen zijn beperkt tot waar dat noodzakelijk is geacht om de goede werking van het Rechtspraakverdrag en Verordening (EU) 1257/2012 te verzekeren.</p>	<p>Raad van State</p>
<p>Wet borging grondgebondenheid melkveehouderij</p>	<p>Met ingang van 1 januari 2015 is het stelsel van verantwoorde groei melkveehouderij van kracht geworden. Dit stelsel geeft bedrijven met melkvee de mogelijkheid om te groeien, onder de voorwaarde dat de toename van het fosfaatoverschot van melkvee op het bedrijf ten opzichte van het referentiejaar 2013, het zogenaamde melkveefosfaatoverschot, gecompenseerd wordt met extra grond, 100% mestverwerking of een combinatie van beide. In de Meststoffenwet is voorts een basis gecreëerd om, ter versterking van de grondgebondenheid van de melkveehouderij, bij algemene maatregel van bestuur nadere voorwaarden te verbinden aan de uitbreiding van bedrijven. Deze AMvB zal met ingang van 1 januari 2016 in werking treden. Via de motie Reuten c.s. (33 979, G) is de regering echter verzocht de inhoud van de AMvB te vertalen in een wetsvoorstel. De Staatssecretaris voert deze motie uit en het onderhavige voorstel is hiervan het resultaat.</p>	<p>Tweede Kamer (voorbereiding)</p>

voorstel Wet natuurbescherming	Het wetsvoorstel staat in het teken van de verbinding tussen ecologie en economie. Het voorziet voor burgers en bedrijven in duidelijke en eenvoudige regels ter bescherming van waardevolle natuur (Natura 2000, soortenbescherming, schadebestrijding, populatiebeheer, jacht, CITES, bossen, handel hout). Bevoegdheden worden zoveel mogelijk gelegd op provinciaal niveau.	Eerste Kamer (voorbereiding)
Goedkeuringswet Nagoyaprotocol	Inmiddels door beide Kamers aanvaard; goedkeuring van het Protocol van Nagoya - inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik - bij het Verdrag inzake biologische diversiteit	Bekrachtiging, bekendmaking en inwerkingtreding

Wetsvoorstellen op het terrein van de minister		
Wet buitengewone bevoegdheden economisch verkeer (herziening noodwetgeving)		Interne voorbereiding
wijziging Mijnbouwwet i.v.m. vergunningenstelsel voor opsporen en winnen van aardwarmte		Interne voorbereiding
waarborgwet		Interne voorbereiding
Terugvordering staatssteun		Interne voorbereiding
Wet toegepaste onderzoeksinstellingen		Interne voorbereiding
Wijziging van de Telecommunicatiewet ter bescherming van het publiek belang tegen misbruik of uitval van vitale elektronische communicatienetwerken en – diensten		Interne voorbereiding
Wijziging van de Warmtewet ivm wegnemen knelpunten		Interne voorbereiding
Wijziging Aanbestedingswet 2012 in verband met implementatie van richtlijn e-facturering bij overheidsopdrachten		Interne voorbereiding
Wet uitvoering netneutraliteitsverordening		Interne voorbereiding

Wijziging Handelsregisterwet 2007 ivm evaluatie van die wet		Consultatie en toetsing
Uitvoeringswet EU-verordening elektronische identiteiten en vertrouwensdiensten		Consultatie en toetsing
Wijziging Telecommunicatiewet in verband met implementatie richtlijn kostenreductie breedband		Voorportaal, onderraad en ministerraad
Uitvoeringswet Verdrag van Almelo		Raad van State
Wijziging Mijnbouwwet Versterking veiligheidsbelang mijnbouw en regie opsporings- en winningsvergunningen		Raad van State
Verzamelwet tot wijziging diverse onderdelen Telecommunicatiewet		Tweede Kamer (voorbereiding)
Voorstel van wet houdende regels met betrekking tot de productie, het transport en de levering van elektriciteit en drinkwater op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet elektriciteit en drinkwater BES)		Tweede Kamer (voorbereiding)
Wijziging Telecommunicatiewet ivm richtlijn EMC		Tweede Kamer (voorbereiding)
Wijziging CBS-wet i.v.m. opheffing CCS		Tweede Kamer (voorbereiding)
Wijziging Aanbestedingswet 2012 (implementatie nieuwe richtlijnen)		Tweede Kamer (voorbereiding)
Wijziging van de Handelsregisterwet 2007, het Burgerlijk Wetboek en de Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen in verband met deponering van bescheiden in het Handelsregister langs elektronische weg		Tweede Kamer (voorbereiding)
Wet verhoging boetemaxima ACM		Tweede Kamer (plenaire) behandeling
Wetsvoorstel Elektriciteits- en Gaswet		Eerste Kamer (voorbereiding)
Wijziging Mijnbouwwet i.v.m. richtlijn offshore veiligheid		Eerste Kamer (voorbereiding)
Wijz. Metrologiewet i.v.m. toezicht		Eerste Kamer (voorbereiding)
Wijziging Postwet 2009 i.v.m. modernisering universele postdienst		Bekrachtiging, bekendmaking en inwerkingtreding

Wijziging Metrologiewet i.v.m. stroomlijning nieuwe aanpakrichtlijnen voor het in de handel brengen van meetinstrumenten		Bekrachtiging, bekendmaking en inwerkingtreding
--	--	---

Bijzondere algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen

Titel	Inhoud	Fase
AMvB's op het terrein van de staatssecretaris		
wijziging Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet	De wijziging geeft invulling aan de kabinetsreactie naar aanleiding van de evaluatie van de Natuurschoonwet 1928.	Interne voorbereiding
Besluit natuurbescherming	De Wet natuurbescherming voorziet op een aantal punten in het stellen van regels bij of krachtens algemene maatregel van bestuur. Dit besluit geeft hieraan invulling, onder meer: - de aanwijzing van projecten, andere handelingen en gebieden waarbij de Minister van Economische Zaken in plaats van gedeputeerde staten bevoegd gezag is voor vergunning- en ontheffingverlening; - de voorziening in een programmatische aanpak voor het terugdringen van de stikstofbelasting in Natura 2000-gebieden; - de introductie van grenswaarden voor de Natura 2000-vergunningplicht; - de aanwijzing van diersoorten die in het hele land schade veroorzaken, in het kader van de vrijstelling voor grondgebruikers om schadeveroorzakende te bestrijden; - de nadere regeling van de uitoefening van de jacht; - de middelen voor het vangen en doden van dieren in het kader van populatiebeheer, schadebestrijding en jacht en de daarvoor in voorkomend geval vereiste opleidingen en akten; - handel in (producten) van dieren en planten van bedreigde inheemse of uitheemse soorten, ter ondersteuning van de Europese verordeningen; - de hoogte van de bestuurlijke boete die geldt ingeval van overtreding van administratieve CITES-regels.	Interne voorbereiding; naar verwachting zal de AMvB op korte termijn ter formele consultatie kunnen worden aangeboden.
Wijziging Besluit handhaving Wet dieren (bestuurlijke boete)	Invoering hogere categorie bestuurlijke boete	Interne voorbereiding

Wijziging Besluit dierlijke producten (toevoegen twee grondslagen)	Met de wijziging van het Besluit dierlijke producten zullen grondslagen worden toegevoegd voor het vaststellen van ministeriële regels voor de uitwerking van het begrip 'kleine hoeveelheden' vlees en voor het vaststellen van regels over de biologische productie van opfokhennen.	Interne voorbereiding
Wijziging Besluit houders van dieren ivm beleidsbrief dierenwelzijn en div andere zaken (bundelamvb)	Dit besluit bevat diverse voorschriften die voortvloeien uit de beleidsbrief dierenwelzijn, alsmede diverse andere voorschriften op het terrein van dierenwelzijn.	Consultatie en toetsing
Wijziging Besluit houders van dieren (houderijvoorschriften en fokverbod)	Dit besluit biedt een grondslag voor het stellen van voorschriften aan het houden van dieren die zijn opgenomen op de lijst van dieren die mogen worden gehouden als huisdieren. Daarnaast introduceert het besluit een fokverbod voor dieren die niet mogen worden gehouden.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Wijziging Besluit houders van dieren implementatie normen uit convenant ritueel slachten	Deze AMvB geeft uitvoering aan het Convenant onbedweld slachten volgens religieuze riten.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Besluit sloopregeling Wet verbod pelsdierhouderij	Het Besluit subsidiëring sloop- en ombouwkosten pelsdierhouderij geeft uitvoering aan de tegemoetkoming in de kosten van sloop en ombouw van gebouwen die, als gevolg van de wet Verbod pelsdierhouderij, hun functie verliezen. Tevens wordt in dit besluit het Uitvoeringsbesluit inkomstenbelasting 2001 gewijzigd, waarmee uitvoering wordt gegeven aan de fiscale voorzieningen van de Wet verbod pelsdierhouderij.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Besluit tot wijziging van het Besluit gebruik meststoffen en het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet	Wijziging van het Besluit gebruik meststoffen en het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet in verband met herwonnen fosfaten, aaltjesbestrijding en enkele vrijstellingen.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd

Vrijstelling niet-opzettelijk doden dieren als gevolg van windmolens en hoogspanningsverbindingen op land	Blijkens jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Afdeling) leiden ook incidentele, niet-voorziene aanvaringen van dieren van beschermde diersoorten met windturbines of hoogspanningsleidingen tot overtreding van het verbod van de Flora- en faunawet om beschermde dieren te doden. Naar hun aard lenen niet-voorziene gevallen zich niet voor ontheffingverlening. Het besluit voorziet in een vrijstelling, waardoor alleen nog opzettelijk handelen tot overtreding van het verbod leidt en bij de ontheffingverlening en de onderliggend ecologische onderbouwing kan worden gefocust op diersoorten waarvan redelijkerwijs aanvaringsslachtoffers te verwachten zijn. De voorziening is complementair aan de regeling in de Wet wind op zee.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
vrijstelling Natuurbeschermingswet vergunningplicht beweiden en bemesten	Vrijstelling van het verbod om zonder vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet vee te weiden en meststoffen te gebruiken.	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Besluit VBO groen in een AOC 2015	Dit besluit bepaalt welke artikelen uit de Wet educatie en beroepsonderwijs en welke artikelen uit de Wet op het voortgezet onderwijs niet van toepassing zijn op het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) in agrarische opleidingscentra (AOC).	Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd ; nader rapport op advies RvSt volgt zeer binnenkort
Borging grondgebondenheid melkveehouderij	Met ingang van 1 januari 2015 is het stelsel van verantwoorde groei melkveehouderij van kracht geworden. Dit stelsel geeft bedrijven met melkvee de mogelijkheid om te groeien, onder de voorwaarde dat de toename van het fosfaatoverschot van melkvee op het bedrijf ten opzichte van het referentiejaar 2013, het zogenaamde melkveefosfaatoverschot, gecompenseerd wordt met extra grond, 100% mestverwerking of een combinatie van beide. In de Meststoffenwet is voorts een basis gecreëerd om, ter versterking van de grondgebondenheid van de melkveehouderij, bij algemene maatregel van bestuur (AMvB) nadere voorwaarden te verbinden aan de uitbreiding van bedrijven. In deze AMvB wordt van deze grondslag gebruik gemaakt om te borgen dat de melkveehouderij grondgebonden blijft.	Bekendmaking en inwerkingtreding

AMvB's op het terrein van de minister		
Wijziging Mijnbouwbesluit (verzamelbesluit)		Interne voorbereiding
Wijziging Besluit algemene regels mijnbouw milieu i.v.m. MER-beoordeling bij mobiele boorinstallaties		Interne voorbereiding
Wijziging Besluit bijzondere vergaring nummergegevens telecommunicatie		Interne voorbereiding
Wijziging Kaderbesluit nationale EZ-subsidies ivm staatssteunaanpassingen en enkele andere wijzigingen		Interne voorbereiding
Meetinstrumentenbesluit		Interne voorbereiding
Wijziging van het Aanbestedingsbesluit		Interne voorbereiding
Wijziging Handelsregisterbesluit 2008 ivm evaluatie Handelsregisterwet 2007		Interne voorbereiding
Wijziging Tijdelijk besluit Postbezorgers 2011		Interne voorbereiding
Wijziging Besluit gegevensverwerking CBS		Consultatie en toetsing
Vrijstellingsbesluit schuldbemiddelaars		Voorportaal, onderraad en ministerraad
Besluit aangewezen instanties en interne instanties Metrologiewet		Voorportaal, onderraad en ministerraad
Wijziging van AMvB onder Waarborgwet 1986		Voorportaal, onderraad en ministerraad
Ontwerp-amvb wijziging Prijzenbesluit		Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Wijz. BION i.v.m. vrijstelling meldingsplicht agrariërs		Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Wijziging Mijnbouwbesluit i.v.m. implementatie rl. offshore veiligheid		Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd
Elektriciteits- en gasbesluit		Ministerraad akkoord, nog niet

		bekrachtigd
Wijziging Postbesluit ivm modernisering UPD		Ministerraad akkoord, nog niet bekrachtigd

Deel 5: EZ begroting 2016 en budgetflexibiliteit

De begroting van EZ is opgezet volgens een vaste structuur. De belangrijkste onderdelen zijn: de beleidsagenda, de beleidsartikelen en de agentschapsparagrafen (begrotingen van de EZ-agentschappen). Hieronder volgt een toelichting per onderdeel.

5.1 Beleidsagenda

De beleidsagenda begint met een beschrijving van het economisch beeld. Als bijzondere prioriteit wordt vervolgens een paragraaf gewijd aan het EU-voorzitterschap. De andere beleidsprioriteiten worden uitgewerkt langs drie lijnen: vernieuwen, verduurzamen en verbinden. Achter de beleidsagenda is een overzichtstabel (overzichtsconstructie) opgenomen die inzicht geeft in de Rijksmiddelen die worden ingezet voor het Bedrijfslevenbeleid en de Topsectoren. Voorts zijn achter de beleidsagenda de belangrijkste begrotingswijzigingen vermeld na de Voorjaarsnota 2015. Tenslotte is een overzicht opgenomen met de meerjarenplanning van de beleidsdoorlichtingen en een overzicht met de garanties.

5.2 Beleidsartikelen

De EZ-begroting is opgebouwd uit acht beleidsartikelen en twee niet-beleidsartikelen. In onderstaande tabel treft u een overzicht aan van de hele EZ-begroting met de budgetten en budgethouders (verantwoordelijke Directeur-generaal) per begrotingsartikel.

Bedragen x € 1.000

Art. Nr.	Omschrijving			
		Uitgaven	Ontvangsten	Portefeuillehouder
	Totaal			
	Beleidsartikelen			
11	Goed functionerende economie en markten	184.122	59.934	DG Energie, Telecom en Mededinging (ETM) (Loco) Secretaris-Generaal
12	Een sterk innovatievermogen	528.564	45.449	DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I)
13	Een excellent ondernemingsklimaat	265.666	61.952	DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I)
14	Een doelmatige en duurzame energievoorziening	1.830.326	6.386.411	DG Energie, Telecom en Mededinging (ETM)
16	Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	544.121	64.078	DG Agro & Natuur (A&N)
17	Groen onderwijs van hoge kwaliteit	796.001	75	DG Agro & Natuur (A&N)
18	Natuur en Regio	210.728	100.957	DG Agro & Natuur (A&N)
19	Toekomstfonds	164.741	32.088	DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I)
	Niet-beleidsartikelen			
40	Apparaat	380.243	32.526	(Loco) Secretaris-Generaal

U bent als staatssecretaris verantwoordelijk voor de beleidsartikelen 16, 17 en 18⁶. Op de volgende pagina is hiervan een overzicht opgenomen met een verdeling van de beschikbare budgetten per categorie (subsidies, garanties, opdrachten enz.).

⁶ Regio-onderdeel van artikel 18 valt onder de verantwoordelijkheid van de minister

	Uitgaven, stand Miljoenennota 2016 naar categorie uitgaven (x € 1 mln)						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Artikel 16 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens							
Subsidies	73,6	76,8	40,8	34,5	30,4	30,5	30,5
Garanties	27,2	24,6	21,6	18,6	15,5	9,3	9,3
Opdrachten	161,8	140,8	121,9	117,9	117,0	116,0	116,0
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	3,1	4,8	4,0	4,0	4,2	4,2	4,2
Bijdragen aan (internationale) organisaties	10,6	11,0	8,9	9,1	9,3	9,3	9,3
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	105,6	83,2	83,2	74,2	74,0	73,4	73,4
Bijdragen aan agentschappen	278,2	284,9	263,7	248,4	244,2	244,3	244,3
Totaal artikel 16	660,1	626,1	544,1	506,8	494,6	487,0	487,0
Artikel 17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit							
Subsidies	66,2	67,2	33,5	29,3	26,0	25,1	25,0
Bekostiging	739,1	778,8	761,2	756,6	740,0	728,6	718,5
Opdrachten	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bijdragen aan agentschappen	1,6	1,2	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal artikel 17	807,5	847,8	796,0	785,9	766,0	753,7	743,5
Artikel 18 Natuur en Regio							
Leningen	30,5	28,7	29,2	30,7	30,7	30,7	30,7
Subsidies	75,3	81,8	50,0	35,6	34,2	28,6	28,4
Opdrachten	33,5	37,4	33,5	37,0	36,6	38,5	38,6
Bijdragen aan (internationale) organisaties	0,8	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0
Bijdragen aan medeoverheden	33,6	17,7	22,4	14,2	4,3	2,7	2,7
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	26,6	29,8	25,9	24,9	24,5	24,5	24,5
Bijdragen aan agentschappen	137,1	71,5	48,6	35,5	33,1	33,0	33,0
Totaal artikel 18	337,4	268,1	210,7	179,0	164,4	158,9	158,9
Totaal artikelen 16, 17 en 18	1805,0	1741,9	1550,9	1471,7	1425,0	1399,6	1389,4

Een deel van het beleidsartikel 18 valt onder de verantwoordelijkheid van de minister (DG Bedrijfsleven en Innovatie). Het betreft het ruimtelijk beleid. In onderstaande tabel is hiervan een overzicht opgenomen.

	Uitgaven, stand Miljoenennota 2016 naar categorie uitgaven (x € 1 mln)						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Artikel 18 Natuur en Regio (deel Regio)							
Subsidies	68,5	76,5	46,0	32,2	31,7	26,1	26,0
Zuiderzeelijn	5,5	6,3	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Cofinanciering EFRO incl. ETS	44,5	54,4	29,6	31,2	31,7	26,1	26,0
Bijdrage aan ROM'S	5,2	5,3	6,3	1,0	0,0	0,0	0,0
Pieken in de Delta	13,4	10,4	6,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Opdrachten	8,1	8,0	8,3	8,7	8,9	8,6	8,8
Mainport Rotterdam	7,1	7,3	7,4	7,6	7,7	7,9	8,0
Regiekosten regionale functie	1,0	0,7	0,9	1,2	1,2	0,8	0,8
Bijdragen aan medeoverheden	27,8	8,9	10,7	3,9	1,6	0,0	0,0
Uitfinanciering Sterke Regio's en Nota Ruimte	27,8	8,9	10,7	3,9	1,6	0,0	0,0
Totaal artikel 18 (deel Regio)	104,5	93,4	64,9	44,9	42,1	34,7	34,7

Toelichting per beleidsartikel

Artikel 16 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens

De uitgaven op artikel 16 (totaal € 544 mln) betreffen met name:

- Subsidies (€ 41 mln) op het terrein van diverse beleidsthema's (onder andere duurzame veehouderij, plantaardige productie, visserij en agrarisch ondernemerschap).
- Opdrachten (€ 122 mln), met name op het terrein van Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie (€ 81 mln).
- Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 83 mln), met name Dienst Landbouwkundig Onderzoek (€ 76 mln).
- Bijdragen aan agentschappen (€ 264 mln), verdeeld over de NVWA (€ 125 mln), RVO.nl (€ 132 mln) en de Rijksrederij (€ 7 mln).

Artikel 17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit

De uitgaven op artikel 17 (totaal € 796 mln in 2016) betreffen met name de bekostiging van groene onderwijsinstellingen (€ 761 mln) en enkele onderwijssubsidies (€ 34 mln). Op de vakdepartementale onderwijssubsidies is naar aanleiding van het Regeerakkoord Rutte II fors bezuinigd met ingang van 2016. Deze bezuiniging op de subsidies is aanleiding voor de actuele discussie met de Tweede Kamer over de bekostiging van het Groen Onderwijs (betreft met name de bekostiging van de AOC's).

Artikel 18 Natuur en Regio

De uitgaven op artikel 18 (totaal € 211 mln in 2016) hebben met name betrekking op de volgende categorieën:

Leningen (€ 29 mln) voor rente en aflossingen voor aankopen van gronden.
Subsidies (€ 50 mln), met name nationale cofinanciering Europees Fonds Regionale Ontwikkeling (€ 30 mln).
Opdrachten (€ 34 mln), onder andere voor de Natuurvisie (€ 7 mln) en Project Mainport Rotterdam (€ 7,4 mln).
Bijdragen aan agentschappen (€ 49 mln), verdeeld over de RVO.nl (€ 39 mln) en de NVWA (€ 9 mln).

5.3 Begroting agentschappen EZ

EZ heeft de volgende vier agentschappen die betrokken zijn bij de uitvoering van beleid: Agentschap Telecom (AT), Dienst ICT Uitvoering (DICTU), Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl). In onderstaande tabel treft u een overzicht aan van de kosten die in 2016 gemoeid zijn met de agentschappen. Deze kosten worden deels gefinancierd uit de EZ-begroting. Deels komt de financiering van andere opdrachtgevers (bijvoorbeeld NVWA: VWS)

	Lasten
Agentschap Telecom	33.718
Dienst ICT Uitvoering	203.700
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	300.397
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	445.450
Totaal	983.265

Relevante prestatie-indicatoren en kengetallen

In de begroting is op diverse plaatsen beleidsinformatie opgenomen in de vorm van prestatie-indicatoren (indien een directe relatie gelegd kan worden tussen het gevoerde beleid en de (maatschappelijke) uitkomst) en kengetallen over de ontwikkelingen op het betreffende beleidsterrein (wanneer het resultaat mede wordt beïnvloed door externe factoren). Hieronder zijn per beleidsartikel enkele indicatoren en kengetallen opgenomen.

Artikel 16 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens

Kengetal	2011	2012	2013	2014
1. Maatschappelijke appreciatiescore <i>Bron: TNS/NIPO</i>	Geen meting	7,5	7,6	Geen meting
2. Mate van vertrouwen consumenten in voedsel <i>Bron: NVWA monitor</i>	3,4	Geen meting	3,2	Geen meting
Export van agrarische producten uit Nederland (bedragen x miljoen)				
Duitsland	18.613	19.731	20.758	Nog niet bekend
België	7.483	7.811	8.425	
Verenigd Koninkrijk	6.970	7.431	7.838	
Frankrijk	7.154	7.204	7.434	
Italië	3.736	3.703	3.742	
Overige landen	27.633	28.987	30.855	
Totaal	71.589	74.867	79.052	
<i>Bron: UN Comtrade via http://www.agrimatie.nl/Data.aspx</i>				

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2016	Bron
Percentage integraal duurzame stallen	0%	2008	14%	WUR

Indicator	Referentie-waarde	Peil datum	Raming 2016	Streefwaarde	Planning	Bron
1. Mate van afname van antibiotica-gebruik in de dierhouderij	Antibiotica-gebruik in 2009	2009	p.m.	70% reductie (t.o.v. 2009)	2015	SDa
2. Nalevingsniveau HACCP-verplichting	80%	April 2009	90%	90%	2018	NVWA

Indicator	Referentie-waarde	Peil datum	Raming 2016	Streef-waarde	Planning	Bron
1 Vraagsturing van groen onderzoek door maatschappelijke actoren (beleid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties)	80%	2013	>85%	>85%	2020	PROSU
2 Kennisbenutting door beleid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties	88%	2013	>85%	>85%	2020	PROSU
3 Percentage innoverende agrarische bedrijven	11,6%	2006	10%	10%	2016	LEI

Artikel 17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit

Kengetal	2010	2011	2012	2013	2014	Ambitie
% afgestudeerden dat minimaal werkt op niveau van opleiding	76%	71%	72%	70%	71%	85%

Bron: The Research Centre for Education and the Labour Market (ROA)

Kengetal	2010	2011	2012	2013	2014	Ambitie
Kwaliteitsniveau groen onderwijs	88%	82%	83%	88%	89%	90 %

Bron: Inspectie voor het onderwijs

Kengetal	2010	2011	2012	2013	2014	Ambitie
Voortijdig schoolverlaten	4,4%	4,6%	4,3%	3%	2,8%	2,5%

Bron: DUO

Artikel 18 Natuur en Regio

Kengetal	2011/2012	2012/2013	2013/2014	Ambitie 2016
Niveau Clusterontwikkeling	4.9	5.2	5.3	5.3
NL positie	15	9	7	7

Bron: The World Competitiveness report, World Economic Forum

Percentage niet bedreigde soorten

1995	2006	2014
61,4%	61,2%	61,8%

Bron: CBS

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2016	Streef-waarde	Planning	Bron
Aantal definitief aangewezen Natura 2000 gebieden	34	2010	160	160	2016	EZ
Aantal definitief vastgestelde EZ-beheerplannen	0	2010	40	40	2016	EZ

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Streef-waarde	Planning	Bron
% stikstofgevoelige N2000 gebieden waar PAS ontwikkelingsruimte creëert	0	2015	> 95%	2016	Aerius (PBL)

5.4 Budgetflexibiliteit

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de geraamde uitgaven voor 2016 verdeeld over de beleidsartikelen, het deel daarvan dat "juridisch verplicht" is, de bestuurlijk gebonden bedragen en het restant dat nog niet juridisch is verplicht of bestuurlijk gebonden. De percentages juridisch verplichte bedragen zijn in de begroting per beleidsartikel opgenomen in de tabellen "budgettaire gevolgen van beleid". Van de totale geraamde beleidsuitgaven van EZ voor 2016 (€ 4,5 mld) is 93% juridisch verplicht (€ 4,2 mld). Het niet-juridisch verplichte deel bedraagt € 0,3 mld (7%). Totaal € 107,3 mln van de geraamde beleidsuitgaven zijn bestuurlijk gebonden (bijvoorbeeld afspraken met de Europese Commissie over nationale cofinanciering of afspraken in het kader van het Energieakkoord) en beleidsmatig belegd zoals de voorgenomen openstellingen in 2016 op subsidieregelingen. Het resterende bedrag van € 207,3 mln betreft de nog niet specifiek gereserveerde middelen die bestemd zijn voor beleidsvoornemens die nog niet zijn vastgelegd in juridische verplichtingen of bestuurlijke afspraken. In de begroting is bij elk begrotingsartikel onder de tabel "budgettaire gevolgen van beleid" een passage over de budgetflexibiliteit opgenomen met een toelichting per instrumentcategorie (leningen, subsidies, opdrachten, bijdragen aan agentschappen enz.).

Bedragen x € 1.000

De **grijs** gearceerde artikelen vallen binnen uw portefeuille.

Art.nr.	Omschrijving	Uitgaven 2016	Juridisch verplicht		Bestuurlijk gebonden	Niet juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden middelen
11	Goed functionerende economie en markten	184.122	176.757	96%	2.307	5.058
12	Een sterk innovatievermogen	528.564	465.136	88%	3.044	60.384
13	Een excellent ondernemingsklimaat	265.666	239.099	90%	10.300	16.267
14	Een doelmatige en duurzame energievoorziening	1.830.326	1.775.416	97%	11.590	43.320
16	Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	544.121	478.826	88%	58.944	6.351
17	Groen onderwijs van hoge kwaliteit	796.001	796.001	100%	0	0
18	Natuur en Regio	210.728	181.226	86%	21.126	8.376
19	Toekomstfonds	164.741	97.197	59%	0	67.544
	Totaal	4.524.269	4.209.658	93%	107.311	207.300

5.5 Begrotingscyclus

De begrotingscyclus kent drie fasen: voorbereiding, uitvoering en verantwoording.

1) Voorbereiding

De begrotingsvoorbereiding start jaarlijks met de begrotingsaanschrijving van het Ministerie van Financiën en de vaststelling van de Rijksbegrotingsvoorschriften (RBV). Daarin wordt het tijdschema voor de begrotingscyclus weergegeven, alsmede de vereisten waaraan de begrotingsstukken op de verschillende externe besluitvormingsmomenten dienen te voldoen. Op basis van deze aanschrijving stelt directie FEZ een interne begrotingsaanschrijving op.

Voorjaarsbesluitvorming/Beleidsbrief

De voorjaarsbesluitvorming is het hoofdbesluitvormingsmoment. De Minister van EZ dient medio maart van het jaar t de beleidsbrief in bij het Ministerie van Financiën. De beleidsbrief bevat de voorstellen van EZ voor beleidsintensiveringen en -extensiveringen, alsmede informatie over de budgettaire dreigingen en de belangrijkste interne verschuivingen.

Besluitvormingsmemorandum

De beleidsbrieven en het daarover gevoerde bilaterale overleg vormen de basis van het besluitvormingsmemorandum dat door de Minister van Financiën wordt opgesteld. Deze brief bevat voorstellen voor het budgettaire kader voor de komende begroting. Op basis van de Kaderbrief vindt vervolgens politieke besluitvorming plaats over de uitgaven voor het komend begrotingsjaar en de meerjarenramingen.

Conceptbegroting

Medio juni dienen de ministeries de concept-begroting in bij de Minister van Financiën. In augustus besluit de Ministerraad over de Miljoenennota en de departementale begrotingen.

Prinsjesdag

Op de derde dinsdag van september van het jaar $t-1$ biedt de Minister van Financiën aan de Staten-Generaal ter behandeling aan de begrotingswetvoorstellen en de Miljoenennota van de Minister van Financiën (deze bevat de hoofdlijnen van het financieel-economisch beleid en de ontwikkelingen in de economie), het advies van de Raad van State en de reactie van de regering hierop.

Algemene Politieke Beschouwingen

De behandeling van de rijksbegroting en de miljoenennota vindt plaats tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen na Prinsjesdag. Tijdens dit overleg debatteert de Kamer over wat de plannen betekenen voor de Nederlandse samenleving en kunnen de Tweede Kamerleden moties indienen.

Behandeling door de Staten-Generaal

In het najaar worden de individuele begrotingen behandeld. De plenaire behandeling van de EZ-begroting (meestal eind oktober/begin november van het jaar $t-1$) wordt voorbereid door de Vaste Kamercommissie voor EZ. Tot het moment dat de Tweede Kamer over de ontwerp-begroting EZ stemt (na de plenaire behandeling) kunnen veranderingen worden aangebracht door middel van amendementen. De veranderingen worden verwerkt in een Nota van wijziging.

2) Uitvoering

De uitvoering van de begroting begint feitelijk op 1 januari van het begrotingsjaar. Directie Financieel-Economische Zaken (FEZ) monitort intern EZ de benutting (uitputting) van de begroting en voert het ambtelijke overleg met de Inspectie der Rijksfinanciën (IRF) over eventuele gewenste/noodzakelijke bijstellingen van de begroting. In het kader van de begrotingsuitvoering vindt formeel op twee momenten mogelijk bijstelling van de begroting plaats:

Voorjaarsnota (mei/juni)

Het eerste moment is bij de vaststelling van de Voorjaarsnota (en de daarmee samenhangende eerste suppletoire begroting). Op dit moment kunnen meerjarige aanpassingen in de begroting worden verwerkt.

Najaarsnota (november)

Een tweede mogelijkheid tot bijstelling is bij Najaarsnota (tweede suppletoire begrotingswet) die uiterlijk 1 december aan de Staten-Generaal moet worden aangeboden. Er kunnen hierbij geen meerjarige begrotingswijzigingen worden opgenomen, alleen wijzigingen voor het lopende begrotingsjaar.

3) Verantwoording

De Minister van EZ verantwoordt na afloop van het begrotingsjaar de uitgaven op de begroting van EZ in de Financiële Verantwoording. De Auditdienst Rijk (ADR) controleert de rechtmatigheid van de uitgaven en geeft een oordeel over het gevoerde financiële beheer en de administraties die hiertoe worden gevoerd. De conclusies worden opgenomen in het accountantsrapport bij de Financiële Verantwoording EZ. Tegelijk met de financiële verantwoording verschijnt de slotwet.

Dit is de laatste wijzigingswet van de begroting, ingediend op de derde woensdag van mei. De Minister van EZ dient de departementale financiële verantwoording samen met het rapport van de Auditdienst uiterlijk 15 maart in bij de Minister van Financiën. Deze zendt de stukken door naar de Algemene Rekenkamer (AR). De AR stelt een rapport op bij de financiële verantwoording van EZ. In dit rapport geeft ze haar bevindingen en haar oordeel over de verantwoording. Op de derde woensdag in mei ten slotte, worden de departementale financiële verantwoordingen door de Minister van Financiën naar de Staten-Generaal gezonden.

Deel 6 Algemene Rekenkamer (AR)

De Algemene Rekenkamer (AR) voert diverse onderzoeken uit bij EZ. Als Hoog College van de Staat heeft zij een onafhankelijke status. Dat betekent dat de AR zelf bepaalt wat zij onderzoekt. De wettelijke taak van de AR is het controleren van de inkomsten en uitgaven van het Rijk, en het nagaan of het Rijk beleid uitvoert zoals het bedoeld is. De coördinatie van de AR-onderzoeken binnen EZ ligt bij de directie FEZ.

6.1 Lopende onderzoeken Algemene Rekenkamer bij EZ (overzicht t/m 1 november 2015)

De **grijs** gearceerde onderzoeken vallen binnen uw portefeuille.

Proces AR-onderzoek-> 1. oriëntatie - 2. schrijven onderzoeksvoorstel - 3. startgesprek ministerie(s) - 4. gegevensverzameling - 5. conceptnota van bevindingen - 6. ambtelijke reactie EZ op conceptnota van bevindingen (ambtelijk hoor en wederhoor) - 6. nota van bevindingen (definitief) - 7. schrijven conceptrapport - 8. bestuurlijke reactie EZ op rapport (bestuurlijk hoor en wederhoor - 9. publicatie - 10. nazorg

	Onderzoek	Korte omschrijving	Stand van zaken	Dienstonderdeel / departementen
1	Vervanging Walrusklasse onderzeeboot en	Onderzoek naar de behoeftestelling van de vervanging van de Walrusklasse onderzeeboten. In haar rapport wil de AR risico's in (de opzet van) het project benoemen en ingaan op de te onderscheiden rollen en verantwoordelijkheden van drie doelgroepen: Defensie, Economische Zaken en de Tweede Kamer. Het onderzoek richt zich op de vraag in hoeverre de behoeftestelling voor de nieuwe onderzeeër een gedegen basis vormt voor het verdere verwervingstraject. Als probleemstelling formuleert de AR: Beschikken de ministeries van Defensie en Economische Zaken bij het project Vervanging Walrusklasse-onderzeeboten over: voldoende lerend vermogen in de fase van behoeftestelling; een gedegen basis om het project beheerst te laten verlopen; toereikende informatievoorzieningsprocessen om de Tweede Kamer in staat te stellen haar controlerende taak uit te voeren?	Startgesprek heeft plaatsgevonden , AR formuleert vervolgvragen.	Topsectoren, Commissariaat Militaire Productie
2	Informatieverstrekking aan de AR in het kader van artikel 20-3 en artikel 21-4 van de Comptabiliteitswet 2001 (evaluatie-onderzoeken)	Jaarlijkse uitvraag van de AR. Het betreft hier informatie over de volgende soorten onderzoeken: beleidsdoorlichtingen, doelmatigheidsonderzoek, doeltreffendheidsonderzoek, doelrealisatie-onderzoek, onderzoek naar de uitvoering van beleid, organisatieonderzoek, bedrijfsvoeringsonderzoek en ex ante evaluatieonderzoek. Conform de CW gaat het om voorgenomen, lopend en afgerond onderzoek.	Brief ontvangen op 25 augustus. Op 1 oktober 2015 aan AR aangeleverd.	FEZ-Beleidscontrol
3	Begrotingsreserve	Dit onderzoek is o.a. gestart naar aanleiding van het onderzoek SDE. Plan is om het onderzoek in de begrotingsbrief EZ 2016 te 'laten landen'. De AR wil in ieder geval een aantal ontwikkelingen weergeven, namelijk: verloop van het aantal reserves en de bijbehorende bedragen door de tijd heen; welke algemene en specifieke regels gelden, en of die regels nageleefd worden.	De AR heeft een concept-publicatie opgesteld die bestaat uit een beschrijving van instrumenten om geld te reserveren voor	FEZ-Beleidscontrol

	Onderzoek	Korte omschrijving	Stand van zaken	Dienstonderdeel / departementen
		<p>Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek bekijkt de AR of de resultaten ook zullen landen in de begrotingsbrieven van Financiën en de overige betrokken ministeries (V&J, OCW, BZ, WenR). Daarnaast overweegt de AR om de resultaten in een apart rapport te publiceren (mogelijk op vergelijkbare manier als het onderzoek naar de besteding van de aardgasbaten).</p>	<p>toekomstige uitgaven. Daarnaast zijn ook factsheets opgesteld van de vijf grootste begrotingsreserves (qua financiële omvang). Het rapport publiceert de AR bij de begrotingsbrief Financiën op 24 september 2015.</p>	
4	<p>Personele uitgaven, ARAR 69 en 99</p>	<p>De AR verricht een onderzoek bij de sector Rijk naar personele uitgaven, met name naar het verlenen van vrijstelling van arbeid en de toepassing van de artikelen 69 en 99 van het ARAR. Daarvoor hebben zij informatie nodig uit de personeels- en salarisdossiers. AR heeft een code opgevraagd om toegang tot de digitale cRMA-dossiers van P-Direkt van EZ te krijgen.</p> <p>Probleemstelling:</p> <p>Op welke schaal worden bij het Rijk discretionaire bevoegdheden toegepast bij vrijstelling van arbeid, ontslagprocedures en toekenningen, en wordt de wet- en regelgeving daarbij nageleefd?</p> <p>Daarbij komen vragen aan de orde als:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrijstelling van arbeid: Op welke schaal komt het voor dat de ambtenaren worden vrijgesteld van arbeid maar volledig bezoldigd in dienst blijven en wordt de wet- en regelgeving daarbij nageleefd? • Schadeloosstelling en bijzonder ontslag: Op welke schaal worden discretionaire bevoegdheden toegepast bij ontslag en schadeloosstelling, en wordt de wet- en regelgeving daarbij nageleefd? • Wachtgelden: Zijn er voldoende waarborgen dat wachtgelden juist worden uitbetaald? <p>De te controleren periode van één jaar loopt van juli 2014 tot juli 2015.</p>	<p>AR toegang gevraagd tot digitale dossiers van P-Direkt. BZK is regievoerder voor alle departementen v.w.b. dit onderzoek en toetst dit verzoek aan de Wet bescherming persoonsgegevens. Daarnaast hebben we vragen over de reikwijdte van het onderzoek, de onderzoeksperiode en de planning. Actie BZK wordt afgewacht.</p>	<p>Directie Bedrijfsvoering (DB)</p>
5	<p>Energiedossier</p>	<p>AR gaat de rode draden uit al haar energie-onderzoeken van de afgelopen 10 jaar beschrijven. Het eindproduct is een brief aan de TK met bevindingen en een overkoepelende boodschap die de 'lessons learned' voor nieuw beleid bevatten. Mogelijk worden de resultaten volgend jaar mei</p>	<p>Het startgesprek heeft op 2 september plaatsgevonden.</p>	<p>DG-ETM</p>

	Onderzoek	Korte omschrijving	Stand van zaken	Dienstonderdeel / departementen
		tijdens een seminar (interparlementaire conferentie) ter ere van het EU-voorzitterschap 2016 gepresenteerd. Dit samen met de bevindingen van andere Europese rekenkamers.	Tussentijdse afstemming medio november in bijzijn van DGETM. Brief gereed: begin december 2015	
6	Verantwoordingsonderzoek RJv 2015	<ul style="list-style-type: none">– Functioneren RVO (doelmatigheid, stapeling van subsidies, frauderisico's)– Onderzoek naar financieel informatie en bedrijfsvoering:<ul style="list-style-type: none">• Onvolkomenheden (inkoop RVO, inkoop NVWA, Jaarafsluiting RVO)• Aandachtspunten (Toezicht kleine vergistingsinstallaties, Eersteklasabonnementen AT)– Inzicht in beleidsresultaten:<ul style="list-style-type: none">• Energielabel woningen• 30% regeling extraterritoriale kosten ingekomen werknemers– Informatiebeveiliging/ in control BIR– Faillissementsfraude– Governance agentschappen rwt/zbo's, SSO's, agentschappen– Digitaal archiveren– P-beheer		DB
7	Nieuw beleid artikelen 34 en 96 van de Comptabiliteitswet 2001	De AR kondigt nieuw AR-beleid aan in het kader van de artikelen 34 en 96 van de Comptabiliteitswet 2001 (CW 2001). Deze artikelen betreffen activiteiten m.b.t. het oprichten of mede-oprichten, dan wel het doen oprichten van een privaatrechtelijke rechtspersoon door de Staat en het hierover vooraf overleg voeren met de AR. De AR informeert jaarlijks de Eerste en Tweede Kamer over ontwikkelingen op dit gebied. Nieuw is dat de AR voortaan deze bevindingen ook gaat publiceren en openbaar maken op haar website.	Startbijeenkomst wordt gepland	WJZ
8	Vastgoed-beheer universiteiten	AR onderzoekt of instellingen op afstand een goed vastgoedmanagement hebben. In het vastgoedmanagement is sprake van drie elementen: <ul style="list-style-type: none">– Een combinatie van geld en taakuitvoering: financiële risico's hebben een directe link met risico's voor de taakuitvoering;– Een combinatie van informatievoorziening, governance en interventie: informatiesystemen (zoals een 'early warning'-systeem) hebben alleen zin als er ook actoren (zoals een controller of raad van toezicht) in de organisatie zijn die iets kunnen en willen doen met deze informatie;– Een combinatie van eigen verantwoordelijkheid en ministeriële verantwoordelijkheid: als de instelling zijn eigen verantwoordelijkheid niet	Opstart per 3 november 2015	DG Agro&Natuur

Onderzoek	Korte omschrijving	Stand van zaken	Dienstonderdeel / departementen
	<p>waarmaakt heeft de minister een probleem.</p> <p>Onderzoek vindt plaats op het gebied van financiële constructies, kansen en risico's, stuurinformatie, (des-) investeringen en governance.</p> <p>Als casus is in dit kader o.a. de Universiteit van Wageningen opgenomen.</p>		

Verkenningen

De Rekenkamer verricht ook onderzoeken in de vorm van verkenningen. Een verkenning heeft als doel om na te gaan of het haalbaar/uitvoerbaar is om uitvoeriger onderzoek te doen naar een bepaald onderwerp. Deze verkenningen leiden niet altijd tot officieel onderzoek en/of publicatie en worden vooral intern binnen de AR gebruikt. De AR heeft de afgelopen periode verschillende verkenningen uitgevoerd binnen EZ zoals: onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur, windenergie, verhandelbare rechten, geldstromen in de publieke kennisinfrastructuur, zicht op garanties, complexe financieringsconstructies.

	Verkenning	Korte omschrijving	
1	Groeiagenda van de economie	De AR is bezig met het ontwikkelen van een nieuwe meerjarenprogramma. Zij verkennen of er mogelijkheden zijn om de groeiagenda van de economie te onderzoeken. Er wordt gedacht over thema's als kredietverlening, innovatiebeleid, regeldruk, aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, etc.) en op basis van documenten en gesprekken een eerste richting te bepalen.	
2	Verkenning Mest	<p>Verkenning naar de handhaving van het mestbeleid. De AR wil in deze verkenning:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een beeld vormen van de gevolgen van het nieuwe mestbeleid voor de handhaving; • de risico's inventariseren die verband houden met de handhaving van gebruiksnormen en voorschriften. 	
3	Delfstoffenwinning	<p>De AR is een verkenning gestart naar delfstoffenwinning in Nederland. Zij richt zich daarbij vooral op de Nederlandse olie- en gaswinning. In het kader daarvan gaat de AR bij EZ achtergrondgesprekken voeren over:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Procedure en uitvoering van de vergunningverlening voor delfstoffenwinning; • Voor- en nadelen van deelname van de staat in exploratie en winning; • Nazorg en verantwoordelijkheden na het sluiten van een productielocatie; • Reflectie op een risicoanalyse die wij voor intern gebruik hebben opgesteld. 	

Afgeronde onderzoeken in 2015

Onderzoek	Publicatiedatum	Inhoud
Opvolgmonitor 2015	Opgenomen in de AR Begrotingsbrief 2016	Inventarisatie van de voortgang op de toezeggingen van de bewindspersonen EZ op AR-onderzoeken uit de afgelopen drie jaar.
Onderzoek naar Auditcapaciteit	Gestart: 27 juni 2014 Leidt niet tot verder onderzoek	De AR wil inzicht in de ontwikkeling van het aantal bestede uren / FTE's dat wordt besteed aan 'internal audits'. Dat zijn audits die vroeger de departementale auditdiensten deden en wat nu de ADR doet. Dergelijke audits konden en kunnen worden uitgevoerd door de departementale auditdienst of de ADR maar kunnen ook worden uitgevoerd door medewerkers van departementen die niet bij de ADR werken of door externe bureaus. Uiteindelijk gaat het om de totale capaciteit dat is besteed aan audits voor en na de overgang naar een centrale auditdienst. Dus in de voor- en na situatie de optelsom van DAD / RAD / ADR capaciteit, capaciteit van het ministerie buiten de DAD / RAD / ADR en externe inhuur.
Green Deals	Leidt niet tot verder onderzoek	De AR onderzoekt de door de minister van EZ aangekondigde Effectmeting Green Deals die hij in het voorjaar 2016 naar de Tweede Kamer wil sturen. Het gaat concreet over de vraag of er een planning beschikbaar en een plan van aanpak voor de evaluatie is en wie de evaluatie gaat uitvoeren.
Monitoring vervanging F-16	16 juni 2015	Sinds 2005 informeert de Algemene Rekenkamer de Tweede Kamer over de stand van zaken rond het project 'vervanging F-16' van het Ministerie van Defensie. De AR heeft oa aandacht voor de verwerving van de Joint Strike Fighter (JSF). Het Ministerie van Defensie is verantwoordelijk voor de vervanging van de F-16 en de deelname aan het internationale JSF-programma. EZ is verantwoordelijk voor de bevordering van deelname van het Nederlandse bedrijfsleven aan de ontwikkeling, productie en instandhouding van de JSF.
Rapport bij de Nationale Verklaring	20 mei 2015	Sinds 2007 geeft de minister van Financiën jaarlijks een Nationale verklaring af. In deze verklaring doet de minister, namens het kabinet, een uitspraak over het beheer en de besteding van EU-fondsen in gedeeld beheer in Nederland. De Nationale verklaring is gericht aan de Europese Commissie en aan het Nederlandse parlement. De Algemene Rekenkamer geeft jaarlijks voor het parlement een oordeel over de Nationale verklaring.
Verantwoordingsonderzoek 2014	20 mei 2015	Rechtmatigheidsonderzoek op het jaarverslag van EZ. De deelonderzoeken voor 2014 oa: bestuurskosten, co-vergisters, decentralisatie natuurbeheer, fraude subsidies, beleidsdoorlichting groen onderwijs, informatiebeveiliging rol CIO, jaarafsluiting Dictu, MKB, NAM, Mobility Mix M&O, ROM Noord, RVO, Vertrouwensfuncties, zuinige auto's.
Stimulering duurzame Energie (SDE+)	16 april 2015	In het Energieakkoord is bovendien als Nederlandse doelstelling opgenomen dat dit aandeel in 2023 op 16% moet liggen. Nederland voldoet daar nog lang niet aan.
Vervolg milieubelastende subsidies en fiscale maatregelen	20 maart 2015	Drie ministeries zijn beleidsverantwoordelijk voor circa driekwart van de op dit moment lopende fiscale regelingen: Economische Zaken (EZ), Infrastructuur en Milieu (IenM) en Financiën. Deze regelingen beslaan 88% van het totale financieel belang van de belastinguitgaven.
Zicht op Staatsdeelnemingen	7 april 2015	Het beleid voor het beheer van staatsdeelnemingen gaat uit van het zogeheten 'actief aandeelhouderschap'. Publiek belang en het beheer van maatschappelijk

Onderzoek	Publicatiedatum	Inhoud
		vermogen staan in dit beleid centraal. De randvoorwaarden voor dit beleid zijn echter niet altijd ingevuld. Hierdoor is de invloed op de bedrijven kleiner dan het kabinet nastreeft. Dit komt naar voren uit het rapport De Staat als aandeelhouder.
Beheer van het landelijk elektriciteitsnetwerken	25 februari 2015	Onderzoek naar de wijze waarop Tennet haar wettelijke taak uitvoert. Zie conclusies en aanbevelingen op www.algemener rekenkamer.nl .
EU-trendrapport 2015 incl deelonderzoek: Aanbestedingsfouten bij EU-structuurfondsen	10 februari 2015	Het EU-trendrapport 2015 is de dertiende editie van een jaarlijkse rapportage over ontwikkelingen in het financieel management van de EU. Centraal staat het toezicht en de controle op de besteding van EU-geld, zowel in Nederland als EU-breed.

Onderzoeken zijn te vinden op www.algemener rekenkamer.nl Overzicht ten behoeve van: Bestuursraad, bedrijfsvoeringsoverleg, MT FEZ, Directie communicatie

Verantwoordingsonderzoek EZ 2014

Jaarlijks voert de Algemene Rekenkamer (AR) een Verantwoordingsonderzoek uit waarvan de bevindingen als rapport bij het departementale jaarverslag gepresenteerd wordt. Daarin benoemt de AR onvolkomenheden en aandachtspunten.

De AR stelt in het Rapport bij het Jaarverslag 2014 vast dat de onderzochte beleidsinformatie deugdelijk tot stand is gekomen. De in de financiële overzichten opgenomen informatie in het Jaarverslag 2014 van EZ is rechtmatig met uitzondering van één fout in de samenvattende verantwoordingsstaat van de baten-lastenagentschappen van € 15,4 mln, voornamelijk door rechtmatigheidsfouten bij de RVO en de NVWA. De onderzochte onderdelen van de bedrijfsvoering van EZ voldoen in 2014 aan de gestelde eisen, met uitzondering van 3 onvolkomenheden. Ter informatie, één onvolkomenheid is gehandhaafd, vier onvolkomenheden zijn opgelost en er zijn twee onvolkomenheden bijgekomen.

Een overzicht van de 3 actuele onvolkomenheden:

- Inkoop RVO (AgNL) uit 2013 (bestaande onvolkomenheid): het betreft hier het niet juist aanbesteden van raamovereenkomsten, geen gebruik maken van de aanwezige (Europees aanbestede) raamovereenkomsten en het niet of niet tijdig (Europees) aanbesteden van opdrachten boven de Europese drempelbedragen.
- Inkoopbeheer NVWA (nieuwe onvolkomenheid): geen gebruik maken van Europees aanbestede raamcontracten, rechtstreeks inkopen bij een van de raamcontractpartijen waar meerdere raamcontractpartijen benaderd hadden moeten worden en het niet of niet tijdig (Europees) aanbesteden van overheidsopdrachten boven de Europese drempelwaarde.
- Jaarafsluiting RVO (nieuwe onvolkomenheid): de versnelde fusie en de problemen met het invoeren van een nieuw financiële systeem hebben geleid tot een moeizame jaarafsluiting bij de RVO. Het gevolg hiervan is dat in de jaarrekening fouten en onzekerheden zijn aangetroffen van respectievelijk zo'n € 1 mln en € 27 mln. Dit heeft ertoe geleid dat de Auditdienst Rijk over 2014 een controleverklaring met beperking heeft afgegeven bij het jaarverslag van RVO.

Daarnaast geeft de AR aan EZ de volgende aandachtspunten mee:

- AT treinabonnementen: onrechtmatige verstrekking van eersteklasabonnementen aan alle medewerkers.
- Toezicht biomassa installaties: meetbedrijven controleren de door de producent opgegeven biomassa niet.
- Aanbestedingswet objectieve keuzeprocedure en inkoopgrens: de aanbestedende dienst moet op 'objectieve gronden' kiezen welk type aanbestedingsprocedure wordt gebruikt en welke ondernemer(s) worden toegelaten tot de procedure.
- Nationale Verklaring 2015: beheer Europese fondsen voor regionale ontwikkeling en visserij: managementautoriteiten dienen hun controles te verbeteren op de rechtmatigheid van de kosten die door projectbegunstigden zijn ingediend.

- Begrotingsreserves MEP/SDE+: de Minister van EZ heeft voor de onderuitputting de mogelijkheid om zelf te kiezen of hij deze in de reserve stort. In 2014 werd naar de mening van de AR een bedrag van 22 miljoen euro niet in de reserve gestort.

Bijlage 1: Beschrijving dienstonderdelen van EZ

Kerndepartement

Directoraten-generaal

Directoraat-generaal Agro en Natuur (AN)

DG AN heeft tot taak:

- Het bevorderen van een transparante afweging tussen *people*, *planet* en *profit*, die voortdurend aan de orde is binnen het AN-domein en binnen het bredere EZ-domein.
- De specifieke maatschappelijke betekenis van agro en natuur als bron van voedsel, grondstoffen, biodiversiteit en beleving. Daarbij bestaat aandacht voor intrinsieke waarde van plant en dier.
- Versterking van de Agro-sector als een van de kapitale dragers van de economie. De ambitie is om de Nederlandse landbouw mondiaal en in EU-verband voorop te laten lopen in ontwikkeling en toepassing van kennis en technieken. Het directoraat-generaal onderkent en benoemt daarbij de spanning tussen moderne intensieve landbouw en andere maatschappelijke belangen en wil die substantieel verminderen. De sector kan zijn maatschappelijke waarde en economische ontwikkeling voor een groeiende wereldbevolking invullen door duurzame productie van voedingsmiddelen en agrarische grondstoffen.
- Een veelzijdige natuur en wederzijdse versterking van ecologie en economie en de samenhang daartussen. Een veelzijdige natuur draagt bij aan een duurzame en concurrerende ruimtelijk-economische structuur. Bescherming van natuurwaarden vindt vaak plaats via de uitvoering van internationale verdragen.
- De specifieke maatschappelijke betekenis van de Agro sector, waaronder de intrinsieke waarde van het dier en dierenwelzijn als essentieel onderdeel in de keten.
- Het onderhouden en versterken van een breed Europees en internationaal netwerk, omdat veel beleid in het AN-domein Europees en/of mondiaal bepaald wordt. Daarnaast moet een aantal Europese en internationale uitdagingen die integraal worden aangepakt. Het gaat hierbij onder meer om het Gemeenschappelijk Landbouw- en Visserijbeleid, Natura 2000, biodiversiteitsbeleid, voedselzekerheid etc. In dit kader heeft het DG een actieve inzet op en de beïnvloeding van internationale besluitvormingsprocessen.
- Versterking van de internationale agro-economische presentatie van Nederland in de wereld. Dit betekent ondersteuning van de internationale initiatieven van de topsectoren, het slechten van barrières voor markttoegang en de vervulling van opdrachtgeverrol voor het netwerk van landbouwattachés/raden.
- Het onderhouden van een goed maatschappelijk netwerk omdat bedrijfsleven, ngo's en samenleving veel van de publieke waarden rond duurzaamheid en natuur invullen.
- De ketensamenwerking en samenwerking tussen bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen en overheid. Dit is een voorbeeld voor andere sectoren. De kracht hiervan is het werken vanuit gemeenschappelijke kennis- en innovatieagenda's die richtinggevend zijn voor kennisontwikkeling.
- Het meenemen van Natuur bij het maken van ander EZ-beleid, bijvoorbeeld vanwege de betekenis voor de omgang met natuurlijke hulpbronnen en het streven naar duurzame economische groei.
- Het werken aan onder meer het tegengaan van de ontbossing in de wereld door toe te werken naar verduurzaming van het bosbeheer, het verduurzamen van de agro- en houtketens, het verstevigen van de economische basis onder het bosbeheer en het bevorderen van de integrale landschapsgebruiksplanning.
- De stelselverantwoordelijkheid voor het groen onderwijs, die na de ondertekening van het Groen Onderwijspact krachtig vorm en inhoud zal krijgen.
- De inhoudelijke verantwoordelijkheid op de beleidsterreinen natuur en landbouw in Caribisch Nederland.
- Het zorg dragen voor een goede crisisweerbaarheid.
- Het zo nodig vertalen van maatschappelijke vraagstukken m.b.t. de landbouw en visserij naar ambities en kaders voor deze sectoren.
- Het onderhouden van contacten met de voor de taken relevante (nieuwe) partijen.

Het directoraat-generaal Agro en Natuur bestaat uit de volgende directies:

- de directie Agro- en Natuurkennis;
- de directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn;
- de directie Natuur en Biodiversiteit;
- de directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit;
- de directie Europees Landbouw- en Visserijbeleid en Voedselzekerheid;

Directoraat-generaal Bedrijfsleven en Innovatie (B&I)

DG B&I heeft tot taak:

- Het vormgeven van het bedrijfslevenbeleid voor alle ondernemingen.
- Het stimuleren van de topsectoren.
- Het optreden als accountmanager van bedrijfssectoren en belangrijke bedrijvendossiers; het inhoud en richting geven aan het beleid voor het Groene Groeibeleid en 'biobased economy' en het stimuleren van duurzaam ondernemen in de volle breedte; Het coördineren van het grondstofbeleid.
- Het versterken van het innovatievermogen en de kennisbasis van de Nederlandse economie onder meer door de regio en coördinatie van het innovatiebeleid en door het vormgeven van de beleidsagenda voor de kennisinfrastructuur.
- Het realiseren van een uitmuntend ondernemingsklimaat en het stimuleren van (innovatief) ondernemerschap.
- Het verlichten van regeldruk voor bedrijven en het verbeteren van de (digitale) dienstverlening van de overheid.
- Het vertegenwoordigen van het ministerie op bestuurlijk niveau in de regio, met name via de regioambassadeurs;
- Het onderhouden van een relevant regionaal netwerk en kennis van de regio's ten behoeve van het gehele departement (horizontale regionale functie) en het inbrengen van dit netwerk en deze kennis in landelijke beleidstrajecten van alle DG's van EZ.
- Het signaleren van ontwikkelingen en stemmingen in de regio die de realisering van het EZ-beleid kunnen versnellen dan wel frustreren en het acteren naar aanleiding van deze signalen;
- Het vervullen van de bestuurlijk contactfunctie voor EZ met regionale sleutelfiguren in geval van het uitbreken van een crisis;
- Het vervullen van de lidstaatverantwoordelijkheid die de staatssecretaris van EZ heeft voor de Europese Structuurfondsen voor regionale ontwikkeling;
- Het zorg dragen voor de Digitale Agenda.nl.
- Het ondersteunen van het externe en onafhankelijke Adviescollege toetsing regeldruk (Actal) bij het uitvoeren van zijn taken.

Het directoraat-generaal Bedrijfsleven en Innovatie bestaat uit de volgende directies:

- De directie Innovatie en Kennis (I&K);
- De directie Topsectoren en Industriebeleid (TOP);
- De directie Ondernemerschap (O);
- De directie Regeldruk en ICT-beleid (R&I);
- De programmadirectie Groene Groei en Biobased Economy;
- De directie Regio.

Directoraat-generaal Energie, Telecom en Mededinging (ETM)

DG ETM heeft tot taak:

- de optimale ordening en werking van de markten van energie, telecom en post;
- de handhaving van het niveau van voorzieningszekerheid op korte en lange termijn en het bevorderen van de internationale voorzieningszekerheid;
- het bevorderen van de Nederlandse positie op het gebied van kernenergie, nucleair onderzoek, de isotopenproductie en uraniumverrijking, met inbegrip van de taken die hierover zijn opgenomen in de verdragen van Almelo, Washington, Cardiff en Parijs;
- het bevorderen van een hoogwaardige, veilige en betrouwbare (mobiele) communicatie-infrastructuur tegen betaalbare prijzen;
- het zorg dragen voor een adequate omroepdistributie en veiling van schaars frequentiespectrum;

- het bijdragen aan optimale ordening van markten en het bevorderen van mededinging in algemene zin;
- het ontwikkelen van consumentenbeleid en het toezicht daarop;
- het zorg dragen dat de Nederlandse bodemschatten optimaal worden benut;
- het bijdragen aan het internationale oliecrisisbeleid.

Het directoraat-generaal bestaat uit:

- de directie Energie en Omgeving;
- de directie Energiemarkt en Innovatie;
- de programmadirectie Energie-Uitdagingen 2020;
- de directie Mededinging en Consumenten;
- de directie Telecommarkt.

De DG ETM is binnen de Bestuursraad aangewezen als portefeuillehouder de crisisorganisatie in de normale fase ("vredestijd"). Hij stuurt namens de BR de departementale crisisorganisatie in vredestand aan en vertegenwoordigt in die fase EZ interdepartementaal op DG niveau.

Loco SG

Loco SG: Algemene Economische Politiek (AEP)

De directie Algemene Economische Politiek heeft als doelstelling het versterken van een duurzaam economisch groeivermogen en het scheppen van voorwaarden voor een goed functionerende economie en markten.

AEP heeft tot taak:

- Macro-economische vraagstukken;
- Algemeen-economische aspecten van het overheidsbeleid;
- Het versterken van het strategisch vermogen van EZ;
- Het coördineren van het fiscale beleid;
- Voorbereiding interdepartementale voorportalen, onderraden en Ministerraad;
- Participatie intern-EZ op belangrijke dossiers (o.a. agro en natuur, energie, telecom, mededingings- en innovatiebeleid) vanuit algemeen economisch/ordeningsperspectief.

Loco SG: Directie Europese en Internationale Zaken (DEIZ)

DEIZ heeft tot taak:

- Het coördineren van de EZ-inzet tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie in de eerste helft van 2016;
- Het bevorderen van het functioneren van de Europese interne markt, het toezicht daarop, en het verzorgen van het beleid en advies op dit gebied;
- Het zorg dragen voor coherente EU beleidskaders voor de coördinatie van (nationaal) economisch beleid in de EU, zoals de Europa 2020 strategie voor groei en banen, het uitbreidingsdossier, de versterking van het Europese concurrentie- en groeivermogen en het investeringsklimaat, klimaat en institutionele EU-ontwikkelingen;
- Het coördineren en verzekeren van coherent Nederlands beleid in de Raad voor Concurrentievermogen en het in samenwerking met de beleids-DG's coördineren van de Energieraad, de Telecomraad, de Landbouw- en Visserijraad en (waar EZ verantwoordelijk) de Milieuraad;
- Voorbereiden en vertegenwoordigen van EZ in de interdepartementale gremia voor Europees beleid zoals de BNC, de Coördinatie Commissie, en de Hoogambtelijke en Ministeriële Commissie EU.
- Verantwoordelijk voor de EZ inbreng vanuit de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU;
- Het onderhouden van contacten met relevante (kabinetten van) Vicevoorzitters en Eurocommissarissen;
- Het coördineren binnen EZ van zowel de inhoud als proces van de EU-begroting en het meerjarig financieel kader;
- De verantwoordelijkheid voor de beleidsmatige invulling van de integrale internationale functie van EZ en het coördineren van en zorg dragen voor een coherente en daadkrachtige EZ inbreng op de internationale dossiers alsmede verantwoordelijk voor het dossier internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO).

- Advisering over dossiers op buitenlands beleid aan EZ bewindspersonen, in het bijzonder de beleidsinhoudelijke advisering over de algemene bilaterale relaties met betrekking tot de EU-lidstaten en China, VS en Rusland alsmede de strategische advisering over de reisagenda van de EZ bewindspersonen;
- Voorbereiden en vertegenwoordigen van EZ in de interdepartementale gremia voor internationaal beleid zoals de Coördinatiecommissie voor Internationale Aangelegenheden (CoRIA) en de Interdepartementale Raad voor Handelspolitiek;
- Het voeren van voorzitterschap en secretariaat van de Detacheringswerkgroep betreffende buitenlandplaatsingen van de EZ-medewerkers, verantwoordelijk voor het concordaat met Buitenlandse Zaken en het functioneren als thuisbasis voor uitgezonden EZ-ers;

HDIOU

De Hoofddirecteur Interne Organisatie en Uitvoering (HDIOU) is als portefeuillehouder in de Bestuursraad verantwoordelijk voor het EZ-beleid inzake management en beheer, bedrijfsvoering en informatiebeleid en is de *Chief Information Officer* van het ministerie. De HDIOU is tevens eigenaar van Agentschap Telecom, de Dienst ICT uitvoering van EZ, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en vervult namens de Secretaris-Generaal de gedelegeerd eigenaarsrol van een aantal agentschappen en Zelfstandige Bestuursorganen.

HDIOU: Directie Bedrijfsvoering (DB)

De directie Bedrijfsvoering (DB) heeft als taak om de EZ-organisatie en -medewerkers zo te ondersteunen, dat ieder zich kan concentreren op zijn of haar eigen werk. DB werkt EZ-breed, waarbij de nadruk ligt op het kerndepartement. De rol buiten het kerndepartement vult DB in volgens de leidraad 'centraal wat kan, decentraal wat moet'.

DB levert producten en diensten op het gebied van:

- Personeel & Organisatie (P&O);
- Informatiemanagement Facilitair en Huisvesting (IFH), waaronder het coördineren van de opdrachten aan DICTU en ondersteuning van de HDIOU in zijn rol als CIO (Chief Information Officer): EZ Architectuur en aandacht voor compliancy (Informatiebeveiliging, Privacy en Archiefwet).
- Ondersteuning bij beheer en beheersing van formatie (EZ-breed) en voor het kernministerie de budgetten (P&C);
- Managementondersteuning (BMO).

DB biedt EZ als geheel ondersteuning bij:

- Projecten;
- Programma's;
- (Implementatie) Processen (POOL): bijvoorbeeld in de vorm van interim-managers, projectleiders, of facilitatoren.

Onlangs heeft DB een nieuwe Koers (2015-2020) geïntroduceerd. Hiermee wordt voortgebouwd op eerder ingevoerde rijksbrede ontwikkelingen: Nu inbesteding en governance van operationele taken bij de rijksbrede SSO's hun beslag hebben gekregen, is focus nodig op (integrale) kwaliteit van werk, op resultaatgericht vakmanschap, op toegevoegde waarde direct bij de klant, op concernondersteuning en op innovatie van dienstverlening. Bij dit alles werkt DB zo efficiënt en professioneel mogelijk. Duurzaamheid speelt een blijvende rol, ook bij noodzakelijke besparingen.

HDIOU: Projectorganisatie Van Werk Naar Werk (VWNW)

De projectorganisatie van Werk naar Werk (VWNW) is een tijdelijke organisatie binnen EZ. Zij heeft als taak de verplichte VWNW-kandidaten vanuit DLG en het kerndepartement op een zo kort mogelijke, maar zorgvuldige manier, te begeleiden naar ander structureel werk. Dit gebeurt volgens de bepalingen van het Rijksbrede Van Werk Naar Werk (VWNW) beleid.

HDIOU: Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Dienst ICT Uitvoering (DICTU) maakt onderdeel uit van het ministerie van Economische Zaken en is een van de grotere ICT-dienstverleners binnen de Rijksoverheid.

DICTU is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en beheren van systemen en applicaties, het beheren van datacenters en de dienstverlening voor de ruim 14.000 werkplekken en 13.000 devices van het departement.

DICTU beschikt over specialistische kennis van ICT-systemen op het terrein van: inspecties, subsidies en vergunningen, registers, digitale dienstverlening, werkplekomgevingen en bedrijfsvoeringsprocessen zoals geografische informatiesystemen, apps, eBS en het Concept Zaakgericht Werken. Daarnaast ontwikkelt DICTU Cloud infrastructuur en Cloud diensten.

DICTU werkt voor alle onderdelen van het ministerie van Economische Zaken. Daarnaast zijn ook diverse andere ministeries op de bovengenoemde terreinen opdrachtgever van DICTU.

DICTU heeft de ambitie om zich te ontwikkelen tot één van de Shared Service Organisaties op ICT-gebied. Klanttevredenheid staat hierbij zeer hoog in het vaandel.

Stafdirecties

Bureau Bestuursraad (BBR)

BBR heeft tot taak:

- Het bedienen van bewindslieden en ambtelijke top opdat zij hun politieke, inhoudelijke en bedrijfsmatige eindverantwoordelijkheid voor het functioneren van het Ministerie van Economische Zaken ten volle waar kunnen maken;
- Het coördineren van contacten met het parlement en de voorbereiding voor de ministerraad;
- Het stimuleren en het coördineren van samenwerking tussen de dienstonderdelen waaronder de samenwerking tussen beleid en uitvoering;
- Het adviseren over alle stukken die naar de politiek-ambtelijke top en naar buiten gaan, waaronder alle Kamerstukken;
- Het voeren van het secretariaat van de bewindspersonenstaf en de bestuursraad;
- Het bieden van ondersteuning aan de leden van de Bestuursraad voor hun portefeuilletaken en aangelegenheden die het gehele Ministerie van Economische Zaken betreffen;
- Het behandelen van protocollaire aangelegenheden en het coördineren van evenementen die het gehele Ministerie van Economische Zaken betreffen;
- Het voeren van toezicht vanuit de Wet bescherming Persoonsgegevens en het toezicht op het beleid ten aanzien van financiële belangen (compliance);
- De coördinatie van de departementale crisisbeheersing.

Directie Communicatie (DC)

DC heeft tot taak:

- Het dagelijks anticiperen en reageren op de actualiteit door middel van woordvoering, het schrijven van persberichten en het organiseren van persbijeenkomsten;
- Het ontwikkelen, vormgeven en uitvoeren van strategisch communicatieadvies rond de communicatieprioriteiten;
- Het schrijven van speeches voor de bewindslieden;
- Het verzamelen, initiëren en coördineren van communicatieonderzoek;
- Het volgen, strategisch inzetten en innoveren van online media in de externe en interne communicatie;
- Het strategisch inzetten van externe optredens, zowel reactief als proactief;
- Het ontwikkelen, implementeren en uitvoeren van het (corporate) communicatiebeleid;
- Het realiseren van samenhang in en het bevorderen van kwaliteit van de in- en externe communicatie, zowel in woord als in beeld (beeldregie);
- Het bijdragen aan de interdepartementale beleidsvorming en samenwerking op communicatie-gebied, onder andere met betrekking tot de kabinetsbrede communicatie.

Directie Financieel Economische Zaken (FEZ)

De directie FEZ heeft als concerncontroller tot taak een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende besteding van de middelen en een ordelijk en controleerbaar financieel en materieel beheer te borgen. Deze taak is wettelijk geregeld in het Besluit Taak FEZ. De directie FEZ heeft als gevolg van de gecentraliseerde financiële functie een dubbele rol: de onafhankelijke rol van concerncontroller en tegelijkertijd een faciliterende rol voor de ambtelijke en politieke leiding van het ministerie.

FEZ heeft de volgende taken:

- Een centrale financiële administratie die op orde is en zodanig ingericht is en functioneert dat EZ op doelmatige en tijdige wijze kan beschikken over die informatie die nodig is voor een adequate sturing en beheersing.
- Een juiste wijze van begroten en verantwoorden van de middelen van EZ als geheel.
- Een financieel en materieel beheer dat ordelijk en controleerbaar is.
- Zorgdragen voor verplichtingen en betalingen die rechtmatig zijn.
- Een transparante besluitvorming over de allocatie en de sturing van de middelen (budget en fte) binnen EZ.
- Een doelmatige en doeltreffende besteding van de beschikbare schaarse middelen van EZ.
- Een doelmatige uitvoering van beleid en wettelijke taken, ook wanneer deze op afstand zijn gezet.
- EU-fondsen waarvan het beheer en de financiële transacties op orde zijn en de erkenning van EU-betalorganen die daar een belangrijke rol in vervullen.
- Een optimale ondersteuning te bieden aan de DG's als budget- en beleidsverantwoordelijke in de beleidscyclus, de managementcyclus en de begrotings- en verantwoordingscyclus.

Directie Wetgeving en Juridische zaken (WJZ)

WJZ maakt zich er sterk voor dat EZ in juridisch opzicht effectief handelt. Om deze missie te realiseren richt WJZ zich op het, tijdig en inhoudelijk adequaat, produceren van wet- en regelgeving en juridische adviezen en het behandelen van bezwaar- en beroepsschriften. Daarmee is bij EZ het belangrijkste juridische werk geconcentreerd binnen WJZ als centrale stafdirectie.

De directie WJZ heeft de volgende taken:

- Het verzorgen van diverse wetgevingsproducten (wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen). Hieronder zijn mede begrepen de goedkeuringen van verdragen en de totstandkoming van beleidsregels;
- Een bijzondere verantwoordelijkheid ligt voorts bij WJZ voor de totstandkoming van specifieke regelgeving in het kader van crisisbeheersing;
- Ontwikkelen en beschikbaar stellen van handleidingen en modellen op juridisch terrein (contracten, WOB, etc.).
- Beslissingen op bezwaar en verweerschriften in beroepszaken;
- Geven van juridisch advies op een breed terrein van juridische en bestuurlijk-juridische zaken, coördinatie staatssteun;
- Begeleiden van de landsadvocaat, wanneer deze in civiele procedures optreedt voor EZ.

Diensten en Agentschappen

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Op 1 januari 2014 is de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) ontstaan uit een fusie van de agentschappen Agentschap NL en Dienst Regelingen. Redenen om één grote rijksdienst voor ondernemers te vormen waren:

- de flexibiliteit en slagvaardigheid van de uitvoering te vergroten;
- via synergie en schaalvergroting de efficiëntie te vergroten.

In de loop van 2014 en in 2015 is het werkpakket van RVO.nl uitgebreid met taken van het Centrum tot Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden (CBI), de Productschappen en de Rijkstaken van voormalig Dienst Landelijk Gebied (DLG).

RVO.nl staat voor het uitvoeren van beleid voor ondernemend Nederland op het gebied van innovatie, duurzaamheid, agro & natuur en internationaal. Daarmee draagt RVO.nl bij aan een economisch sterker Nederland en een duurzame samenleving. De ambitie van RVO.nl is om in 2017 dé toonaangevende overheidsdienstverlener voor ondernemend Nederland te zijn. RVO.nl wil uitblinken in klantgerichtheid, deskundigheid, kostenefficiëntie en samenwerking.

RVO.nl is een baten-lasten dienst van EZ en werkt in opdracht van de ministeries van EZ, I&M, OCW, V&J, SZW, BZ en BZK. Daarnaast stelt RVO.nl zijn dienstverlening ter beschikking aan gemeenten, provincies en de Europese Unie.

In 2015 telde het opdrachtenpakket op tot een totaal van ca. 441 miljoen euro. Daarvan is ca. 293 miljoen afkomstig van het ministerie van EZ.

Aantal vestigingen: 6 (Den Haag, Assen, Deventer, Utrecht, Roermond en Zwolle).

Aantal medewerkers: 3700 fte, waarvan 2862 fte vast ambtelijk (peildatum 30 september 2015).

Agrarisch ondernemen

RVO.nl voert in opdracht van het ministerie van Economische Zaken het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid uit. Economische Zaken staat ook voor een sterke landbouw, visserij en levendige natuur. De Rijksoverheid wil de concurrentiekracht en verduurzaming van agro- en visserij versterken.

RVO.nl voert dit beleid uit met:

- Bedrijfstoeslagregeling (inkomenssteun)
- Registratie grond, gewas en dieren
- Financiering, garantstelling, vergunningen & ontheffingen, geo-informatie
- Crisisbeheersing bij uitbraken van dierziekten

Duurzaam ondernemen

In opdracht van verschillende ministeries werkt RVO.nl aan een betrouwbare, betaalbare en duurzame energievoorziening. Duurzaam ondernemen draagt bij aan het energiebeleid van de Rijksoverheid. Voorbeelden hiervan zijn energiedoelen, hernieuwbare energie, elektrisch rijden en het energielabel. Maar ook woonbeleid, de transformatie kantoorgebouwen naar woningen en energie neutrale nieuwbouw.

RVO.nl voert dit beleid uit met:

- Fiscale regelingen voor duurzame energie projecten
- Verkenning duurzame marktkansen
- Subsidie voor duurzame Energieproductie
- Onderzoeken

Innovatief ondernemen

De ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur & Milieu hebben met het innovatiebeleid vooral het scheppen van nieuwe banen voor ogen en het creëren van randvoorwaarden voor vernieuwing en groei. In het verlengde van dit beleid voert RVO.nl veel regelingen uit die ondernemers ondersteunen met het ontwikkelen van innovatieve producten. RVO.nl heeft veel kennis van wet- en regelgeving die bedrijven nodig hebben bij het ontwikkelen van nieuwe technologieën. RVO.nl brengt ondernemers in contact met mogelijke zakenpartners en wetenschappelijke instellingen.

Het Octrooiencentrum Nederland is ook onderdeel van RVO.nl. Met behulp van octrooien kunnen bedrijven en kennisinstellingen hun kennis beschermen. Het octrooisysteem biedt juridische bescherming van uitvindingen en innovaties.

RVO.nl voert dit beleid uit met:

- Financiering
- Kennis van wet- en regelgeving
- Contacten bij zakenpartners en wetenschappelijke instellingen
- Garantstelling bij bancaire regelingen

- Innovatiekrediet en fiscale regelingen
- Octrooiverlening

Internationaal ondernemen

Over de grens liggen vele mogelijkheden en kansen. RVO.nl begeleidt ondernemers met internationale ambitie bij het vinden van informatie over de exportmarkt. Ook helpt RVO.nl bij het leggen van contacten met zakenpartners en het benutten van (financiële) ondersteuning.

RVO.nl voert dit beleid uit met:

- Landeninformatie buitenlandnetwerk (ambassades, consulaten, NBSO's, Innovatie Attachés, landbouwraden)
- Economische missies
- Kredietverstrekking
- Aantrekken buitenlandse investeringen (NFIA)

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit heeft tot taak:

- Het werken aan de veiligheid van voedsel- en niet-voedsel producten om de gezondheid van mens en dier te beschermen;
- Het zorg dragen voor handhaving van wet- en regelgeving waarvoor de minister (mede) verantwoordelijkheid draagt op het terrein van land- en tuinbouw, natuur, visserij, diergezondheid en welzijn, milieu, dierproeven, voedselveiligheid en consumentenproducten;
- Het verzamelen en verdelen van inlichtingen en het uitvoeren van analyses ter vergroting van inzicht, aard en omvang van (niet-)naleving;
- Het informeren van de buitenwereld over risico's en risicoreductie;
- Het fungeren als centraal meldpunt voor consumenten, bedrijven, laboratoria, de Europese Commissie en andere landen op het gebied van voedselveiligheid;
- Het samenwerken met de Europese Voedsel Veiligheidsautoriteit;
- Het bewaken en bevorderen van de gezondheid van planten waarmee een bijdrage wordt geleverd aan een gezonde groene sector van internationaal aanzien, een gezonde en veilige land- en tuinbouw en een landschap met een hoge biodiversiteit;
- het voorkomen dat ziekten, plagen en ongewenste planten binnen Nederland en over de wereld worden verspreid;
- Het bevorderen dat planten, ziekten, plagen en onkruiden op een veilige en duurzame wijze worden beheerst;
- Het optreden als coördinerend controle orgaan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid;
- Het uitoefenen van verificaties en controles van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid;
- Het verlenen van ontheffingen van maatregelen ter bestrijding van plantenziekten op grond van de Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;
- Het verrichten van taken waaronder het verlenen, schorsen en intrekken van ontheffingen, erkenningen, vergunningen, het nemen van maatregelen en het doen van aanwijzingen op het terrein van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden, de Wet dieren, de Plantenziektenwet, de Landbouwwet, de Landbouwkwaliteits-wet, de Flora- en Faunawet, visserijregelgeving en de daarmee samenhangende besluiten;
- Het ontwikkelen van de kennisagenda en ondersteunen divisies bij strategische kennisontwikkeling;
- Het verzorgen van opleidingen voor managers en (bij)scholing voor handhavers op het gebied van toezicht en opsporing.

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit bestaat uit:

- De directie Staf;
- Het Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering;
- De divisie Klantcontact en Dienstverlening (KCDV);
- De divisie Veterinair en Import;
- De divisie Landbouw & Natuur;
- De divisie Consument & Veiligheid;
- De Inlichtingen- en Opsporingsdienst (IOD).

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

Het Staatstoezicht op de mijnen heeft tot taak:

- Het toezien op de naleving van het bij het krachtens de Mijnbouwwet en overige wetten bepaalde ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het milieu, de bodembewegingen, de doelmatige winning van delfstoffen bij verkenningsonderzoeken in het kader van een planmatig beheer, het opsporen en winnen van delfstoffen en aardwarmte en het opslaan van stoffen;
- Het toezien op de naleving van het bij het krachtens de Gaswet bepaalde ten aanzien van de veiligheid van gastransportnetten;
- Het doen van aanbevelingen en het geven van onafhankelijke adviezen aan de minister die de inspecteur-generaal wenselijk acht met het oog op een doelmatige en voortdurende uitvoering in de toekomst van de in onderdelen a en b genoemde activiteiten;
- Het geven van onafhankelijk advies over voorgenomen beleid ten aanzien van de handhaafbaarheid, de uitvoerbaarheid en de fraudegevoeligheid;
- Het informeren van de bewindspersonen en van het bij de mijnbouw- en gasregelgeving betrokken beleidsonderdeel over de waargenomen effecten van bestaand beleid en over relevante ontwikkelingen in het buitenland, waaronder de Europese Unie, die invloed kunnen hebben op dit beleid;
- Het bijdragen aan beleidsevaluaties op basis van bevindingen opgedaan bij het toezicht.

Het Staatstoezicht op de mijnen bestaat uit:

- De afdeling Engineering;
- De afdeling Geo-engineering;
- De afdeling Operaties;
- Het Bedrijfsbureau.

Agentschap Telecom (AT)

Agentschap Telecom heeft tot taak:

- Het verruimen en het optimaliseren van het elektronische communicatiedomein door:
- Bijdragen aan beleidsevaluatie en beleidsvoorbereiding;
- Het geven van onafhankelijk advies over voorgenomen wet- en regelgeving ten aanzien van de handhaafbaarheid en de uitvoerbaarheid;
- Toelating en registratie;
- Toezicht en handhaving;
- De uitvoering van het bestuursrechtelijke toezicht op de naleving van de Telecommunicatiewet (Tw), de Wet informatievoorziening ondergrondse netten (WION), de Ruimtevaartwet en de Wet telecommunicatie-voorzieningen BES.
- Het uitvoeren van het toezicht op de metrologie- en waarborgwet (per 1-1-2016).
- Het Agentschap Telecom bestaat uit:
- De hoofdafdeling Spectrummanagement;
- De hoofdafdeling Toezicht;
- De hoofdafdeling Juridische Zaken;
- De stafafdeling Strategie en Communicatie;
- De stafafdeling Bedrijfsvoering.

Centraal Planbureau (CPB)

Het Centraal Planbureau (CPB) is een onderzoeksinstituut dat economische beleidsanalyses maakt op eigen initiatief, of op verzoek van de regering, het parlement, de Kamerleden, de vakbonden en de werkgeversorganisaties.

Het CPB bestaat uit:

- Sector 1: Publieke Financiën;
- Sector 2: Macro-economische analyse;
- Sector 3: Arbeid en Onderwijs;
- Sector 4: Marktordening;
- Sector 5: Fysieke Omgeving;
- Afdeling Informatietechnologie en Onderzoeksondersteuning;
- Afdeling Interne Zaken en Beheer.

Autoriteit Consument en Markt (ACM)

De Consumentenautoriteit, Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) en de Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit (OPTA) hebben met ingang van 1 april 2013 hun krachten gebundeld in een nieuwe toezichthouder: de Autoriteit Consument & Markt (ACM). De Autoriteit Consument & Markt is een onafhankelijke toezichthouder die zich sterk maakt voor consumenten en bedrijven.

Secretariaat van Actal

Actal, het Adviescollege toetsing regeldruk, adviseert de regering en Staten-Generaal om de regeldruk voor bedrijven, burgers, en beroepsbeoefenaren in de zorg, onderwijs, veiligheid en sociale zekerheid, zo laag mogelijk te maken. Kernwaarden voor de werkwijze van Actal zijn onafhankelijkheid, openheid en betrouwbaarheid. Voor zijn adviezen streeft Actal naar kwaliteit, duidelijkheid en bruikbaarheid.

Overige onderdelen

PIANOO Expertisecentrum Aanbesteden

PIANOO heeft tot taak de professionaliteit van het aanbesteden en de naleving van de aanbestedingsregels in Nederland te verbeteren. PIANOO, Expertisecentrum Aanbesteden biedt informatie, advies, instrumenten en praktische tips aan iedereen die zich in de publieke sector bezighoudt met het inkopen en aanbesteden van werken, leveringen en diensten. Het doel is professionalisering van inkoop bij alle overheden. Met oog voor rechtmatigheid én doelmatigheid (value for taxpayers money). PIANOO werkt voor en met een netwerk van ruim 3.500 inkopers en aanbesteders.

De Overheidsdienst Groningen (Nationaal Coördinator)

De Overheidsdienst Groningen heeft tot taak:

- Het jaarlijks doen van een voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen aan de betrokken ministers;
- Het adviseren van de betrokken bestuursorganen over de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, waaronder het doen van voorstellen aan de betrokken bestuursorganen om hun bevoegdheden in te zetten;
- Het doen van voorstellen voor de agenda van de betrokken onderraad van de Ministerraad, Gedeputeerde Staten van Groningen of de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de betrokken gemeenten en het op verzoek bijstaan van betrokken bestuurders in het parlement, Provinciale Staten van de provincie Groningen respectievelijk de gemeenteraad van de betrokken gemeenten en in andere gremia;
- het coördineren en faciliteren van en het bijdragen aan de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
- Het bewaken van de voortgang van de uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen en het rapporteren daarover aan de betrokken bestuursorganen;
- Het bevorderen en voeren van overleg tussen en met bestuurders;
- Het bevorderen van maatschappelijk, politiek en bestuurlijk draagvlak voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen en van maatschappelijke participatie in de uitvoering daarvan en het bijdragen aan herstel van vertrouwen, waarbij de Nationaal Coördinator Groningen de Dialoogtafel betreft;
- Het bevorderen van de communicatie over het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

De Overheidsdienst Groningen bestaat uit:

- De directie Groningen;
- De directie Den Haag.

De directie Groningen

De directie Groningen heeft tot taak:

- Het zorg dragen voor een samenhangend voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, zowel inhoudelijk als procesmatig;
- Het aansturen van kennisontwikkeling en het faciliteren van gebiedsteams met kennis en methoden;
- Het vaststellen van kaders en het stroomlijnen, ontwikkelen en het initiëren van aanpassingen van procedures en regelingen voor de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
- Het uitvoeren van voorwaardenscheppende projecten op regionaal niveau;
- Het faciliteren van het beslechten van geschillen die ten gevolge van aardbevingen in Groningen zijn ontstaan;
- Het faciliteren van het inbrengen van ruimtelijke kwaliteit in de gebiedsteams en de uitvoering.

De directie Den Haag

De directie Den Haag heeft tot taak:

- De beleidsmatige coördinatie van Rijksinbreng in het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
- Het vanuit het rijksbeleid faciliteren van (beleids)uitvoering van het jaarlijks Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen waaronder het oplossen van knelpunten en dilemma's gerelateerd aan of door middel van rijksbeleid of -instrumenten;
- De politiek-bestuurlijke advisering van de betrokken ministers inclusief de coördinerende Minister van Economische Zaken bij het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
- Het zorg dragen voor financiële regelingen en de inzet van middelen voor de bekostiging van het jaarlijkse integrale Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
- De beleidsmatige coördinatie van (juridische) vragen, waar nodig het laten opstellen of aanpassen van rijksbrede kaders en het adviseren over het toepassen van bestaande rijksbrede kaders.

Regiebureau Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)

In 2000 hebben de provincies en het Rijk gezamenlijk het Regiebureau POP opgezet. Het Regiebureau POP stuurt de uitvoering van het POP Nederland aan. De regiefunctie houdt onder andere in: toezicht op de uitvoering, bewaking van de uitputting van EU-fondsen, advisering van provincies en het Rijk op POP-gebied, onderhandelen met de Europese Commissie over wijzigingen van het POP en het opzetten van een evaluatiemethodiek. Tevens voert het Regiebureau het secretariaat van het Comité van Toezicht. Dit comité ziet toe op de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Zelfstandige bestuursorganen

De uitvoering van publieke taken bij het Ministerie van Economische Zaken is voor een groot deel belegd bij externe uitvoeringsorganisaties. Het betreft zelfstandige bestuursorganen (zbo), rechtspersonen met een wettelijke taak (rwt) en/of overheidsstichtingen. Gezien het externe karakter van de organisaties is sprake van een zekere mate van autonomie, met name op het terrein van bedrijfsvoering. Onderstaand een overzicht van de belangrijkste organisaties. De organisaties worden gefinancierd via door het Ministerie van EZ vast te stellen tarieven en/of begrotingsbijdragen.

	Externe organisatie (met wettelijke en/of bestuurlijke taak)	Rwt	Zbo	Functie
1	Agrarische Opleidingscentra (13)	X	X ⁷	De AOC's zijn de kennisinstellingen/ opleidingsinstituten voor voeding, natuur en milieu op VMBO/MBO-niveau.
2	Bureau Beheer Landbouwgronden/ Commissie Beheer Landbouwgronden	X	X ⁸	Bureau Beheer Landbouwgronden is belast met de verwerving in opdracht van EZ en andere overheden van onroerend goed dat wordt doorgeleverd aan overheids- en andere organisaties die daarmee overheidsdoelen in het landelijk gebied realiseren met betrekking tot de thema's natuur, landbouw, recreatie, landschap, water en milieu.
3	Directeur-generaal van de Statistiek (CBS)	X	X	Het verzamelen, bewerken en publiceren van statistieken ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap. Naast de verantwoordelijkheid voor de nationale (officiële) statistieken is het CBS ook belast met de productie van Europese (communautaire) statistieken. De wettelijke grondslag voor het CBS is de «Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek».
4	Centrale Commissie Dierproeven		X	Het verlenen van projectvergunningen en het erkennen van dierexperimentencommissies.
4	Centrale Commissie voor de Statistiek		X	Het, als onafhankelijke commissie, bewaken van de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, relevantie, kwaliteit en continuïteit van het statistische programma van het CBS.
5	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden	X	X	Het Ctgb oordeelt over de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden op basis van op EU-niveau geharmoniseerde wet- en regelgeving.
6	AOC Raad (Bureau Erkenningen)	X		Bureau Erkenningen (BE) van de AOC Raad is in de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Rgb), aangewezen als instantie voor het verstrekken van vakbekwaamheidsbewijzen

⁷ De onderwijsinstellingen zijn partieel ZBO, namelijk voor het deel waarin zij examens afnemen en beoordelen.

⁸ Valt niet onder de Kaderwet ZBO.

	Externe organisatie (met wettelijke en/of bestuurlijke taak)	Rwt	Zbo	Functie
				gewasbescherming.
7	Edelmetaal Waarborg Nederland BV	X	X	Het keuren van alle aan consumenten verkochte gouden, zilveren en platina voorwerpen boven een bepaalde gewichtsdrempel en alvorens zij op de Nederlandse markt worden gebracht, te voorzien van één of meerdere stempelmerken (het waarborgen).
8	Examinerende instanties als bedoeld in artikel 19 van de Examenregeling frequentiegebruik 2008	X		Het afnemen van examens ter verkrijging van vergunningen voor het gebruik van frequentieruimte.
9	Faunafonds	X	X	Het Faunafonds is belast met het toekennen van tegemoetkomingen in door beschermde diersoorten aangerichte schade, het bevorderen van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van dergelijke schade en advisering aan gedeputeerde staten van provincies en de minister van Economische Zaken.
10	Herinrichtingscommissie Oost-Groningen & Drents-Groningse Veenkoloniën ⁹		X ³	
11	Hogere Agrarische Onderwijsinstellingen (6)	X	X ¹	De HAS'en zijn de kennisinstellingen/ opleidingsinstituten voor voeding, natuur en milieu op HBO-niveau.
12	Kamer voor de Binnenvisserij		X ²	Toetsen van overeenkomsten van huur en verhuur van visrechten en het goedkeuren van toestemmingen om te vissen, uitgegeven door visrechthebbenden; beide met het oog op een doelmatige bevissing van binnenwateren.
13	Kamer van Koophandel		X	Het stimuleren van economische ontwikkeling door middel van het informeren en ondersteunen op het gebied van ondernemen en innovatie van personen die een onderneming drijven of overwegen een onderneming op te richten.
14	Keuringsinstanties als bedoeld in artikel 10.3 Telecommunicatiewet ¹⁰		X	Het afgeven van advies in het kader van rapporten, certificaten of EG-typeverklaringen voor radiozendapparaten en randapparaten. Het doen van onafhankelijke onderzoeken naar de overeenstemming van producten of diensten met de geldende regelgeving.
15	Raad van Bestuur Autoriteit Consument en Markt		X	Is belast met taken (hoofdzakelijk nalevingstoezicht en bestuursrechtelijke handhaving) op grond van de Wet handhaving consumentenbescherming,

9 Opheffing voorgenomen. Commissie verricht alleen nog afrondende werkzaamheden.

10 Het gaat hierbij om het volgende cluster aan ZBO's: Dare!! Consultancy, Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium, Philips Consumer Electronics BV, Thales Nederland BV, TNO Electronic Products and Services BV en TNO Fysisch en Elektronisch Laboratorium.

	Externe organisatie (met wettelijke en/of bestuurlijke taak)	Rwt	Zbo	Functie
				Mededingingswet, Telecommunicatiewet, Postwet 2009, Elektriciteitswet 1998, Gaswet en vervoerswetgeving (Wet personenvervoer 2000, Loodsenwet, Spoorwegwet, Wet luchtvaart en Scheepvaartverkeerswet).
16	Raad voor Accreditatie	X	X	Verifiëren dat instellingen die actief zijn op het gebied van laboratoriumtesten, inspecteren, kalibreren en certificeren aan accreditatienormen voldoen. De taken van de Raad voor Accreditatie zijn vastgelegd in de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instantie.
17	Raad voor plantenrassen		X	De Raad voor plantenrassen geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet 2005 op het gebied van toelating van plantenrassen en verlening van intellectuele eigendomsbescherming m.b.t. plantenrassen (kwekersrecht).
18	Reconstructiecommissie Midden Delfland ³		X ⁵	
19	Grondkamers		X	Bevorderen van goede pachtverhoudingen in Nederland, toetsen van de inhoud van pachtovereenkomsten aan de dwingend rechtelijke bepalingen van het pachtrecht, uitvoeren van een prijsstoetsing en toetsen van overeenkomsten van korte duur, bepalen van verpachte waarde.
20	Rendac BV	X		Ophalen, verwerken en (laten) vernietigen van dierlijke restmaterialen en kadavers (categorie 1- en 2-materiaal, niet bestemd voor consumptie).
21	Staatsbosbeheer	X	X ²	Staatsbosbeheer richt zich op de volgende hoofddoelstellingen: het instandhouden, herstellen en ontwikkelen van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden in de gebieden van Staatsbosbeheer; het bevorderen van recreatie in zo veel mogelijk gebieden van Staatsbosbeheer; het leveren van een bijdrage aan de productie van milieuvriendelijke en vernieuwbare grondstoffen zoals hout.
22	Stichting Bloembollenkeuringsdienst	X	X	Stichting BKD geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet (en de Plantenziektenwet) in de sector bloembollen.
23	Stichting Centraal Orgaan voor Kwaliteitsaangelegenheden in de Zuivel	X	X	Stichting COKZ geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet in de zuivelsector en in de sector pluimvee en eieren

	Externe organisatie (met wettelijke en/of bestuurlijke taak)	Rwt	Zbo	Functie
				(COKZ/NCAE).
24	Stichting COVA	X		Er voor zorgen dat Nederland te allen tijde een minimum voorraad aardolieproducten heeft, om in tijden van crises te kunnen voldoen aan de aardolievraag.
25	Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek	X		In het algemeen belang bijdragen aan strategisch en toepassingsgericht onderzoek op het gebied van productie, verwerking, afzet en handel van agrarische producten, van de visserij, van het natuur- en milieubeheer, van de openluchtrecreatie en van het beheer en de inrichting van het landelijk gebied.
26	Stichting Skal	X	X	Stichting Skal geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet m.b.t. biologische productiemethoden.
27	Stichting Kwaliteits-Controle-Bureau	X	X	Stichting KCB geeft uitvoering aan de Landbouwkwaliteitswet (en de Plantenziektenwet) in de sector groenten en fruit.
28	Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst voor de Tuinbouw	X	X	Stichting Naktuinbouw geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet 2005 (en de Plantenziektenwet) m.b.t. teeltmateriaal in de sectoren tuinbouw- en bosbouwgewassen.
29	Stichting Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Zaaizaad en Pootgoed Landbouwgewassen	X	X	Stichting NAK geeft uitvoering aan de Zaaizaad- en Plantgoedwet 2005 (en de Plantenziektenwet) m.b.t. zaaizaad en pootgoed in de sector landbouwgewassen.
30	TNO (Nederlandse organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek)	X	X ²	TNO is een onafhankelijke onderzoeksorganisatie die op basis van haar expertise en onderzoek een belangrijke bijdrage levert aan de concurrentiekracht van bedrijven en organisaties, aan de economie en aan de kwaliteit van de samenleving als geheel.
31	VSL	X		Het onderhouden en verwezenlijken van nationale meetstandaarden zoals vastgelegd in de Metrologiewet. Op grond van artikel 3 van deze wet is VSL door de minister van EZ hiervoor aangewezen.
32	Verispect BV	X	X	Het uitoefenen van het toezicht op de naleving van de Metrologiewet. Op grond van artikel 27 van deze wet is Verispect door de Minister van EZ hiervoor aangewezen. Daarnaast de uitvoering van het toezicht op de Waarborgwet zoals vastgelegd in de Waarborgwet. Per 1-1-2016 gaan de werkzaamheden over naar Agentschap telecom.

	Externe organisatie (met wettelijke en/of bestuurlijke taak)	Rwt	Zbo	Functie
33	Aangewezen instanties als bedoeld in art. 12 Metrologiewet ¹¹		X ⁵	Het optreden als onafhankelijke toetsende instantie bij overeenstemmingbeoordelingen van meetinstrumenten. De werkzaamheden die zij verrichten kunnen per overeenstemmingbeoordeling verschillen maar omvat o.a. het beoordelen van kwaliteitssystemen, het afgeven van certificaten van typeonderzoek of ontwerponderzoek en het keuren van meetinstrumenten.
34	Waarborg Holland BV	X	X	Het keuren van alle gouden, zilveren en platina voorwerpen boven een bepaalde gewichtsdrempel en alvorens zij op de Nederlandse markt worden gebracht, te voorzien van één of meerdere stempelmerken (het waarborgen).
35	Wageningen Universiteit	X	X ¹	Wageningen Universiteit is de belangrijkste Europese Universiteit op het gebied van de Life Sciences. Onderzoekers en studenten van Wageningen Universiteit richten zich op onderwerpen op het terrein van de voeding, gezondheid, natuur en leefomgeving.

¹¹ Het gaat hierbij om het volgende cluster aan deeltijd-ZBO's: Kalibra International BV, Kema Nederland BV, Kiwa NV Certificatie en Keuringen, Nmi Certin BV en SGS Nederland BV.

Bijlage 2: Samenstelling Vaste Kamercommissie EZ en Kamerwoordvoerders

Samenstelling Vaste Kamercommissie EZ

Fungerend voorzitter: Vermeij, R.A. (PvdA)
Ondervoorzitter: Caluwé, I.S.H. de (VVD)

Naam	Roepnaam	Fractie
Gesthuizen, S.M.J.G.	Sharon	SP
Graus, D.J.G.	Dion	PVV
Jacobi, L.	Lutz	PvdA
Ulenbelt, P.	Paul	SP
Vermeij, R.A.	Roos	PvdA
Thieme, M.L.	Marianne	PvdD
Bosman, A.	André	VVD
Dekken, T.R. van	Tjeerd	PvdA
Dijkgraaf, E.	Elbert	SGP
Dijkers, S.W.	Sjoera	PvdA
Lodders, W.J.H.	Helma	VVD
Monasch, J.S.	Jacques	PvdA
Tongeren, L. van	Liesbeth	GL
Veldhoven, S. van	Stientje	D66
Verhoeven, K.	Kees	D66
Ziengs, E.	Erik	VVD
Liefde, B.C. de	Bart	VVD
Caluwé, I.S.H. de	Ingrid	VVD
Klein, N.P.M.	Norbert	Klein
Dik-Faber, R.K.	Carla	CU
Geurts, J.L.	Jaco	CDA
Klever, R.J.	Reinette	PVV
Mulder, A.H.	Agnes	CDA
Veen, M.S. van	Michiel	VVD
Vos, J.C.	Jan	PvdA
Heerema, R.J.	Rudmer	VVD

Overzicht woordvoerders Tweede Kamer

Hieronder vindt u de woordvoerders die u als staatssecretaris met name tegen zult komen in debatten.

VVD-fractie

Helma Lodders - landbouw en gemeenschappelijk landbouwbeleid, Programma Aanpak Stikstof (PAS), voedselveiligheid, faunafonds (schadebestrijding), dierenwelzijn (productiedieren)

Rudmer Heerema - natuur en natuurbeheer (incl. natuurgerelateerde zaken in fauna en jacht), dierenwelzijn (niet productiedieren), paardenhouderij. Tevens rapporteur Fitness Check Vogel- en Habitatrichtlijn

Barbara Visser - visserij

Bart de Liefde – topsectoren, glastuinbouw, biotechnologie, mededinging

PvdA-fractie

Sjoera Dijkers, landbouw (inclusief voedsel) en visserij

Henk Leenders, natuur. Tevens rapporteur Fitness Check Vogel- en Habitatrichtlijn

Lutz Jacobi, Waddenzee, Noordzee, Visserij, schaapskuddes

Roos Vermeij, voorzitter van de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken

Tjeerd van Dekken, dierenwelzijn

PVV-fractie

Dion Graus

SP-fractie

Henk van Gerven , landbouw

Jasper van Dijk, dierproeven, dierenwelzijn

Eric Smaling, natuur

CDA-fractie

Jaco Geurts

D66-fractie

Stientje van Veldhoven, natuur

Fatma Koser Kaya, landbouw

Christenunie-fractie

Arie Slob, Visserij

Carla Dik-Faber, landbouw en natuur

GroenLinks-fractie

Rik Grashoff, natuur en landbouw

SGP-fractie

Elbert Dijkgraaf

Roelof Bisschop

Partij voor de Dieren - fractie

Marianne Thieme, Landbouw en dierenwelzijn

Esther Ouwehand, natuur, visserij, dierproeven, biotechnologie, vermaak met dieren

Groep Houwers

Johan Houwers

